

กระบวนการเข้าสู่การเป็นผู้จัดรายการวิเคราะห์ข่าวโทรทัศน์ของนักวิชาการ

นักวิชาการเป็นบุคคลที่ศึกษาวิชาการของตนให้กระจ่าง เป็นผู้รอบรู้ มีความเป็นกลางในการแสดงความคิดเห็นต่อสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคม และให้การยอมรับ สั่งสอน เป็นที่ปรึกษา และคอยชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตที่ดีให้กับนิสิต นักศึกษา การเข้ามาแสดงบทบาทนักสื่อสารมวลชนในรายการประเภทวิเคราะห์ข่าวจนถึงการเป็นผู้จัดรายการของนักวิชาการแต่ละท่านมีปัจจัยที่แตกต่างกัน ในบทนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงกระบวนการเข้าสู่การเป็นผู้จัดรายการวิเคราะห์ข่าวโทรทัศน์ของนักวิชาการ ตั้งแต่เข้ามามีบทบาทในสื่อโทรทัศน์ โดยนำแนวคิดในส่วนของผู้ส่งสารของมัลเทสกีมาประกอบการวิเคราะห์กระบวนการของนักวิชาการแต่ละท่าน กล่าวคือ การเข้ามาแสดงบทบาททางสื่อโทรทัศน์ของนักวิชาการ ด้วยความรับผิดชอบต่อสังคมในการบริการวิชาการผ่านสื่อ เป็นหน้าที่หนึ่งของนักวิชาการในสถาบันการศึกษาที่จะต้องเผยแพร่ความรู้ประชาชนในวงกว้าง การใช้สื่อโทรทัศน์เพื่อการสอน กอปรความรู้ในเรื่องนั้นๆยังไม่มีผู้รู้และเข้าใจในช่วงเวลานั้น ทำให้ผู้ด้อยโอกาสทางสังคมสามารถเรียนรู้ได้ผ่านสื่อประเภทนี้ เป็นเหตุผลประการหนึ่งที่นักวิชาการตระหนักถึง จากการวิจัยพบว่า นักวิชาการที่ศึกษาในครั้งนี้นำถึงบทบาทหน้าที่ของตนในการให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นความรู้และมีประโยชน์ต่อประชาชน เนื่องจากความเป็นนักวิชาการที่มีหน้าที่บริการวิชาการแก่สังคม ดังนั้นเพื่อให้ประชาชนได้รับความรู้ทางวิชาการในวงกว้าง การใช้สื่อโทรทัศน์จึงเป็นช่องทางหนึ่งที่จะช่วยให้นักวิชาการสามารถเผยแพร่ความรู้ของตนได้ แต่การเปลี่ยนเวทีเพื่อทำหน้าที่นักสื่อสารที่ดีของนักวิชาการจากในห้องเรียน สู่อการเป็นนักสื่อสารมวลชนในรายการประเภทวิเคราะห์ข่าวโทรทัศน์ มีองค์ประกอบสำคัญในการทำให้นักวิชาการแต่ละท่านเข้ามามีบทบาทในรายการประเภทวิเคราะห์ข่าวต่างกันไป เริ่มจากความคิดของนักวิชาการเองที่มีต่อการทำงานสื่อสารมวลชนในบทบาทต่างๆ การแสดงออกหรือบุคลิกภาพของนักวิชาการ และเนื่องจากการทำงานสื่อสารมวลชนเป็นการทำงานที่ต้องประกอบด้วยทีมงานในส่วนสำคัญต่างๆ อาทิ เจ้าหน้าที่เทคนิค ฉาก และฝ่ายข้อมูล เป็นต้น ดังนั้นคณะทำงานจัดทำรายการจึงเป็นส่วนหนึ่งของการทำหน้าที่นักสื่อสารมวลชนของนักวิชาการ นอกจากนี้ระบบการทำงานในองค์กร และสิ่งแวดล้อมทั้งจากความต้องการข่าวสารของประชาชน แรงบีบบังคับจากคุณลักษณะของสื่อ และนโยบายของสถานีแต่ละช่องก็มีผลต่อการทำหน้าที่ของนักวิชาการในรายการดังกล่าว ปัจจัยสำคัญสุดท้ายที่นักวิชาการก้าวสู่การเป็นนักสื่อสารมวลชนในบทบาทของผู้จัดรายการคือ การที่นักวิชาการรู้ถึงความต้องการข่าวสารของประชาชน ทำให้รู้ว่าควรเลือกสารใดนำเสนอแก่มวลชนในช่วงเวลาไหน และการที่นักวิชาการเป็นอาจารย์สอนในสถาบันอุดมศึกษา จึงสามารถนำการสื่อสารในห้องเรียนมาประยุกต์ใช้ในการ

ทำงานสื่อสารมวลชน เช่น การลำดับความสำคัญของเนื้อหาในการนำเสนอ การวิเคราะห์ภายใต้กรอบแนวคิดและทฤษฎี จึงส่งผลให้นักวิชาการสามารถทำหน้าที่นักสื่อสารมวลชนได้ดีและสมบูรณ์ จนเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม

ดังนั้นเพื่อให้เห็นถึงกระบวนการเข้าสู่การเป็นนักสื่อสารมวลชนของนักวิชาการแต่ละท่านในรายการประเภทวิเคราะห์ข่าว ผู้วิจัยจะนำเสนอกระบวนการและเหตุผลที่ทำให้นักวิชาการแต่ละท่านเข้าสู่การเป็นนักสื่อสารมวลชนในรายการวิเคราะห์โทรทัศน์ ดังนี้

รองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูริย์ เสรีวิวัฒนา

อาจารย์ประจำคณะบริหารธุรกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ดร.ไพฑูริย์เริ่มเข้ามาทำหน้าที่จัดรายการ “มันนี่ ทอล์ค” ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 ด้วยเหตุผลจากการเป็นที่ปรึกษาตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยและเป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องหุ้น จากการได้ไปเรียนและทำวิจัยทางด้านนี้มา โดยเฉพาะ ภายหลังจากที่เดินทางกลับมาถึงเมืองไทย ดร.ไพฑูริย์ได้มาสอนและบรรยายให้คนทั่วไปฟังทั้งในห้องเรียนและงานสัมมนาต่างๆ ทำให้ดร.ไพฑูริย์ค้นพบว่าการเผยแพร่ความรู้ด้วยการบรรยายไม่สามารถเข้าถึงผู้ฟังในวงกว้าง ดังนั้นจึงคิดหาวิธีการในการเผยแพร่ความรู้ในเรื่องหุ้นด้วยการเขียนบทความลงในสิ่งพิมพ์ประเภทธุรกิจ แต่เนื่องจากดร.ไพฑูริย์ไม่ถนัดในการถ่ายทอดความรู้วิชาการโดยการเขียน แต่ถนัดในการสื่อสารด้วยการพูด เนื่องจากขณะที่ศึกษาระดับปริญญาตรีในคณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดร.ไพฑูริย์เป็นนักพูดและนักโต้วาทีเหรียญทอง จึงเป็นเหตุผลของแนวคิดที่ใช้สื่อโทรทัศน์ในการเผยแพร่ความรู้เรื่องหุ้นในที่สุด

“ เมื่อกลับมาเมืองไทยต้องมาสอนและพูดให้คนทั่วไปฟัง 100-300 คน ใน 3 ชั่วโมง ก็รู้สึกเหนื่อย คิดว่าทำอะไรจริงได้ผลก็ไปเขียนบทความ ในหนังสือพิมพ์ประเภทชาติธุรกิจ บางกอกโพสต์ เขียนไปสักพักก็รู้ว่าเราเขียนไม่เก่ง ก็เลยไปติดต่อที่ช่อง 11 ว่ามีโอกาสไหมที่จะทำรายการเกี่ยวกับตลาดหุ้นอย่างเดียว ให้คนมีความรู้เรื่องตลาดหุ้น...เขาบอกว่ามีเวลาดี เราก็ลองทำดู...ก่อนที่จะมาจัดรายการไม่เคยถูกเชิญให้เป็นวิทยากรรายการทางโทรทัศน์มาก่อนเลย เพราะผมไม่ใช่คนที่ออกรายการโทรทัศน์ และสมัยก่อนไม่มีใครไปพูดเรื่องหุ้นในรายการโทรทัศน์...ผมเป็นเหมือนคนเขียนบทความลงหนังสือพิมพ์ อยากให้ประชาชนรู้ เพียงแต่รูปแบบของผมไปพูดทางโทรทัศน์เท่านั้นเอง เป็นหน้าที่อย่างหนึ่งของนักวิชาการที่ต้องให้ความรู้กับมวลชน คือหน้าที่ของเราที่รับเงินเดือนราชการ เป็นสิ่งที่เราต้องทำไม่ได้เป็นสื่อมวลชน..อย่างน้อยนักวิชาการก็มีความรับผิดชอบในสิ่งที่เราจะพูด พูดผิดๆไปไม่ได้เพราะเราจะอาย ที่สำคัญนักวิชาการกลัวพูด เพราะเราไม่ผูกกับผลประโยชน์ ”

(ไพฑูริย์ เสรีวิวัฒนา, สัมภาษณ์, 29 พฤศจิกายน 2541)

การที่นักวิชาการพยายามหาช่องทางในการเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการของตนเอง ส่วนหนึ่งมาจากความเชื่อมั่นและความคิดของตนเองว่า ความรับผิดชอบต่อสังคมคือ บทบาทหนึ่งของการเป็นอาจารย์ ดังนั้นเมื่อนักวิชาการเป็นผู้ที่รู้สึกและจริงจังในวิชาการของตน ดังนั้นการทำหน้าที่นักสื่อสารมวลชนที่ดีจึงต้องรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนพูด และเนื่องจากมีความเชื่อว่า นักวิชาการจะไม่พูดในสิ่งที่ตนไม่รู้ โดยเฉพาะหากความรู้นั้นมีผลต่อมวลชนในวงกว้าง

- นักวิชาการปกติเกือบทุกคน จะไม่พูดเรื่องที่ไม่รู้ แต่การไม่รู้ของเราอาจจะรู้มากกว่าผู้ดำเนินรายการที่ไม่เป็นนักวิชาการ เช่น ถ้าพูดเรื่องเศรษฐกิจ ไม่มีทางที่ใครจะรู้เรื่องเศรษฐกิจเท่าผม ผมสามารถเป็นแขกร่วมรายการได้หมด แต่เมื่อเรามาเป็นผู้ดำเนินรายการเอง เราก็ถามได้ลึก คนตอบๆไม่ตรงประเด็น เราก็อธิบายเพิ่มเติม ซักถามเพิ่ม นี่เป็นจุดแข็งที่เป็นประโยชน์...แต่ถ้าให้ผมไปทำรายการการเมือง ผมก็สู้คุณสุทธิชัย หย่นไม่ได้ เพราะเขารู้แง่มุมต่างๆเยอะ แต่ถ้าพูดเรื่องเศรษฐกิจคุณสุทธิชัยไม่มีทางรู้มากกว่าผม ในแง่ของการรู้ว่าตรงนี้ถูกหรือผิด จะซักถามอย่างไร -

(ไพฑูริย์ เสรวิวัฒน์, สัมภาษณ์, 29 พฤศจิกายน 2541)

นอกจากนี้ในการทำหน้าที่จัดรายการ สิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้คือ ความกดดันและแรงบีบบังคับจากตัวสื่อเอง การรับผิดชอบต่อในฐานะเป็นนักสื่อสารมวลชน นอกจากจะต้องตอบสนองความต้องการข่าวสารของประชาชนแล้ว ข้อมูลที่น่าเสนอควรมีความถูกต้องแม่นยำและตรวจสอบได้

- ผมจะจัดในเรื่องที่รู้จริงๆ วิทยากรที่เชิญมาอย่างน้อยก็รู้เท่าผม แต่ทำให้เขาเป็นคนพูด ผมเป็นคนถามและผมจะรู้ว่าเขาพูดผิดหรือถูก ถ้าผิดผมจะไม่ปล่อยให้ผ่านไป เพราะมันไม่ได้ความรู้ รายการผมไม่ต้องมีสคริปต์ ช่วยทำให้รายการง่ายขึ้น..ส่วนใหญ่จะไม่สอดแทรกความคิดเห็น จะพยายามทำตัวเหมือนพิธีกรทั่วไป คือเป็นกลางที่สุด ทั้ๆที่ในหลายๆเรื่องเราอยากจะทำพูดมาก ยกเว้นการสอดแทรกของเราเป็นกลาง และให้ความรู้ เช่น พูดเรื่องตลาดหุ้น วิทยากรอธิบายเรื่องตลาดหุ้นแล้วมีบางประเด็นตกอยู่ เช่น ประเด็นนี้เขาไม่ควรไปเสี่ยงขายหุ้นก็จะเติมจุดนี้เข้าไปแล้วซักถามต่อว่าเป็นอย่างไร "

(ไพฑูริย์ เสรวิวัฒน์, สัมภาษณ์, 29 พฤศจิกายน 2541)

เนื่องจาก ดร.ไพฑูริย์ ไม่มีพื้นฐานด้านการทำงานโทรทัศน์ในส่วนของการผลิตรายการมาก่อน ดังนั้นผู้ที่ จะช่วยให้เนื้อหาทั้งหมดของรายการสามารถนำเสนอผ่านสื่อได้สมบูรณ์ด้วยดีก็คือ คณะทำงานในการจัดทำรายการ ซึ่งมีส่วนสำคัญในการช่วยให้รายการบรรลุวัตถุประสงค์ แต่เนื่องจากรายการมันนี่ ทอล์ค เป็นรายการที่จัดร่วมกับสถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 ดังนั้น คณะทำงานที่ช่วยผลิตรายการจึงมาจากส่วนงานผลิตของช่อง 11 ซึ่งทำหน้าที่คอยประสานงานในส่วนของการเตรียมงานการผลิต (Pre-production) และขั้นตอนตัดต่อรายการ

เพื่อออกอากาศ (Post-production) แต่ด้วยข้อจำกัดด้านงบประมาณ เครื่องมือ และอุปกรณ์ในการผลิตรายการ จึงทำให้ภาพ เสียง เทคนิค ฯลฯ ที่เสนอออกมาไม่ทันสมัยเหมือนกับรายการประเภทเดียวกันที่เสนอทางช่องอื่น

- ทีมงานเป็นเจ้าหน้าที่ช่อง 11 ทุกวันนี้ไม่มีทีมงาน ผมทำคนเดียว จะออกรายการผมก็ทำคนเดียวอย่างที่เห็นมีเจ้าหน้าที่ช่อง 11 คนเดียว(จินตนา ระวังประโคน)เป็นเจ้าหน้าที่ประสานงาน เขาเป็นผู้กำกับรายการที่ช่อง 11 เขาจะคุมเรื่องตัด แต่เขาไม่ค่อยได้คุมเท่าไร เพราะที่เห็น รายการของเราคุณภาพไม่ค่อยดี เช่น ภาพไม่ค่อยชัด เช่นการตัด แสง บางที่แทบเราใช้แล้วใช้อีก มีภาพพลาสมา แสงไม่ต้องพูด เรื่องฉากก็มีไม้แผ่นเดียวห้อยลงมา ต้นทุน 2,000 บาท มีแค่นั้น "

(ไพฑูริย์ เสรีวิวัฒนา, สัมภาษณ์, 29 พฤศจิกายน 2541)

ในขั้นตอนของการผลิตรายการ คณะทำงานในการจัดทำรายการคือ องค์กรประกอบสำคัญในการสนับสนุนงานด้านการผลิต โดยเริ่มตั้งแต่รับนโยบายและประสานส่วนต่างๆเพื่อให้สามารถดำเนินการผลิตได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของรายการ

- รายการนี้เริ่มออกอากาศ 5 กุมภาพันธ์ 2536 ทำงานตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา หน้าที่หลัก เป็นประสานงานการผลิต แต่เขาเรียกผู้ผลิตรายการ กำกับรายการ ทุกอย่าง ถ้ามีมันนี่ ทอล์คสัจจะที่ไหนก็ตาม เช่น โรงแรม หอประชุม ฯลฯ ก็ต้องไปดูสถานที่ สํารวจ อย่างไม่โรงแรมก็ต้องไปบอกเจ้าหน้าที่ว่าฉากเราจะเป็นอย่างไร มุมกล้องอยู่ตรงไหน โต๊ะนั่งสนทนาแบบไหน จัดเก้าอี้แบบไหน (Theatre หรือ Classroom) คือ ต้องให้โรงแรมเขาจัดตามเราหมดเลย เมื่อก่อนข้างหลัง Back Stage ฉากเราจะทำกันเอง พี่ก็ออกแบบให้เขาไป มีรูปภาพตัวหนังสือ ความหมายในหัวข้อเรื่องนั้น ทางโรงแรมจัดให้ ถ้าเป็นหอประชุม ไม่มีเจ้าหน้าที่ทำ เราก็เอาฝ่ายศิลปกรรมของเราไปทำ เรื่องการจัดนอกสถานที่ ถ้าเราไม่เคยจัดมาก่อนก็ต้องไปขอดูสถานที่ เวทีสูงมากไหม ถ้าเวทีสูงมากก็ต้องยกโต๊ะให้กล้อง ถ้าเตี้ยไม่ต้อง Back Stage แคบไม่ได้ ตัวหนังสือควรมีกันบัง Back Stage สีอะไร ถ้าสีแดงเปิด ตัวหนังสือสีอะไร ต้องละเอียด เพราะงานทีวีละเอียด "

(จินตนา ระวังประโคน, สัมภาษณ์, 9 พฤศจิกายน 2541)

ในส่วน of ข้อมูลเนื้อหารายการ มันนี่ ทอล์ค เนื่องจากประสบปัญหาด้านคณะทำงานไม่มีเชี่ยวชาญเรื่องทุนและเศรษฐกิจ ดังนั้นดร.ไพฑูริย์จึงต้องดูแลและรับผิดชอบในการทำข้อมูลการเลือกประเด็นและเชิญวิทยากรด้วยตนเอง โดยส่วนใหญ่จะใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวและการตัดสินใจที่อยู่บนพื้นฐานของความเหมาะสมในการนำเสนอ

- ผมไม่มีหลักในการตั้งประเด็น ก็เอาประเด็นที่เราคิดว่ามันน่าสนใจ เพราะเราไม่ทำ Current Issues เช่น เรื่องกฎหมายล้มละลาย เพราะเราตามไม่ทันและเป็นรายการ Weekly เราไม่มีทีมไปทำโน่นทำนี่ Script เราไม่เคยมี พูดสวดหมด แม้กระทั่งเราจะพูดอะไรก็คิดกันตรงนั้น เราก็ถือว่าเป็นรายการให้ความรู้ ไม่ต้องมี Script ไม่เคยมีการเตรียมพูดอย่างนี้ๆ ถึงเวลาก็จบเอง เรื่องที่มงานเราไม่มีคนทำ เราก็เลยต้องทำรวดเดียวจบ ตอนนี้อย่างนี้แหละ เพราะเป็นเรื่องที่เราถนัดแต่ถ้าต้องไปทำเรื่องที่ยกกันสมัยหน่อย อย่างรายการอาจารย์เจิมศักดิ์ มีลีลา ต้องมีทีมงาน เน้นความรู้อย่างเดียวไม่ต้องมีทีมงานเท่าไร "

(ไพฑูริย์ เสรีวิวัฒนา, สัมภาษณ์, 29 พฤศจิกายน 2541)

จากมุมมองในการจัดรายการของดร.ไพฑูริย์ต่อการเผยแพร่เรื่องทุนผ่านสื่อที่มีความเชี่ยวชาญอยู่เป็นพื้นฐาน ทำให้การทำหน้าที่ดำเนินรายการไม่ต้องประสบปัญหาเรื่องการเตรียมข้อมูล แต่ในส่วนของคณะทำงานมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีความละเอียดในการเตรียมงานด้านเทคนิค สถานที่ และการซักซ้อมการถ่ายทำ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันขณะที่มีการบันทึกเทปรายการ

- เนื่องจากไม่ลืมหัดเรื่องเศรษฐกิจ ในเรื่องของข้อมูลอาจารย์จะทำเอง ทั้งเรื่องหัวข้อที่จะนำเสนอ ประเด็นคำถามที่จะถามแขก เนื่องจากอาจารย์อยู่ใน Field นี้อยู่แล้วจะถนัดกว่า อาจารย์จะรับผิดชอบในจุดนี้ พี่ก็(ทำ)ในแง่ของการเตรียมงาน การผลิต และควบคุมการผลิต รวมทั้งตัดต่อไปในตัว... ส่วนใหญ่ไม่ค่อยประชุม คือ งานประเภทนี้รู้กันอยู่ อาจารย์จะบอกว่ามีแขกกี่คน นัดใครบ้าง รายชื่อตัวหนังสือ ความถูกต้อง การต้อนรับเวลามาร่วมในรายการเราจะเตรียมทุกอย่างมาให้ อาจารย์จะเพงมาบ้าง ไหมมาบ้าง บางทีอัดวันนี้เสร็จ อาทิตย์ต่อไปอาจารย์ก็จะบอกเรา เราก็เตรียมความพร้อมให้ เพราะรายการสนทนามันไม่ยาก ไม่ต้องมีมุขล่องอะไรมากมาย มีก็จับกล้องนี้ไว้แขกสวัสดีกล้องนี้ส่วนใหญ่พี่จะบอกกล้องไว้ก่อน เพราะคนพวกนี้เขาถนัดรายการสนทนา เพราะช่อง 11 มีรายการประเภทนี้มาก... การเลือกสถานที่จัด เช่น ในกรณีที่มีมหาวิทยาลัยเกษตรมาขอจัดร่วม เช่น คณะบริหารธุรกิจ ต้องการจัด เขาไม่แน่ใจว่าจะจัดที่ไหนดี ก็จะมาเราอาจเป็นที่ หอประชุมคณะบริหารเอง หรือ ของมหาวิทยาลัย ให้เราไปดูกล้องถ่ายทำรายการนอกสถานที่ พี่ประสานทีมข้างนอก อาจารย์จัดการค่าใช้จ่าย แต่ถ้าจัดร่วมกับคณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ อาจารย์จะไปบอกว่าโปรดักชั่นเรามีค่าใช้จ่ายเท่านี้ ทางมหาวิทยาลัยเกษตรก็จะจ่าย พอเสร็จงาน ทางบริษัท เอ็มเอส คอมมูนิเคชั่นจะไปเคลียร์กับอาจารย์ "

(จินตนา ระวังประโคน, สัมภาษณ์, 9 พฤศจิกายน 2541)

ในการจัดรายการ มีข้อเท็จจริงอยู่ว่าผลผลิตของนักสื่อสารมวลชนนั้น เปิดกว้างให้สาธารณชนตรวจสอบได้เสมอ ความกดดันและความบีบบังคับจากสื่อโทรทัศน์ส่งผลให้รูปแบบของเนื้อหารายการในแต่ละหัวข้อแตกต่างกันออกไปตามเงื่อนไขของเหตุการณ์ ซึ่งถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการจัดรายการวิเคราะห์ข่าวของนักวิชาการ ดังนั้นในเรื่องของเนื้อหาที่จะนำเสนอ ดร.ไพฑูริย์จึงให้ความสำคัญในเรื่องของความถูกต้อง เพื่อเป็นประโยชน์ที่แท้จริงกับผู้ชมรายการ รายการนี้จะบันทึกเทปล่วงหน้า ดังนั้นดร.ไพฑูริย์จึงให้ความระมัดระวังในการตรวจสอบขณะบันทึกเทปรายการไปพร้อมกัน

" รายการสอนหนังสือน่าจะเป็นรายการบันทึกเทป เพราะสามารถแก้ไขได้ บางครั้งถ้าสอนในสิ่งที่ผิดไป อันตรายมาก ถ้าเป็นรายการสดวิทยากรพูดผิดไปขอแก้ไขกลางอากาศก็ไม่ค่อยดี แต่ถ้าบันทึกเทปก็สามารถเอาใหม่ ทางด้านความกดดันจากรอบด้านไม่ค่อยมี เพราะเป็นรายการให้ความรู้ประชาชน ถ้าไปจัดรายการอีกแบบหนึ่ง มีรายได้เยอะๆ อีกเรื่อง "

(ไพฑูริย์ เสรีวิวัฒนา, สัมภาษณ์, 29 พฤศจิกายน 2541)

นอกจากนี้ ช่อง 11 เป็นช่องที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ดังนั้นจึงหลีกเลี่ยงไม่พ้นในเรื่องของการเมืองที่มีอิทธิพลต่อความอยู่รอดของรายการ หากรายการไม่มีคุณภาพหรือไม่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้บริหารระดับสูงของสถานีก็อาจจะเกิดปัญหาการออกอากาศ

" ถ้าเป็นรายการทำเรื่องการเมืองจะมีแรงกดดัน ตัวอย่าง รายการมองต่างมุม ที่มีแรงกดดันและมีการเปลี่ยนแปลงง่าย รายการเศรษฐกิจอย่างรายการเราบางครั้งมีเรื่องการเงิน เช่น มีการเปลี่ยนแปลงในช่อง 11 มีพรรคการเมืองเข้ามายึดช่อง 11 เพื่อหาผลประโยชน์เราก็ถูกแทรกแซง เอาเวลาไปให้คนอื่นดีกว่าให้เราทำ เพราะเราไม่มีผลประโยชน์ให้เขา "

(ไพฑูริย์ เสรีวิวัฒนา, สัมภาษณ์, 29 พฤศจิกายน 2541)

ถึงแม้ว่านโยบายของสถานีจะมีผลต่อการจัดรายการของดร.ไพฑูริย์ แต่ในการทำหน้าที่ผู้ดำเนินรายการ ดร.ไพฑูริย์มีอำนาจในการตัดสินใจว่าจะนำเสนอประเด็นไหน เพื่อไม่ให้ผิดไปจากแนวคิดของรายการ

" นโยบายของสถานีต่อการกำหนดประเด็นมีบ้างแต่ไม่มาก เช่น เบื้องบนต้องการให้นำเสนอเรื่องใด อาจารย์จะดูก่อนว่าเข้ากับแนวคิดของรายการหรือไม่ ถ้าเข้าอาจารย์ก็นำเสนอ แต่ถ้าเป็นกฎหมายเลือกตั้ง ไม่เกี่ยวกับรายการเลยก็ปฏิเสธไป "

(จินตนา วัฒนประโคน, สัมภาษณ์, 9 พฤศจิกายน 2541)

ตั้งแต่ปี 2535 จนถึงปัจจุบัน รายการที่ ดร.ไพฑูริย์ทำหน้าที่เป็นผู้จัดมีอยู่เพียงหนึ่งรายการ ออกอากาศทางสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 ในตัวของรายการได้มีการพัฒนาเนื้อหา และขนานรูปแบบของรายการให้สอดคล้องกับสภาวะทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ จากเดิมที่มีช่วงต่างๆ อาทิ คาถาลงทุน เจาะกระแสนหุ้น ชาวตลาดหุ้นในรอบสัปดาห์ มั่นใจทอล์คเพื่อสังคม และช่วงทอล์ค ซึ่งถือเป็นช่วงหลักของรายการ

ในการจัดรายการช่วงแรก ดร.ไพฑูริย์ได้วิเคราะห์เรื่องตลาดหุ้นและการลงทุน ในช่วงของเจาะกระแสนหุ้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการให้ความรู้สำหรับผู้ที่ต้องการเล่นหุ้นและผู้ที่ต้องการศึกษาเรื่องการลงทุน เป็นการนำความรู้ทางวิชาการมาประกอบกับสภาพการณ์ที่เป็นจริงของการลงทุนในตลาดหุ้นเพื่อให้ผู้ชมรู้เท่าทันความเสี่ยง รวมถึงช่วงอื่นๆ เช่น คาถาลงทุน เป็นช่วงที่นำเสนอความรู้พื้นฐาน และแง่มุมต่างๆของการทำความเข้าใจในเรื่องของตลาดหลักทรัพย์ เช่น ตอน "ก่อนเข้าสู่ประตูหุ้น" ผู้ชมควรจะมีความรู้เรื่องของ หลักทรัพย์ในตลาดหลักทรัพย์ เป็นต้น ส่วนชาวตลาดหุ้นในรอบสัปดาห์ เป็นการวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการขึ้นลงของหุ้นในรอบสัปดาห์นั้น เสมือนเป็นการบอกเล่าโดยผ่านมุมมองและวิเคราะห์ของ ดร.ไพฑูริย์ ช่วงมั่นใจ ทอล์คเพื่อสังคม เป็นการจิกกัดให้กับสังคม ด้วยการหยิบแง่มุมของสังคมบางด้านที่ถูกละเลย อาทิ เด็กที่ถูกทอดทิ้งและอาศัยในมูลนิธิคุ้มครองเด็ก การนำเรื่องราวของเด็กกำพร้ามาตีแผ่ เพื่อให้ผู้ชมได้รู้สึกมีส่วนร่วมในการร่วมบริจาคเงินเพื่อเป็นการให้โอกาสกับเด็กเหล่านี้ ด้วยการติดต่อโดยตรงกับทางมูลนิธิ เสมือนเป็นสื่อกลางในการประสานช่องทางของสังคมให้รับรู้เรื่องราวที่ผู้ชมไม่เคยทราบ และสุดท้ายกับช่วงทอล์ค ซึ่งเป็นการหยิบประเด็นที่อยู่ในความสนใจของประชาชนขึ้นมาสนทนาและวิเคราะห์ โดยการเชิญผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้ส่วนเกี่ยวข้องมาร่วมให้ความรู้กับประชาชนในแง่มุมต่างๆ

จากการศึกษาวิเคราะห์ด้วยการสัมภาษณ์ และการศึกษาจากเทปบันทึกรายการ ผู้วิจัยพบว่า โดยรวมของเนื้อหาของรายการ คือการให้ความรู้ เป็นการนำความรู้ทางวิชาการมาปรับเพื่อสอนในสื่อโทรทัศน์ แต่ด้วยเงื่อนไขของการเป็นผู้จัดรายการก็หนีไม่พ้นเรื่องของธุรกิจที่ต้องมีการสนับสนุนเพื่อเป็นต้นทุนการผลิตรายการให้มีคุณภาพ ในช่วงแรกของการดำเนินการผลิตที่แบ่งออกเป็นช่วงต่างๆนั้น ได้รับการสนับสนุนจากบริษัทเงินทุนต่างๆ เป็นอย่างดี โดยการซื้อตัวหนังสือผู้สนับสนุนรายการในช่วงของเนื้อหาของรายการและตอนท้ายก่อนจบรายการ แต่เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำ ทำให้รูปแบบของรายการต้องตัดบางช่วงและทีมงานบางกลุ่มออกไปเพื่อให้รายการอยู่รอดได้ จนถึงปัจจุบัน รายการประกอบด้วย 2 ช่วงหลัก คือ ช่วง มั่นใจ ทอล์คเพื่อสังคม เปลี่ยนจาก ดร.ไพฑูริย์ ดำเนินรายการเป็น อาจารย์กนกพรพรรณ เอี่ยมโสภาส คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ยังคงแนวคิดในการนำเสนอ แต่เพิ่มการสนทนาในส่วนของผู้ที่เกี่ยวข้องมากขึ้น ส่วนช่วงหลักคือช่วงทอล์ค มีความเข้มข้นและทันต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น วิทยากรที่มาในรายการอาจจะสลับเปลี่ยนกันมาจกกันหน้า เนื่องจากรายการนี้ไม่มีสินน้ำใจให้แต่มาด้วยความสมัครใจ ที่จะมาให้ความรู้กับประชาชนโดยแท้จริง

จากการเฝ้าสังเกตและติดตามเพื่อประกอบการวิเคราะห์ ดร.ไพฑูริย์ไม่รับบทบาทของการเป็นวิทยากรรับเชิญ หรือผู้ดำเนินรายการรับเชิญในสื่อโทรทัศน์ ดังนั้นด้วยการทำหน้าที่เป็นผู้จัดรายการและดำเนินรายการมั่นใจ

ทอล์ครายการเดียวตลอด 6 ปีที่ผ่านมา ทำให้ภาพของการเป็นนักวิชาการในงานโทรทัศน์มีความโดดเด่นและยอมรับในวิชาการที่ทร.โพญญ์เชี่ยวชาญ

รองศาสตราจารย์ ดร. สมบัติ จันทรวงศ์

อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การเข้ามาทำหน้าที่นักสื่อสารมวลชนในรายการประเภทวิเคราะห์ข่าวของดร.สมบัติ เริ่มจากการเข้ามาทำรายการสารคดี “ความรู้คือประทับ” ของทางบริษัท เอสโซ่ (ประเทศไทย) จำกัด เหตุผลที่ทำให้ดร.สมบัติรับคำเชิญในการเข้ามาทำหน้าที่ดำเนินรายการขณะนั้น เกิดจากความอยากลองว่าจะทำได้หรือไม่ และรายการดังกล่าวไม่โฆษณา เป็นรายการวิชาการล้วนๆ จึงทำให้ดร.สมบัติรับคำเชิญและเข้ามาทำหน้าที่ดำเนินรายการเป็นครั้งแรก

“ ตอนแรกก็คิดอยากลองเพราะฝ่ายประชาสัมพันธ์บอกว่าจะทำได้ เพราะคนเป็นอาจารย์สอนหนังสือไม่ต้องอายกล้อง ไม่น่ากลัวกล้อง.. ทางเอสโซ่เขามีทีมงานที่ทำงานๆที่ผมก็เขียนบทเอง และสิ่งที่ได้มากก็คือ ความรู้ เพราะทุกสัปดาห์เราต้องทำเรื่องใหม่ๆ ”

(สมบัติ จันทรวงศ์, สัมภาษณ์, 17 พฤศจิกายน 2541)

จากการที่ได้ทดลองการทำงานที่เป็นผู้ดำเนินรายการรับเชิญในรายการ “ความรู้คือประทับ” ในระหว่าง 8 ปีนั้น ดร.สมบัติได้มีโอกาสทำรายการวิทยุและรับเชิญให้เป็นวิทยากรรายการต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ รวมถึงได้รับเชิญให้เป็นผู้ดำเนินรายการร่วมกับ ศ.ดร.ลิขิต ธีรเวคิน อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ปัจจุบันรองเลขาธิการพรรคความหวังใหม่) ในรายการ Bangkok Tonight ทางไทยสกาย เคเบิลทีวี ทำให้บทบาทและหน้าที่ของการทำรายการวิเคราะห์ข่าวทางการเมืองซึ่งเป็นสิ่งที่ดร.สมบัติรอบรู้ได้เผยแพร่สู่สาธารณชนมากยิ่งขึ้น

“ ช่วงที่ทำรายการ ความรู้คือประทับ ประมาณ 8 ปี อาจารย์เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ก็ชวนมาทำรายการวิทยุ คลื่น 97.5 รายการ “เปิดประเด็น” นอกจากนี้ก็มีรายการที่ช่อง 9 และรายการ “Bangkok Tonight” ที่ไทยสกาย เคเบิลทีวี บทบาทนี้ไม่เชิงเป็นพิธีกร เราจะสนทนาด้วย เพราะมีกัน 2 คน คือผม และอาจารย์ลิขิต จะนำความรู้ในสาขาที่อาจารย์เชี่ยวชาญมาใช้เต็มที...ส่วนรายการ “ที่นี่แผ่นดิน” เข้ามาทำได้เพราะอาจารย์ลิขิตเป็นผู้ชวนเข้ามาทำ เป็นรายการอีกแบบหนึ่ง เนื่องจากมีการวางแผนกันล่วงหน้าเป็นเดือน เวลาที่ประชุมเดือนละครั้งต้องมีการคิดประเด็นปัญหาล่วงหน้า ไม่ใช่ปัญหาที่เป็น Current Issues เป็นการมองแนวโน้มที่มันใหญ่กว่า ขอบเขตกว้างขึ้น การพูดถึงปัญหาที่มีความสำคัญอยู่ถึงแม้จะมีคนพูดถึงปัญหานี้แล้ว แต่เราจะพูดในประเด็นที่กว้างกว่า ความแตก

ต่างอีกประการหนึ่งคือ รายการ "หนี้แผ่นดิน" เป็นรายการที่มีคนพูดประจำส่วนหนึ่งซึ่งอยู่ในกรรมการ อีกส่วนจะมาจากข้างนอก นอกจากนี้ยังมีรายการ "ตามตรง" ทางยูทิว ซึ่งก็จะแตกต่างจากรายการ หนี้แผ่นดินตรงที่เป็นรายการประจำสัปดาห์ "

(สมบัติ จันทร์วงศ์, สัมภาษณ์, 17 พฤศจิกายน 2541)

ปัจจุบัน ดร.สมบัติจัดรายการวิทยุ ดำเนินรายการ "หนี้แผ่นดิน" และได้รับเชิญเป็นวิทยากร ในรายการประเภทสนทนาเพื่อวิเคราะห์สถานการณ์การเมืองอย่างต่อเนื่อง การสอนหนังสือควบคู่ไปกับการทำงานสื่อสารมวลชนของดร.สมบัติ การแสดงบทบาทที่มีความหลากหลายโดยเฉพาะบทบาทของการเป็นวิทยากรและผู้จัดรายการที่มีความแตกต่างกัน และการเป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการจัดรายการหนี้แผ่นดิน ทำให้ดร.สมบัติมีแนวคิดต่อการทำงานด้านสื่อสารมวลชนที่น่าสนใจ คือ ความเป็นกลางและการเข้าถึงสถานการณ์ที่แท้จริง

" การเป็นผู้ดำเนินรายการ เราไม่ค่อยแสดงท่าทีว่า เราคิดอย่างไรในประเด็นปัญหาโดยตรง เราอาจจะแสดงออกโดยคำถามที่เราถาม แต่ถ้าเป็นวิทยากร เราต้องแสดงท่าทีของเราว่า เราคิดอย่างไร... ผมเองชอบเป็นผู้ดำเนินรายการที่มีแขกจากข้างนอก มากกว่าคณะกรรมการข้างใน มีความรู้สึกว่า เรื่องที่เราหยิบมาพูดมันน่าจะมียุทธศาสตร์ 2 มุมมอง และน่าเป็นมุมมองของคนที่อยู่ตรงนั้นโดยตรง แต่ถ้าเป็นคนใน(คณะกรรมการที่เป็นนักวิชาการ) ผมไม่คิดว่ารู้กว้างและทำหน้าที่นั้นได้ทุกเรื่อง "

(สมบัติ จันทร์วงศ์, สัมภาษณ์, 17 พฤศจิกายน 2541)

ในการทำหน้าที่นักสื่อสารกับมวลชนทั้งการเป็นวิทยากร ผู้ดำเนินรายการ และผู้จัดรายการ ทำให้ดร.สมบัติมีมุมมองต่อการทำหน้าที่นักสื่อสารมวลชน คือ รู้ว่าสารที่ประชาชนควรได้รับความรู้ทั้งข้อเท็จจริง ความเป็นกลางมากกว่าข้อคิดเห็นของนักวิชาการเพียงกลุ่มเดียว ดร.สมบัติยังค้นพบอีกว่า ข้อบกพร่องในการทำหน้าที่นักสื่อสารมวลชนในรายการประเภทวิเคราะห์ข่าว ต้องให้วิทยากรได้มีโอกาสพูดมากที่สุดในทุกๆ เรื่องที่ประชาชนควรทราบ

นอกจากนี้ในการจัดรายการนอกเหนือจากความเชื่อมั่นของตัวผู้จัดรายการที่ส่งผลต่อเนื้อหาและรูปแบบของรายการที่น่าสนใจแล้ว บุคลิกภาพของผู้ดำเนินรายการในด้านต่างๆ อาทิ การแสดงความคิดเห็น การเข้าถึงบทบาทของตนเองในการทำหน้าที่ผู้ดำเนินรายการ ความอดทน และการขึ้นทางความคิดในการตั้งคำถาม เป็นปัจจัยในการสื่อสารที่สำคัญและมีผลต่อสังคมโดยรวม ในการทำหน้าที่ผู้ดำเนินรายการดร.สมบัติจึงระวังไม่ให้แสดงท่าทีว่าคิดอย่างไรในประเด็นปัญหาโดยตรงแต่จะแสดงออกด้วยคำถาม ในขณะที่การเป็นวิทยากรจะแสดงท่าทีของตนเองว่าคิดอย่างไรต่อประเด็นนั้นๆ

" การตั้งชื่อประเด็นในหัวข้อที่ผมเป็นผู้ดำเนินรายการ ผมต้องตั้งชื่อให้มันเหวี่ยงๆ ทุ้งๆที่มันซีเรียส (Serious) แต่ฟังดูรื่นหู สิ่งที่เราจะคล้อยจอง เป็นกลอน...การขึ้นน้ำก็มี เราได้ยินบ่อย บางครั้งอาจพูดมากไป พูดคนเดียว พูดเหมือนรู้ทุกอย่าง เป็นสิ่งที่ผมระวัง "

(สมบัติ จันทรวงศ์, สัมภาษณ์, 17 พฤศจิกายน 2541)

เนื่องจากการทำรายการโทรทัศน์ต้องมีการแข่งขันสูง ทั้งการแข่งขันในเรื่องของการตลาด รูปแบบของรายการและเนื้อหา ดังนั้นในการเข้ามาทำหน้าที่นักสื่อสารมวลชนของดร.สมบัติจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญดังกล่าว แต่เนื่องจากมองว่าส่วนสำคัญที่สุดในรายการประเภทวิเคราะห์ข่าว ควรจะให้ความสำคัญกับเรื่องของเนื้อหามากกว่า ในส่วนของเทคนิคควรจะเป็นที่ของช่างเทคนิค เพราะคนฟังอยากฟังเนื้อหามากกว่า

" รายการทีวีต้องแข่งขันกันทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของฉาก เทคนิคมุกตลก ภาพ การจัดแสง ดีไม่ดี ผมว่าสำคัญ ปลอຍให้เทคนิคเขาทำไป แต่ว่ารายการทอล์คโชว์เนื้อหาสำคัญที่สุด เราต้องตั้งประเด็นที่คนดูเขาอยากดู คนฟังอยากฟัง จะต้องตอบสนองของคนตรงนี้ได้ "

(สมบัติ จันทรวงศ์, สัมภาษณ์, 17 พฤศจิกายน 2541)

การที่ดร.สมบัติรีบเชิญไปทำหน้าที่วิทยากรในฐานะที่มีความเชี่ยวชาญเรื่องของการเมือง และการเป็นนักจัดรายการวิทยุ ทำให้ดร.สมบัติพบปัญหาของการทำงานด้านสื่อสารมวลชนว่ามีข้อจำกัด เนื่องจากนโยบายของสถานีที่มีผลต่อการทำหน้าที่นักสื่อสารมวลชนในรายการประเภทวิเคราะห์ข่าว

" อุปสรรคอันหนึ่งที่สำคัญก็คือ กฎระเบียบของทางราชการบางอันยังล้าสมัยอยู่มาก ต้องปรับปรุงการไปออกรายการที่ผมเคยมีปัญหา และจุกจิกกวนใจคือ ช่อง 11 ช่องที่มีปัญหามาก เวลาทำต้องวางโน้ต วางนี้ ทำรายการอยู่ก็มีการส่งโน้ตขึ้นมาเพราะเป็นสถานีราชการ ถ้าไปทำวิทยุก็จะมีปัญหาเรื่องของสัมปทาน ถ้ารับมาจากทหารก็ห้ามแตะทหาร ถ้ารับมาจากกรมประชาสัมพันธ์ก็ห้ามแตะรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี คนโน้ตคนนี้ ยังคงมีอยู่ ตราบเท่าที่รัฐยังเข้าไปควบคุมดูแลสื่อ ดูแลคลื่นอยู่ ปัญหาเหล่านี้ก็เป็นปัญหาที่ร้ายกาจ ทำให้ส่งผลกระทบต่อเรื่องที่เราไม่สามารถที่จะพูดได้ ถ้าเราพูดก็คือเราต้องถอนตัว อาจารย์พยายามที่จะเลี่ยง ไม่ใช่เลี่ยงที่จะพูด แต่ไม่อยากจะมาตัวเองไปอยู่ในภาวะที่ต้องตัดสินใจว่าเอาละเป็นไงก็เป็นกัน ก็คือ พยายามดึงตัวเองออกมาไม่ให้ไปอยู่ในภาวะนั้นเสีย เพราะถ้าไปอยู่ในภาวะนั้นแล้ว ไม่ใช่เราจะตัดสินใจคนเดียว เราตัดสินใจอะไรไปก็กระเทือนถึงทีมด้วย ประณีประนอมเมื่อถึงจุดหนึ่ง "

(สมบัติ จันทรวงศ์, สัมภาษณ์, 17 พฤศจิกายน 2541)

ในขณะที่รายการ "พื้นที่แผ่นดิน" เป็นรายการที่ออกอากาศทาง เคเบิลทีวี ดังนั้นนโยบายขององค์กรจึงไม่มีผลต่อการกำหนดประเด็นของดร.สมบัติมากนัก เนื่องจากในการประชุมเพื่อเลือกประเด็นจะมีคณะกรรมการช่วยพิจารณาอยู่ในที่ประชุมทุกครั้งโดยจะจัดขึ้นเป็นประจำทุกเดือน สิ่งที่เป็นจุดเด่นของดร.สมบัติในการจัดรายการพื้นที่แผ่นดิน คือ การนำเสนอประเด็นในที่ประชุมและการตั้งชื่อประเด็นที่ได้รับการยอมรับของที่ประชุมด้วยดีเสมอมา การที่ดร.สมบัติเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านการเมือง การปกครอง ทำให้การกำหนดประเด็นทางการเมืองของอาจารย์จะสัมพันธ์กันเนื้อหาและช่วงเวลาที่เหมาะสมในการนำเสนอประเด็นนั้น เพื่อที่จะเป็นประโยชน์แก่ประชาชนมากที่สุด หรือกล่าวอีกนัยคือ ดร.สมบัติรู้ว่าประชาชนมีความต้องการข้อมูลแบบใด ขณะที่รายการอื่นจะพุ่งไปที่กระแสของสังคมมากกว่า

"หลักการตั้งประเด็นคือ รายการอื่นจะพยายามเสนอเรื่องที่น่าสนใจกับเขา แต่ถ้าคุณยังคงคิดเช่นเดียวกับเขา และคุณต้องทำหนึ่งเดือนล่วงหน้า คุณก็ต้องมองที่เขาไม่ทำทุกอย่างเช่น อาทิตย์หน้าวันที่ 24 พ.ย. 41 จะประชุม ผมก็คิดประเด็นเกี่ยวกับอนาคตของพรรคการเมืองขนาดเล็ก เพราะมีแต่คนคุยแต่พรรคใหญ่ๆ เช่น พรรค ไทยรักไทย ประชาธิปัตย์ ความหวังใหม่ ผมนึกถึงพรรคเล็กๆ เช่น ประชากรไทย เสรีธรรม เอกภาพ พวกนี้จะหายไปจากเวทีการเมือง คนเหล่านี้จะอย่างไร หัวหน้าพรรคเล็กๆ คนเก่าๆ ดังนั้นในการเข้าประชุมถ้าเป็นเรื่องที่แบบใครก็ไม่รู้คิดและไม่สนใจ ผมก็ไม่อยากทำ ผมร่วมประชุมทุกครั้ง มีบางที่ที่ประชุมบอกผมว่าจะไปดำเนินรายการเรื่องนี้ละ ผมอาจจะบอกว่าผมไม่ถนัด ไม่เอา บางประเด็นที่เป็นผลสรุปของที่ประชุมในเรื่องที่ผมไม่เชี่ยวชาญก็มี ถ้าผมมองแล้วผมรู้สึกผินจริง ๆ ผมก็จะบอกว่าไม่เอา แต่ถ้าเป็นเรื่องที่ผมสนใจเช่น คอคอดกระ อันนี้ผมเสนอในที่ประชุมและให้ผมไปศึกษา นำมาเสนอคราวหน้า ผมก็ไปเตรียมหาข้อมูล เดือนนั้นเราทำเรื่องคอคอดกระถึง 3 ครั้ง โดยหลักการเลือกประเด็นทั่วไปค่อนข้างที่จะรู้กันอยู่ล่ะว่า เรื่องอะไรที่ใครสนใจ อย่างเช่นถ้าให้ผมไปทำเรื่องเศรษฐกิจ ผมก็ไม่ค่อยจะสนใจเท่าไร เราสนใจแต่ไม่ถนัด เราไม่มีพื้นความรู้ตรงนั้นมากพอ แต่ถ้าเป็นเรื่องทางการเมือง สังคม อันนี้พอทำได้

(สมบัติ จันทร์วงศ์, สัมภาษณ์, 17 พฤศจิกายน 2541)

เนื่องจากดร.สมบัติมีความเชี่ยวชาญทางด้านรัฐศาสตร์ ดังนั้นในการนำเสนอประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเมืองจึงสามารถนำความรู้ทางวิชาการมาใช้ประกอบการดำเนินรายการ ประชาชนจึงได้รับทั้งข้อเท็จจริงและความรู้ทางวิชาการที่เป็นประโยชน์เพิ่มมากขึ้น

"อาจารย์ใช้ความรู้ทางด้านรัฐศาสตร์ สังคม มาใช้ในการจัดรายการ อาจารย์ไม่ได้เป็นพิธีกรอย่างเดียว แต่เป็นวิทยากรด้วย ซึ่งก็เป็นได้ดีเช่นกัน ในวิธีการพูดด้านรัฐศาสตร์ แต่บทบาทของอาจารย์ ในการเป็นวิทยากร และผู้ดำเนินรายการแตกต่างกัน ในการเป็นวิทยากรอาจารย์วิจารณ์ได้มากกว่า เพราะ

ในฐานะเป็นพิธีกรต้องมีความเป็นกลาง แต่ไม่ได้หมายความว่าอาจารย์ไม่มีส่วนร่วมเลย ความมีส่วนร่วมของอาจารย์มีมาก ทั้งการเป็นกันเองกับวิทยาการ สไตส์การพูด บางคำถมอาจสอดแทรกแง่คิดทางการเมืองโดยไม่ตามตรงๆ ประชาชนส่งมาอาจารย์จะถามทุกคำถม สามารถเป็นพิธีกรได้สมบูรณ์ บางคนอาจไม่ชอบอาจารย์ตรงที่อาจารย์ไม่กดดันวิทยาการ ในที่ประชุมก็มีการนำปัญหาที่เกิดขึ้น ตัวอย่างข้อเสนอของประชาชนมาคุยว่าจะทำอย่างไร บางทีก็มีที่โทรเข้ามาบอกว่าอยากให้อาจารย์คนนี้เป็นพิธีกรประเด็นโน้น ประเด็นนี้ มีกลุ่มที่สำเอียงกับวิทยาการโดยเฉพาะในส่วนของราชการ เพราะมองไปว่ารัฐบาลไม่ช่วยแก้ปัญห "

(เจริญศรี ชาวมัธยม, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2541)

การเข้ามาทำหน้าที่นักสื่อสารมวลชนในรายการประเภทวิเคราะห์ข่าวของ ดร.สมบัติ จันทรวงศ์ โดยการทบทวนจากผู้จัดรายการสารคดี "ความรู้คือประทีป" ซึ่งถือเป็นช่วงต่อจากที่ดร.สมเกียรติ อ่อนวิมลได้เคยทำและก้าวไปทำงานด้านข่าวของสถานีโทรทัศน์ไอซ์ช่อง 9

จากจุดแรกของความอยากรู้เพื่อทดสอบว่าตนเองสามารถเป็นผู้ดำเนินรายการโทรทัศน์ได้หรือไม่ เมื่อได้รับการติดต่อจาก บริษัท เอสโซ่ (ประเทศไทย) จำกัด และมีเพื่อนนักวิชาการในคณะเดียวกันเข้ามาเป็นผู้ดำเนินรายการและจัดรายการวิทยุในช่วงนั้น ทำให้ดร.สมบัติได้รับการติดต่อให้ไปจัดรายการวิทยุ และรายการวิเคราะห์ข่าวทางสถานีโทรทัศน์บอกรับสมาชิกในนามของไทยสกายทีวี ร่วมกับดร.ลิขิต ธีรเวคิน รองเลขาธิการพรรคความหวังใหม่(ปัจจุบัน) ในรายการ แมงค้ออก ทูไนท์ และได้รับการติดต่อให้เป็นหนึ่งในคณะกรรมการและดำเนินรายการ "หนีแผ่นดิน" ทางสถานีบอกรับสมาชิก ยูบีซี จะเห็นได้ว่าจุดหักเหที่ทำให้นักวิชาการท่านหนึ่งเข้าสู่การเป็นผู้จัดรายการซึ่งในการศึกษานี้ ผู้จัดรายการหมายรวมถึง ผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจกำหนดประเด็น เลือกวิทยากรร่วมรายการและเสนอรูปแบบรายการโดยรวมโดยไม่ต้องเป็นผู้ร่วมทุน ดังนั้นผลตอบแทนในเรื่องของเม็ดเงินอาจจะไม่มากเท่ากับนักวิชาการที่เป็นเจ้าของรายการเอง แต่สิ่งที่ได้รับจากการเป็นผู้จัดในบทบาทนี้คือการได้นำเสนอแง่คิด มุมมองจากการศึกษาค้นคว้าผ่านสื่อ และได้รับการยอมรับและเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมวงกว้าง

จากการศึกษาพบว่า ความแตกต่างของนักวิชาการที่เข้ามาเป็นผู้ดำเนินรายการรับเชิญและไม่มีความต้องการเป็นเจ้าของรายการหรือเป็นผู้จัดรายการที่ลงทุนทำธุรกิจด้วยตัวเอง แต่ยังคงสภาพของการเป็นนักวิชาการต่อไป กับการตัดสินใจทำทั้งสองบทบาทในเวลาเดียวกันหรือการลาออกทำหน้าที่นักสื่อสารมวลชนเต็มตัวพบว่านักวิชาการในกลุ่มแรกมีความต้องการเพียงใช้สื่อเป็นการเผยแพร่ความรู้หรือทฤษฎีที่ได้ศึกษาค้นคว้ามา การเข้ามาทำหน้าที่ดำเนินรายการหรือผู้จัดโดยไม่ต้องลงทุน เป็นการศึกษาและเรียนรู้งานสื่อมวลชนมากกว่าความต้องการเปลี่ยนแปลงบทบาทของตนเองในสังคม กล่าวคือ ต้องการให้ภาพพจน์ของตนเองคือนักวิชาการ ไม่ได้มองว่าตนเองเป็นนักสื่อสารมวลชน

รองศาสตราจารย์ ดร. เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง
อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

จากความคิดที่ว่า สื่อมวลชนขาดเสรีภาพในการนำเสนอข่าวสาร ทำให้ดร.เจิมศักดิ์ตัดสินใจเข้ามาทำหน้าที่
นักจัดรายการในรายการประเภทวิเคราะห์ข่าว ตั้งแต่ ปี 2531 ด้วยเหตุผลหลักสำคัญ 2 ประการคือ รายการที่ออก
อากาศในขณะนั้นมีสาระน้อย มีอยู่รายการเดียวที่มีสาระมากกว่ารายการอื่น คือ "สนทนาปัญหาบ้านเมือง" จาก
ประสบการณ์เมื่อได้รับเชิญไปเป็นวิทยากร มีบางอย่างที่ไม่สามารถพูดออกอากาศได้ ประการที่สอง คือ รู้สึก
หงุดหงิดในตัวผู้ดำเนินรายการที่พูดไม่เข้าประเด็น ทำให้บางครั้งต้องแนะนำว่า ประเด็นสำคัญที่ควรจะถามคืออะไร

เมื่อเกิดความข้องใจในสองเรื่อง การทำงานของสื่อมวลชน บังเอิญในช่วงเวลาดังกล่าวรัฐบาลสั่งให้มีการ
ปิดน้ำและไฟระหว่าง 18.00-20.00 น. ดร.เจิมศักดิ์จึงเกิดแนวคิดที่จะนำช่วงเวลาดังกล่าวนำเสนอรายการที่มีสาระ
จากความมุ่งมั่นตั้งแต่รัฐบาลของพล.อ.เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ จนถึงรัฐบาลของพล.อ.
ชาติชาย ชุณหะวัณ ในที่สุดดร.เจิมศักดิ์ก็ได้มีโอกาสเข้าไปเสนอแนวคิดนี้กับพล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณและผลักดัน
ออกเป็นนโยบายให้สถานีทุกช่องเปิดสถานีในช่วงเวลาดังกล่าว โดยต้องนำเสนอรายการที่มีสาระ 3 รายการ ดังนี้

1. รายการเพื่อเกษตรกร เพราะเหตุว่าเกษตรกรไม่มีอำนาจซื้อ ก็เลยไม่มีโฆษณา ไม่มีรายการ
2. รายการที่เกี่ยวข้องกับสาธารณสุข เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิต
3. รายการเด็ก ซึ่งเห็นว่ารายการเด็กไม่ค่อยมี เพราะเด็กไม่มีอำนาจซื้อ ผู้สนับสนุนรายการไม่สนใจ

"สถานีไหนอยากจะทำอะไรเชิญตามสบายใน 3 สิ่งนี้ แต่ห้ามไม่ให้มีบันเทิง ห้ามไม่ให้มีอย่างอื่นเลย
ต้องปิดอยู่...ผมก็ล็อบบี้(Lobby)ตั้งแต่ในกลุ่มที่ปรึกษาและคุณชาติชาย ที่แรกคุณชาติชายก็บอกว่า
เวลานี้ก็ปิดอยู่แล้ว เขาบอกลูกเขาได้ทำการบ้านและอาจารย์จะมาให้เปิดอะไรมนุษย์ต้องมีทางเลือก บาง
คนก็ทำการบ้านไปลิ้มไม่ต้องเปิด บางคนอยากจะเปิดก็ได้ดูอะไรที่มีสาระ ในที่สุดคุณชาติชายยอม บอก
ให้ไปพูดกับคุณหญิง สุพัตรา มาศดิตถ์ตอนนั้นเป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีและดูเลเรื่องนี้ แกก็
เห็นด้วยและจัดแจงให้สถานีทั้งหลายเปิดโดยมีเงื่อนไข มันก็เลยขว้างไม่หันคอ พอบอกให้เปิดที่
แรกช่อง 11 ก็เปิด ช่อง 11 ก็ไม่ทำทั้ง 3 อย่างนี้อ้างว่าตัวเองก็ทำรายการทั้ง 3 นี้แล้ว ก็อ้างว่าไม่จำเป็นต้อง
ต้องทำ 3 อย่างนี้ก็เป็นสาระเหมือนกัน ก็เลยถูกขวนว่า...**ผมน่าจะทำอะไรที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร
เพราะผมทำวิจัยเกี่ยวกับชนบท มีความรู้เรื่องเกษตร มันก็ทำขายดี เพราะเราเป็นคนเสนอดี เขาก็
บอกว่าถ้ามันจริงก็ต้องลงมาทำ ผมก็เลยลงไปทำ**" ที่แรกก็ไปร่วมทำกับบริษัทแบดพิคที่ไปทำร่วมกับ
ช่อง 11 ระหว่าง 18.00-20.00 น. ผมทำ 45 นาที 18.30-19.15 น. ทำรายการแรก "เกษตร
สนทนา"

จากความต้องการเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการและผลักดันนโยบาย ในที่สุดก็เลยถูกย้อนกลับมาว่า ถ้าผลักดันดีนักทำไมไม่รู้จักตัวเอง เพราะเขายังมีปัญหาเรื่องคนทำอยู่ จากเหตุผลเพราะ ดูรายการแล้วไม่ได้เรื่อง และมันติดอยู่ในใจว่ามันไม่มีความกล้าหาญเลย พูดแค่นี้ก็ออกอากาศไม่ได้ คอมเมนต์ (Comment) หน่วยงานของรัฐนิดเดียวก็ออกอากาศไม่ได้ สมัยนั้นไม่ได้เลยนะ หน่วยงานของรัฐหรือรัฐบาลแต่นิดเดียวก็ไม่ได้ ออกอากาศไม่ได้ บอกว่าไม่ได้ไม่ได้ ทวีตต้องผู้บริหารทั้งหมด ผมก็เลยฝังใจ เสรีภาพต้องสู้"

(เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, สัมภาษณ์, 3 พฤศจิกายน 2541)

จะเห็นได้ว่า นโยบายของสถาบันรวมถึงความต้องการของนักวิชาการในการที่จะตอบสนองความต้องการในเรื่องของการรับรู้ข่าวสาร การเปิดโอกาสให้แก่ผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาในสังคมได้รับสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน ทำให้เกิดรายการขึ้นมาใน 3 ประเภท คือ รายการสำหรับเด็ก เกษตรกร และรายการส่งเสริมคุณภาพทั่วไป จากจุดเริ่มต้นของการทำรายการของดร.เจิมศักดิ์พบว่า รูปแบบรายการ "เกษตรสนทนา" ซึ่งเป็นรายการแรกที่ดร.เจิมศักดิ์เป็นผู้จัดรายการ ได้นำความรู้จากการศึกษาวิจัยและความคุ้นเคยในธรรมชาติของเกษตรกรมาใช้จัดรายการ เนื่องจากดร.เจิมศักดิ์มีข้อมูลด้านการเกษตรเป็นพื้นฐาน แต่ด้วยความเป็นนักวิชาการที่ไม่มีประสบการณ์ในงานด้านสื่อโทรทัศน์มาก่อน ดังนั้นในการก้าวสู่การเป็นผู้จัดรายการของดร.เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง จึงต้องใช้เวลาและทุ่มเทให้กับการทำรายการอย่างต่อเนื่อง ทั้งทางด้านเนื้อหาที่เน้นการเจาะลึก เทคนิคการผลิตที่ต้องอาศัยความพิถีพิถัน กว่า จะก้าวสู่การเป็นผู้จัดรายการของตนเอง ก็ต้องเรื่องมีของธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้องจนทำให้ต้องขยายงาน และรายการเพิ่มขึ้นภายใต้ชื่อ บริษัท วอซดีอก จำกัด

"ช่วงแรก ก็ทำไม่เป็นหรอก เห็นสนทนาปัญหาบ้านเมืองทำในห้องส่งเราก็ทำในห้องส่ง ก็เพราะว่าคนไม่เคยทำหรือเรียนมา เพราะว่าความอยากทำและถูกท้าทาย และเพราะเราเคยจัดสัมมนา ก็คิดว่าคงไม่ต่างจากการสัมมนา ก็มีถ่ายทีวีในห้องส่ง วันแรกถ่าย 2 รายการเลย เพราะคิดว่ารายการมัน 45 นาที เดียวเดียวก็ถ่าย 2 รายการเลยยังจำได้เลยว่าไปถ่ายทำรายการที่สตูดิโอ (Studio) ที่หัวลำโพง ชื่อ เอส สตูดิโอ คอเปอเรชั่น พอมาตอนนั้นนั่งดูก็ฆ่าแทบตายเพราะแข็งทื่อทำ ผมเอาคนมานั่งเลยนะตั้งแต่รายการแรกก็เอาคนมานั่งแบบมีส่วนร่วม (Participation) เพราะว่าเกษตรกรเอาเข้ามาจากสุรินทร์เอามาที่ห้องส่งที่กรุงเทพฯ ตอนแรกเลยมาจากฉะเชิงเทรา ทุกคนก็นั่งเรียบร้อย พูดด้วยความเรียบร้อยหมดเลยทุกคน เราแห่ ยั่ว ยังไง แล้วผู้ใหญ่วิบูลย์ ฉิมเฉลิม ที่ดูเรื่องสิ่งแวดล้อม เรื่องไร่นาสวนผสม ทางด้านเกษตร ตอนนี้เป็นวุฒิ ตอนนั้นเป็นชาวบ้านไม่มีใครรู้จัก ผมก็ไปลากขึ้นมา เพราะตอนนั้นผมทำงานพัฒนาชนบท แก่ทำงานภาคการเกษตรเพราะว่าเกษตรกรเอาเข้ามาจากสุรินทร์ ทุกคนแข็งแรงหมด เกษตรกรเคยทำงานในที่โล่งมาเจอแสงสี แอร์ กล้อง ไม่ค่อยกล้าพูด ถ่ายทำไป 2 ตอน ผมก็มานั่งดูตนเองบอกใช้ไม่ได้ ผมบอกออกข้างนอกเลย

ไปหาเกษตรกร อย่ายู่ในห้องส่ง คอนเซ็ปต์(concept)ผมก็ดี ก็ใช้วิธีคิดเอาไม่มีใครสอน ตอนนั้นมาทำร่วมกับแปซิฟิก เขาบอกออกข้างนอกกล่อง 3 ตัวแพ่งนะ ผมบอกไม่อย่างนั้นผมก็ไม่ทำ เพราะมันผิดธรรมชาติของเกษตรกร เราต้องออกไปหาเขาและเขาจะดีขึ้น ตอนที่ 3 ผมก็เริ่มออก คุณจุฬารักษ์ เสรีชูพงษ์ เป็นผู้ประสานงานในที่ม ต่อมากิตติ สิงหปัด จบมาก็เข้ามาเป็นลูกน้องมาช่วยประสานงาน ก็เริ่มออกไปหาชาวบ้าน ผมได้เปรียบตรงนี้ที่เคยทำวิจัยทำงานพัฒนาชนบท ผมก็มีข้อมูลเต็มไปหมดเลยว่ามีชาวบ้านแก๊งๆอยู่ที่ไหนก็ติดต่อและทะลุเข้าไป พัฒนาการอีกนิดหนึ่ง หลังจากทำไปได้ระยะรายการก็พัฒนาขึ้น มานั่งตามโคนต้นๆไม้ นั่งพื้น ชาวบ้านมีอะไรผมก็ลุยและ...ชาวบ้านก็เริ่มพูดมันก็สนุก ใครเขาก็ถาม อาจารย์ทำไงชาวบ้านถึงพูดปกติชาวบ้านพูดยาก ผมก็ไม่ค่อยรู้กลเม็ดหรือกลเม็ดของผมก็คือ 1.ต้องให้เขาค้นเคยสถานที่ 2.เขาอยู่บ้านเขามีเพื่อนอยู่ เขารู้สึกไม่กลัวอะไร 3. มีเทคนิคการ สัมภาษณ์ผมเป็นนักวิชาการก็รู้อยู่ตรงนี้ เพราะผมทำงานชนบทแล้วก็รู้ธรรมชาติของชาวบ้าน คือต้องพูดในสิ่งที่เขาภูมิใจเสียก่อน เขาก็จะพูดแล้วค่อยๆคุยเรื่องโน้นเรื่องนี่ ก็ใช้เทคนิคที่เราเคยสัมภาษณ์ในมานักวิชาการ แล้วก็เอานักวิชาการมาวิเคราะห์ เอาเกษตรกรมาเล่าเรื่อง นักวิชาการว่าไง ไม่ใช่มาถึงมาวิเคราะห์มันได้อย่างไร เพราะคนดูจะเชื่อนักวิชาการมากกว่าเกษตรกร คนไทยดูถูกชาวบ้าน นักวิชาการมายืนยันคำพูดชาวบ้าน รายการนั้นก็เริ่มโด่งดังได้รับรางวัล "

(เจิมศักดิ์ บินทอง, สัมภาษณ์, 3 พฤศจิกายน 2541)

การจัดรายการของดร.เจิมศักดิ์ในช่วงแรกได้นำความรู้จากงานวิจัย ความคุ้นเคยกับธรรมชาติของเกษตรและประสบการณ์จากการเผ่าสังเกตพฤติกรรมของผู้รับชมโทรทัศน์มาสร้างเทคนิคในการจัดรายการ โดยการทำหน้าที่สื่อสารกับมวลชนในรายการ "เกษตรสนทนา" ของดร.เจิมศักดิ์เป็นการทำงานร่วมกับ บริษัท แปซิฟิก ที่คอยสนับสนุนในเรื่องของเครื่องมือ อุปกรณ์การผลิตรายการ ต่อมาภายหลังที่บริษัท แปซิฟิก ต้องแยกออกไปทำข่าวให้กับช่อง 5 ทำให้ดร.เจิมศักดิ์คิดจะเลิกจัดรายการเนื่องจากไม่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องของเครื่องมือการผลิตและไม่ได้คิดว่าจะมาเป็นผู้จัดรายการมืออาชีพ แต่ด้วยคุณภาพของรายการที่ได้รับรางวัล และเป็นที่น่าสนใจของผู้ชมอย่างมากขณะนั้น ดร.เจิมศักดิ์จึงแก้ปัญหาด้วยการปรึกษากับคุณหญิงสุพัตรา มาสดีตต์ จัดตั้งมูลนิธิสื่อสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อผลิตรายการโทรทัศน์ โดยมีอาสาสมัครจากนักศึกษาที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มาช่วยในการจัดทำรายการ

"พอทำไปได้ 5-6 เดือน ทางบริษัทแปซิฟิกก็เลิกจากช่อง 11 เพราะได้เวลาช่อง 5 ไปทำข่าว เขาก็ทิ้งช่อง 11 ที่นั่นผมก็หึงเต็งลิ ตอนนั้นมันฝากกันอยู่ แล้วทำไง ผมก็เลิก..ผมไม่คิดมาเอาดีทางนี้ เพราะผมถูกหักท้าวว่า ไหนๆเอ็งคิดดีก็เอามาทำ พอมาทำแล้วเจอปัญหาที่เลิก..พอเลิกช่อง 11 คุณวิจิตร วุฒิต่ออำพล อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ขณะนั้น ก็บอกว่าเราทำเองเออเอง ช่อง 11 มีเครื่องมือ ผมไม่รู้ด้วยซ้ำว่าช่อง 11 มีเครื่องมือถ่ายทำ เพราะความไม่อยู่ในวงการนี้เข้าใจว่าช่อง 11 ไม่เอา The

Stadilo คุณวิจิตรบอกว่า “ อาจารย์เรามีเครื่องมือ สถานีถ่ายทำทำเองเกาะ ผมก็ตั้งคำถามว่าจะเอาเงินที่ไหนเพราะต้องไปถ่ายทำต่างจังหวัดผมเองก็ต้องมีค่าเรือค่าที่พักจะไปเอาเงินที่ไหน ทีมผมก็ไม่มี ผมไม่มีหน่วยงานทำ ไม่มีเจ้าหน้าที่รองรับ และอาคารกรมทำกับผมผมก็แค่นี้ ก็เลยไปถึงอาจารย์ประเวศ ผมสนิทกัน ผมก็เล่าว่าทำไม่ได้เรื่องมันจบผมก็จบ เขาก็บอกว่าเสียตาย อาจารย์ทำกำลังจะเป็นประโยชน์จะไปกระตุ้นรายการอื่น ชาวบ้านเขาภูมิใจ อาจารย์ไปถ่ายบ้านเขาไปออกอากาศไปถ่ายบ้านเขาเป็นพลังให้ชาวบ้าน ต้องทำต่อ..ผมก็บอกว่าแล้วทำอย่างไร..แกบอกต้องตั้งมูลนิธิ คุณประเวศก็ไปชวน คุณโสภณมาเป็นเลขา เชิญคุณหญิงสุพัตรมาเป็นประธาน ยังไม่เป็นแกบอกว่าคุณต้องไปคุยกับการเมืองก่อนว่าจะเอาอย่างไร คิดยังไง พอไปถึงคุณหญิงสุพัตรบอกว่าตรงกับใจอยากมีมูลนิธิกับสื่อพอดี ผมก็เอาพวกเอ็นจีโมาคุยว่า นำทำไหม โอเคต้องทำ ตั้งชื่อให้ผมเสร็จว่า “มูลนิธิสื่อสร้างสรรค์” เอาไปให้คุณหญิงสุพัตรกับออกดีเลย ก็เลยรับบริจาคแล้วทำต่อ เงินลงชั้นครั้งแรกก็พวก NGO เริ่มเต็มตัวเป็นรายการของมูลนิธิไม่ใช่ของผม ทีมงานก็อาสาสมัคร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 4 คน เป็นทีมทำงานแทน เพราะตอนที่ผมทำอยู่มันสนใจ อยากตามไปดูชาวบ้าน ตามไปตามมากี่รู้จักกิตติ, จุฬารัตน์ ก็เลยเป็นอาสาสมัคร มีทีมเกิดขึ้น ไม่มีสำนักงาน ไปใช้ห้องทำงานที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ใช้ห้องทำงานผมมาคุยมาประชุม เอาไปเรื่องนี้ไปสำรวจชุมชนไปตามเรื่อง”

(เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, สัมภาษณ์, 3 พฤศจิกายน 2541)

หลังจากที่ดร.เจิมศักดิ์เริ่มมีความชำนาญในการจัดรายการ “เกษตรสนทนา” คุณวิจิตร วุฒิอำพล ผู้อำนวยการช่อง 11 ได้เชิญชวนให้ดร.เจิมศักดิ์ขยายรูปแบบรายการ โดยให้แนวคิดว่าเป็นรายการที่ประชาสัมพันธ์ให้รัฐ จึงเป็นที่มาของรายการ “มองต่างมุม” รายการที่ประชาชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง ซึ่งได้จากการตีความหมายของแนวคิดที่ต้องการให้สัมพันธ์กับประชาชนและรัฐบาล จนเกิดรูปแบบของการจัดรายการแบบสื่อ 2 ทาง (Two way communications) ขึ้นในที่สุด

“ พอได้รับความสำเร็จพอสมควร คุณวิจิตร ไทรมหาผม ทำอีกสักอีกรายการเป็นรายการที่ประชาสัมพันธ์ให้รัฐ ผมก็เลยคิดรายการ “มองต่างมุม” แล้วเขาก็หัวเราะเพราะพูดอย่างนี้มันขัดแย้งกันเลย เพราะผมบอกว่าได้ขอประชาสัมพันธ์จริงๆนะหรือสัมพันธ์กับประชาชน คุณต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับความเห็น ไม่ใช่ข้าพเจ้าพูดให้เอ็งฟังลูกเดียว ผมไม่ทำเด็ดขาด เอาจริงๆ.. ผมก็ขอเวลาเดือนหนึ่ง คุณวิจิตรไทรมาทวง ..ผมก็ถอดจากราคศัพท์เลย เมื่อสัมพันธ์กับประชา ประชาชนก็ต้องมีโอกาสพูด รัฐก็ต้องมีโอกาสพูด พอได้คอนเซ็ปต์(concept)ก็คิดรูปแบบต้องเป็นสื่อ 2 ทาง ”

(เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, สัมภาษณ์, 3 พฤศจิกายน 2541)

เมื่อรายการที่ดร.เจิมศักดิ์จัดเริ่มเป็นที่รู้จักของประชาชน ผู้บริหารสถานีช่อง 3 และ 9 คุณประวิทย์ มาลี นนท์ และคุณแสงชัย สุนทรวัฒน์ ได้เชิญชวนให้มาจัดรายการ โดยมีเงื่อนไขว่าต้องใช้เวลาของสถานี จึงทำให้หลีกเลี่ยงไม่พ้นในเรื่องของการตลาดเข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้ดร.เจิมศักดิ์และเพื่อนคณะทำงาน ต้องจัดตั้งบริษัท วอซดีออก เพื่อผลิตรายการ "ขอคิดด้วยคน" ออกอากาศทางช่อง 9 อ.ส.ม.ท. และรายการอื่นๆ โดยในช่วงแรกดร.เจิมศักดิ์ไม่ได้มีหุ้นส่วนทางธุรกิจสื่อในวอซดีออกแต่จะรับผิดชอบในการผลิตรายการ ต่อมาภายหลังเมื่อมีการขยายรายการเพิ่มมากขึ้น ทางคณะทำงานจึงขอให้อาจารย์ร่วมหุ้นเพื่อมีส่วนร่วมในนามของบริษัทอย่างแท้จริง

- คุณประวิทย์ มาลี นนท์และคุณแสงชัย สองคนคุยกันว่า อาจารย์ เมื่อไหร่มาทำที่ช่องผมละไปทำช่อง 11 ดังไปเลย ผมบอกผมไม่เลือกหรอก ทำช่องไหนก็เหมือนกัน เลข 3 5 7 9 ผมไม่สน ขอให้เสรีภาพผมทำผมก็ทำ คุณแสงชัยก็บอกว่าผมซีเรียส(Serious)นะ คุณประวิทย์ก็บอกผมซีเรียส(Serious)นะ ผมไม่คิดว่าจริง คุณแสงชัยมาช่อง 9 จริงๆนะผมให้อาทิตย์ละ 2 ชั่วโมงต่อวัน รายการเดียว 2 ชม. ผมเลยออกแบบรายการขอคิดด้วยคน 2 ชั่วโมง มันถึงออกมา 2 ตอนอยู่เรื่อย และก็มาเหลือชั่วโมงเดียว แต่แกก็บอกว่าใจยังไม่ถึงมองต่างมุมนะ แน่นนอนผมต้องทำไม่เหมือน เพราะมองต่างมุมมานี่ก็เหมือนเมียน้อย ไม่ได้ ให้มันอยู่ที่เก่า เลยคิดใหม่.. ช่อง 9 มีโฆษณา Commercial นะ จะทำให้เหมือนช่อง 11 ไม่ได้ ใช้มูลนิธิไม่ได้เพราะคนช่อง 9 เรื่องมากแกบอก เคยไปถ่ายที่นั่นไกลไปไม่ไป ผมจะปวดหัว ผมต้องซื้อเวลา ผมบอกทำการค้าได้ยังไง ซื้อเวลาหาโฆษณาผมก็ถูกนิทา คุณแสงชัยบอกอยากให้อายุแบบนี้คือ ซื้อเวลาและไปทำเลย แล้วทางนี้ดูอย่างเดี๋ยวแล้วเราจะบอกกับลูกน้องว่าอย่าไปยุ่งกับอาจารย์เจิมศักดิ์เรื่องตรวจเทป ถ้าไม่ตีพอหมดบิก็ไม่ต้องให้เขาทำต่อ ผมบอกให้อิสระแบบนี้น่าสนใจ พอดี อาจารย์เกษมสันต์นั่งคุยอยู่ด้วยแกอยู่ในทีมผม คอยนั่งคัดกระชู้และเคยทำรายการเลือกตั้ง ปี 35 มาทำร่วมกับผม ..หลังจากคุณอภิสิทธิ์มาทำรายการมองต่างมุม อาจารย์เกษมสันต์ทำเรื่องเลือกตั้ง ..เขาบอกว่าเขาเองอย่าลาออกราชการ เพราะเขาเองไม่เหมาะ เขาอยากทำธุรกิจ เขาบอกตั้งบริษัท วอซดีออก เขาเป็นคนตั้งชื่อเพราะคุณแสงชัยจะเอาอย่างนั้น อาจารย์เกษมสันต์บอกอย่างนั้นทำเลยเรื่องการจัดการผมทำเอง ไปชวนสมัครพรรคพวก ผมไม่มีหุ้นกับเขาสักบาทหนึ่ง ก็ทำรายการผมทำเหมือนเดิม คิดรายการ 1. มีตอนต่อไป 2. เป็นรายการที่คนอื่นคิดไม่ถึง เช่น คนนอนหลับ ความสุข เชิงปรัชญา สังคม เจาะลึก ผมลึกที่สุดในบรรดารายการทีวีเพราะลึก ที่เอาผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์ลึกๆ เพราะรายการมัน 2 ชม. ตื่นไปก็จืด ตอนหลังจากไม่ได้ถือหุ้นสักบาท ผู้ถือหุ้นก็เริ่มหัวผมเพราะถ้าวันหนึ่ง(ผมอารมณ์ศิลปินด้วย) ใจไม่ถูกหลักการ เลิกกลางคัน บริษัทเสียหายเลยเพราะผมเป็นคนทำ แต่คนอื่นเป็นคนลงทุนเขาก็ถือว่าเชิงหยอก ในที่สุดผมก็ถือหุ้นสักหน่อยเดี๋ยวเขาจะดำ..นี่เป็นพัฒนาการ หลังทำรายการเกษตรสนทนา มองต่างมุม และขอคิดด้วยคนได้สักปีมาถือหุ้น "

(เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, สัมภาษณ์,-3 พฤศจิกายน 2541)

จะเห็นว่า พัฒนาการของการทำหน้าที่นักสื่อสารมวลชนในรายการโทรทัศน์ของดร.เจมส์ค็อกดี จากการเป็นวิทยากรรับเชิญสู่การเป็นผู้จัดรายการ โดยการถือหุ้นในนามบริษัท วอชดีอก ได้สะท้อนให้เห็นว่า จากความคิดเดิมที่ต้องการให้สื่อมวลชนมีเสรีภาพในการนำเสนอข่าวสารเท่านั้น เมื่อได้เข้ามาทำงานสื่ออย่างจริงจัง ดร.เจมส์ค็อกดีเริ่มมีความคิดที่จะพัฒนางานสื่อมวลชนให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย อันจะตอบสนองความต้องการของประชาชนให้มากขึ้น การที่ได้มีโอกาสรู้จักผู้บริหารของสถานีต่างๆจึงทำให้มีโอกาสขยายรายการ จากรายการของสถานีที่ไม่มีโฆษณาไปสู่รายการโทรทัศน์ที่ต้องการมีการตลาดเข้ามาเกี่ยวข้อง และสุดท้ายกับรายการของสถานีบอกรับเป็นสมาชิกที่มีกลุ่มเป้าหมายเฉพาะเจาะจง

“ จากนั้น IBC เขาก็ชวนทำรายการ ตอนแรกไม่ได้ชื่อ “ผ่าทางตัน” ชื่อ “ถามตรง” ทำมาเป็นปี ตอนหลังผมก็หนีให้คนอื่นทำ อ.สมบัติ จันทรวงศ์ , อ.ชลิตาภรณ์. ทำไปทำมาเขาก็อยากให้ผมทำ เทคนิคของเขาก็คือ ปรับผังรายการใหม่ ทั้งรายการเก่า และมาชวนให้ผมทำ ไม่ให้เสียหน้าแบบไทยๆ แทนที่จะบอกว่าทำไมอาจารย์หนีไปละ เอาคนอื่นมาทำแทนอาจารย์ เขาตลาด เนื่องจากต้องปรับผังรายการเอารายการนี้ออกไปก่อน ขณะเดียวกันให้อีกคนมาเจรจากับผม อาจารย์กลับไปทำรายการสักรายการหนึ่งให้เขา ปรับผังใหม่ เอาวันนั้น เอารายการใหม่ผมทำเหมือนเดิมผมก็ต้องทำ มาเปลี่ยนหลายเที่ยวจนในที่สุดก็ชื่อ “ผ่าทางตัน”

(เจมส์ค็อกดี ปิ่นทอง, สัมภาษณ์, 3 พฤศจิกายน 2541)

นอกเหนือจากปัจจัยด้านนโยบายของสถานีที่ต้องการให้นักวิชาการเข้ามามีโอกาสจัดรายการในสถานีแล้ว ปัจจัยทางด้านธุรกิจการแข่งขันในรายการประเภทเดียวกันก็มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานด้านการจัดรายการ ดังนั้นนักวิชาการที่เข้ามาเป็นผู้จัดรายการ ก็ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขของสถานีไม่แตกต่างจากผู้ประกอบธุรกิจสื่อรายอื่นๆ นอกจากนี้วัฒนธรรมองค์กรของสถานีต่างๆก็มีผลต่อการดำเนินงานด้านรายการที่เปิดโอกาสให้ผู้จัดรายการสามารถสร้างสรรค์รายการเผยแพร่สู่สาธารณชน แต่สิ่งหนึ่งที่ทำให้เห็นว่า นักวิชาการที่มาเป็นผู้จัดรายการแตกต่างจากผู้จัดรายการทั่วไปที่ไม่ได้เป็นนักวิชาการ คือ การวิเคราะห์ประเด็นที่เกิดขึ้นในสังคม เนื่องจากดร.เจมส์ค็อกดีนอกจากจะเชี่ยวชาญด้านเศรษฐศาสตร์เกษตรแล้ว โดยส่วนตัวยังสนใจและเชี่ยวชาญทางด้านการเมืองและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับนักการเมืองอันจะได้มาซึ่งข้อมูลเบื้องลึก ดังนั้นจึงมีความมั่นใจในการจัดรายการ เนื่องจากมีจุดยืนในการทำหน้าที่เป็นนักสื่อสารกับมวลชน

“ จุดแข็งของการที่นักวิชาการมาจัดรายการ คือ วิเคราะห์เป็น มองประเด็นออกว่าควรจะถามอะไร แต่ก็อาจมีข้อเสียว่า ถามไปแล้ว นำไปสู่คำตอบแบบนี้ ถ้าจะบอกว่าผู้ดำเนินรายการจะต้องเป็นกลาง ไม่มีความคิดเห็นอะไรเป็นของตัวเองเลย ผมเองไม่เชื่อ คนที่ทำหน้าที่ดำเนินรายการที่ดีในโลกนี้ เป็นคนที่มีจุดยืนในตัวเองและมีความเห็นทั้งสิ้น ”

(เจมส์ค็อกดี ปิ่นทอง, สัมภาษณ์, 3 พฤศจิกายน 2541)

สิ่งที่สะท้อนออกมาให้เห็นอย่างหนึ่งของรายการที่ดร.เจิมศักดิ์เป็นผู้ดำเนินรายการ คือ ภาพการซักถามที่ดูจะการกวดขันวิทยากร เพื่อที่จะได้ข้อมูลที่สุ่มลึก เนื่องจากมีข้อมูลพื้นฐานอยู่แล้วว่าวิทยากรท่านไหนคิดอะไรกับประเด็นนั้น แต่การที่ต้องทำหน้าที่ผู้ดำเนินรายการ การจะแสดงออกทางความคิดจึงต้องเปลี่ยนจากความรู้ทางวิชาการให้เป็นคำถาม ซึ่งบางครั้งก็เหมือนเป็นการชี้นำทางความคิด ทำให้ผู้ชมได้รับทั้งประโยชน์และผลเสียหากไม่สามารถแยกข้อคิดเห็นส่วนตัวกับข้อเท็จจริงได้

"อย่าใช้ความรู้ทางวิชาการมาบอกว่าอันนี้เป็นอะไร ผมใช้ความรู้ทางวิชาการแน่นอน เพราะผมวิเคราะห์เป็น เอาความรู้มาถามแต่เป็นคำถามที่เขามีสิทธิ์จะบอกว่า เป็นอย่างนี้ก็ได้ เป็นอย่างโน้นก็ได้ แต่ที่ผมถามไปประเด็นที่ถามดีแต่พอเขาตอบแล้วผมซักค้าน บางคนก็รู้ว่าผมมีงานเขียนอยู่ เขาก็บอกว่าสอหดแทรกความเห็น ช่วยไม่ได้ บางทีผมไม่ได้คิดอย่างนั้น ผมก็แกล้งซักค้านบ่อยไป.. ผมไม่ได้เชิญเด็กมาออกรายการ ไม่เคยบอกเขาว่าให้เขาพูดอะไร ดังนั้นการชี้นำด้วยการซักค้านบางทีน่าเชื่อ บางทีก็ไม่เชื่อ แล้วแต่เรื่องว่าน่าจะค้านหรือไม่ "

(เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, สัมภาษณ์, 3 พฤศจิกายน 2541)

ในขณะที่การเปลี่ยนเวทีจากนักสื่อสารในห้องเรียนสู่การเป็นนักสื่อสารกับมวลชน มุมมองของดร.เจิมศักดิ์ในการนำเสนอรายการได้สะท้อนแนวคิด และบุคลิกภาพของดร.เจิมศักดิ์โดยตรง ดังจะเห็นได้จากประเด็นทางการเมือง ที่หลายครั้งผลตอบกลับเหล่านั้นจะออกมาในลักษณะที่กำลังล้ำเส้นทางการเมืองและหน้าที่ของนักสื่อสารมวลชนไป แต่การทำหน้าที่นำเสนอดังกล่าว ดร.เจิมศักดิ์อาจจรมองว่าเป็นหน้าที่ของผู้ดำเนินรายการที่ต้องค้นหาความจริงจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม

"ผมเป็นคนไทย เมื่อผมทำหน้าที่ซักไซ้ไฉ่เรียง กรณีที่ผ่านมา ผมอยากทดสอบว่าที่ผู้กันที่ราชดำเนินเพื่อผลประโยชน์หรือหลักการกันแน่ เพราะเขาบอกหลักการตรงกัน ไม่เห็นด้วยกับฝ่ายที่ไปร่วมกับ พล.อ. สุจินดา คราประยูร ผมก็ถามว่า คุณจะรวมกันหรือเปล่า ใครจะมองผมว่าอย่างไรผมไม่ว่า หลังจากนั้นคนด่าผมเรื่องเลือกตั้งมาก ผมก็ไม่ทำ เพราะทำอยู่ 2-3 ครั้งก็ถูกด่าว่าไปจัดตั้งรัฐบาล เพราะมีผลได้ผลเสีย ครั้งสุดท้ายผมก็ไม่ทำ เอาแต่ พล.ชวลิต ยงใจยุทธ และ คุณชวน หลีกภัย มา ก็ถูกหว่านทำไมเอามา 2 คน ทำไมไม่เอาบรรหาร ผมบอกยังไม่บรรหารก็เป็นไม่ได้แล้ว เพราะเขาฟังลงและลงแบบไม่สวย คือ วิธีการประเมินทางการเมือง "

(เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, สัมภาษณ์, 3 พฤศจิกายน 2541)

จากประสบการณ์การทำงานที่นักสื่อสารมวลชนหลายครั้ง ทำให้ดร.เจิมศักดิ์มองว่า การเป็นผู้ดำเนินรายการนั้นยาก และเนื่องจากเป็นทั้งผู้จัดรายการและดำเนินรายการด้วย ดร.เจิมศักดิ์ต้องช่วยเลือกว่าจะเชิญใครมา ซึ่งถือเป็นสิ่งที่อาจารย์ให้ความสำคัญ

- ผมไม่เหมือนผู้ดำเนินรายการคนอื่น คนอื่นเขาจัดมกหมด ไปรูดิวเซอร์บอกให้พูดอะไรเขาพูด ผมต้องทำตั้งแต่ต้น ประเด็นจะไปแนวไหน ผมสั่งทีมไปค้นหา ทีมต้องฟังผม "

(เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, สัมภาษณ์, 3 พฤศจิกายน 2541)

ถึงแม้ว่าดร.เจิมศักดิ์จะเป็นผู้กำหนดบทบาทสำคัญทั้งหมดในรายการ แต่ในขณะผลิตรายการดร.เจิมศักดิ์ต้องมีผู้ช่วยหรือคณะทำงาน เพื่อให้นโยบายขององค์กรสามารถจัดทำรายการให้สัมฤทธิ์ผลที่ตั้งไว้ ซึ่งสิ่งสำคัญที่สุดของการเป็นผู้ดำเนินรายการที่ดีคือ รู้เรื่องหัวข้อนั้นดีพอสมควร ถ้าไม่รู้จะได้สั่งทีมให้ไปหาข้อมูลเพิ่มเติมที่ห้องสมุดว่า มีคนเขียนเรื่องนั้นอย่างไรบ้าง และภายหลังจากที่ได้ข้อมูลมาแล้ว ดร.เจิมศักดิ์จะต้องมาระดมสมองกับทีมนักวิชาการ อาทิ อาจารย์ชัยวัฒน์ สถาอานันต์ ฯลฯ เพราะเห็นว่าจะเกิดประโยชน์ เนื่องจากเมื่อเราได้ประเด็นที่ดีถามคนดูจะได้รับความรู้

- ได้ Out-line แล้ว ผมมี Pre-Interview คนที่จะมาออกในรายการ ผมให้ทีมไปทำโดยที่ผมไม่ดู คนที่ Pre-Interview ก็จะได้ประโยชน์ เราได้ประโยชน์ เพราะเราล่วงรู้ว่าเขาอยากพูดเรื่องไหน เขามีมุมมองอย่างไร เขารู้หรือยังว่าเขาอยากรู้แบบไหน เขาถูกทีมเราถาม เขาก็มี Out-line คร่าวๆไว้ หลังจากนั้นทีมก็กลับมาบอกว่า คนนี้เขาเชี่ยวชาญเรื่องนี้นะ เขาสนใจเรื่องนี้นะ เราจะได้ว่าเราจะได้ให้โอกาสเขา เขาจะได้พูด หรือแกลังยวนเขาว่าจริงหรือ เขาจะได้หลุดออกมาให้หมด ..ไม่อย่างนั้นเขาจะหมดโอกาสพูด เพราะเขาไม่คุ้นเคยทีวี จะบอกว่าอาจารย์ผมขอพูดเขาก็เขินไม่กล้าพูด คนมาออกในรายการผมก็จะรู้ว่าเขาถาม ยวนได้ตรงประเด็น แก่ซักค้านบ้างเพราะเรารู้ว่าเขาคิดยังไง เราต้องตัด Out-line ครั้งสุดท้ายว่า เรามีของดีกว่าเราเยอะ เราเชิญผู้เชี่ยวชาญมาในรายการขอคิดด้วยคน เราก็มาปรับ Out-line เพราะเรารู้ทั้ง 4 คน ทำทุกครั้ง เพราะที่นี้เรารู้ดีกว่าคนอื่นแล้ว คนมารายการก็มั่นใจ ผมแกลังคนนี้ว่าไง คนนี้หลง ความเห็นไม่ตรงกันแล้ว ก็สนุก ไม่อย่างนั้นถ้าผมโยนผิดคน เขาจะมาขอพูด คนไทยไม่ถึงขนาดอย่างนั้น นี่เป็นเทคนิค "

(เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, สัมภาษณ์, 3 พฤศจิกายน 2541)

สิ่งหนึ่งที่ทำให้รายการของดร.เจิมศักดิ์เป็นเนื้อหาที่เจาะลึกก็คือ ขั้นตอนการทำงานที่ละเอียดรอบคอบ การเข้าถึงของข้อมูลที่แท้จริง และรูปแบบการทำงานที่ไม่ต้องสคริปท์ เพราะสคริปท์ของวอซดีอก คือ บทพูด คณะ

ทำงานทุกคนจะพูดให้ดร.เจิมศักดิ์ฟัง เช่น ถ้ารายการตอนนั้นเมื่อดำราชาศัพท์ คณะทำงานจะเขียนขึ้นต้นให้อาจารย์ ตัวอย่างตอนนายการของไทยพบนายกาญ์ปุ่น คณะทำงานจะขึ้นให้อาจารย์เจิมศักดิ์อ่านนิดหน่อย ต่อไปคำถามก็คือ เขียน Out - Line เช่น จะเล่นอะไร ข้อ 1 จะถามเรื่องอะไร และเป็นประเด็นกว้างๆเอาไว้ ถ้าเป็นประเด็นที่ไม่พูดไว้ใน Out - line เมื่อวิทยากรพูด ดร.เจิมศักดิ์จะจับตรงนั้นขึ้นมาทันที และดำเนินรายการต่อไป

- วิทยากรที่ขอสคริปท์เราบอกว่าเราไม่มีสคริปท์ให้ไม่ได้ เพราะบางครั้งพอถึงรายการจริงๆเขาจะบอก ว่าทำไมไม่เหมือนที่ตกลงกันได้ เราก็บอกอาจารย์จะเล่นไปตามที่คุณพูด นอกจาก Out-Line ที่เตรียมมา ถ้าอาจารย์เห็นว่าที่คุณพูดอะไรออกมาที่เราเห็นว่านั่นคือจุดที่เราต้องมาตีกัน อาจารย์จะดึงตรงนั้นทันที อาจารย์จะเล่นตามเนื้อหา "

(ศิริรัตน์ ไชยชนะ, สัมภาษณ์, 3 พฤศจิกายน 2541)

ปัจจัยสำคัญอีกประการของคนทำรายการโทรทัศน์ ที่อยู่คู่กันมานานและแยกกันไม่ออกก็คือ นโยบายของสถานี จากการให้ความสำคัญกับเนื้อหารายการที่มุ่งเน้นการวิเคราะห์เจาะลึกเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนตั้งแต่เริ่มทำรายการ ดังนั้นหลายต่อหลายครั้งที่ทำให้รายการที่ดร.เจิมศักดิ์บันทึกเก็บไปแล้วไม่สามารถออกอากาศได้ เนื่องจากเป็นประเด็นที่ล่อแหลม และเป็นรายการที่ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ของรัฐ ดังจะเห็นได้ชัดเจนจากรายการมองต่างมุม ที่บางครั้งถูกตัดต่อซ้ำแล้วซ้ำเล่าจนไม่ได้ใจความสำคัญ แต่ด้วยความพยายามจะผลักดันรายการที่มีสาระและรูปแบบที่แปลกใหม่ ที่สำคัญคือ ต้องมีประโยชน์ต่อสังคม ดังนั้นดร.เจิมศักดิ์จึงต้องค้นหาวิธีในการนำเสนอด้วยการนำวิทยากรเป็นกำแพงป้องกันไม่ให้รายการถูกแบน และเพื่อความอยู่รอดของรายการ ดังนั้นในช่วงแรกของรายการจึงมีความเข้มข้นทั้งเนื้อหาและสาระที่สร้างความแปลกใหม่ให้กับรูปแบบรายการประเภทสนทนาของ ช่อง 11

" มองต่างมุมแทบแรกก็ถูกแบนแล้ว ผมเชิญ ส.ศิริรักษ์ มาสนทนากับคุณจำลอง ศรีเมือง คู่นี้เขา มองตรงข้ามเลยสมัยนั้น คุณจำลองจะลงสมัครผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร หน้าบ้านคิดว่า "บ้านนี้เลือกจำลอง" คุณศิริรักษ์คิดว่า "บ้านนี้ไม่เลือกจำลอง" ผมก็เลยนำ 2 คนที่มองโลกต่างกันโดยไม่มีผลประโยชน์มาถกกัน พอบันทึกเทปรายการเสร็จ ผู้ตรวจรายการสถานี (ตัวแสบ) ฝ่ายรายการคนนี้เขาดูอยู่ ถ่ายเสร็จเขาบอกว่า เขาไม่รับตรวจนะ เขาบอกคุณวิจิตร หมายความว่าอะไร มันออกไปได้หมดเลย ตัดตรงไหนไม่ได้เลย ในมุมมองของเขามันแย่มาก...คนตั้งกระชู้คนแรกคือ อ่ำภา สันติเมทนีล ตอนนี้อยู่ ณ.ส.พ.สยามโพสต์ ถามว่า "60 ปีที่ผ่านมาตอนนี้ประเทศไทยเป็นประชาธิปไตยแล้วหรือยัง" (2475 เกิดรายการมองต่างมุม) ก็มีตัวแทนสื่อมวลชน 20-30 คน พอรายการจบรู้สึกดี แต่สถานีบอกขอเลื่อนไปออกไม่ได้ เลื่อนไป 2 อาทิตย์ เพราะคนตรวจไม่ยอมตรวจ คุณวิจิตรบอกเสียตาย เพราะอยากเห็นรายการดีดีอย่างนี้ ก็ให้คุณชูศักดิ์ไปนั่งหันๆมาดูแล้ว หัน 3 -4 รอบ หันจนแทบไม่รู้เรื่องเลย

..ต้องเห็นใจคุณวิจิตรว่า เมืองไทยวิจารณ์หน่วยงานของรัฐ ผู้มีอำนาจไม่ได้ แต่รายการวิจารณ์ตลอด
 ถามว่า 60 ปี ประเทศไทยเป็นประชาธิปไตยหรือยัง อาจารย์สุวัชรก็พูดเลย ตัวดีก็คือ ทหาร แชวะกัน
 แหกกลาน ตอนนั้นคุณจำลองเป็นทหารใหม่ด้วย...ออกไม่ได้เลย หันจนผมดูแล้วไม่รู้เรื่อง แต่พอออก
 ไปคนกลับฮือฮาไม่เคยเห็นรายการอะไรแบบนี้ ฝ่ายหนึ่งคนก็ตำว่าปล่อยออกมาได้ไง อีกฝ่ายก็ชอบ
 และก็บอกต่อว่า ช่อง 11 มีรายการแปลก "

(เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, สัมภาษณ์, 3 พฤศจิกายน 2541)

จากประสบการณ์การถูกยกเลิก(Ban)เนื้อหารายการหลายครั้ง แต่ด้วยความพยายามที่จะผลักดัน
 ประเด็นที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์ต่อมวลชน ทำให้ดร.เจิมศักดิ์คิดหาวิธีการนำเสนอประเด็นที่เสี่ยงต่อการถูกยก
 เลิก(Ban)และเพื่อให้รายการไม่มีปัญหาในการออกอากาศ ดร.เจิมศักดิ์ได้เชิญผู้กำกับดูแลสื่อของรัฐ และ
 บุคคลสำคัญของประเทศมาสนทนาในรายการ ทำให้ผู้ตรวจรายการไม่สามารถตัดทอนเนื้อหาออกได้และยังส่งผลต่อ
 การยึดอายุของรายการอีกด้วย เมื่อมีการกำหนดประเด็นไว้ล่วงหน้า โดยนำวิทยากรมาเป็นเงื่อนไขในช่วงเวลาออก
 อากาศ

- สมัยนั้นคุณอนันต์เป็นนายกฯ คุณมีชัย วีระไวทยะ เป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายก ดูเลขช่อง 11
 ถ้าเข้าหาการเมืองผมไม่เอาแต่จะให้อีกแนวทางการเมืองทำยังไง ให้ทางการเมืองไม่กล้าแบนผม
 สนับสนุนผม โดยให้คนเล็กอย่างผู้ตรวจไม่กล้าไม่ตรวจ นั่งคิดกัน 3 คน ตอนที่ 2 ต้องไปเชิญ
 อาจารย์ฉีกฤทธิ์ ปราโมทย์ หลวงพ่อปัญญา และอาจารย์ชัยอนันต์ สมุทวณิช ผมไปเชิญทาง
 อาจารย์ฉีกฤทธิ์เอง ผมบอกต้องการให้คนในประเทศรับฟังความเห็นที่แตกต่างกัน ที่ไม่โกรธกัน แก
 บอกยากนะ ถ้าอาจารย์ทำได้ผมว่าเจ๋ง แต่ในสังคมไทยยาก เพราะคนเราความเห็นต่างกันมันไม่มอง
 หน้ากันทำไม่ได้นะ ผมไปหาหลวงพ่อปัญญา เขาก็เอา..พอจะบันทึกเทปรายการ ผมได้ยินเลยคุณวิจิตร
 รีบบอกเลย ผมได้รับคำสั่งจากสำนักนายกโทรมาเมื่อสักครู่ว่า ห้ามตัดต่อเทปเด็ดขาด อาจารย์ฉีกฤทธิ์
 พูดใครตัดรัฐบาลเดือดร้อนแน่ ผม..กูรอดแล้ว ใช้บารมีอาจารย์ฉีกฤทธิ์เพราะไม่ชอบไปวิ่งเต้นทางการเมือง
 เมือง...บทเรียนที่ 2 ทำไม่ไม่เชิญคุณ มีชัย วีระไวทยะเสียเลย รัฐมนตรีจะพูดอะไรก็พูด ผมไม่มีอะไร
 ซ่อนอยู่แล้ว ก็ให้อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะไปเชิญคุณมีชัยเพราะสนิทกัน คุณมีชัยไม่ว่างจริงๆ จะว่างต้องอีก
 เดือน ผมรีบบอกเลยเอาๆ เพราะอะไร ผมรีบบอกช่อง 11 เลย อีกเดือนรัฐมนตรีจะมา รอดไปอีกเดือน
 เพราะรัฐมนตรีจะมาจะปิดรายการได้อย่างไร เขาดูแล และผมก็เชิญคนอื่นสะตวงขึ้น สร้างความมั่นใจ
 ให้ประชาชนไปเรื่อยๆ ใช้เทคนิคให้รอดโดยใช้ปัญญาอาทิตย์ต่ออาทิตย์ "

(เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, สัมภาษณ์, 3 พฤศจิกายน 2541)

นอกจากดร.เจมส์คักดีจะนำประสบการณ์ที่ได้จากการจัดรายการมาแก้ปัญหาในงานสื่อสารมวลชนแล้ว ยังได้อาศัยความได้เปรียบของตัวรายการที่อยู่ในกระแสนิยมปรับเปลี่ยนช่วงเวลาในการออกอากาศและขยายเวลา เพิ่มเพื่อสามารถนำเสนอเนื้อหาได้กว้างและตรงกลุ่มเป้าหมายมากขึ้นอีกด้วย

“รายการ เกษตรสนทนา และ มองต่างมุม ชูกันมา ก็พูดกันปากต่อปาก ทุกวันอาทิตย์ก็ดูช่อง 11 ผม ก็เลยไปขอเปลี่ยนเกษตรสนทนามาอยู่ตอนกลางคือ เพราะความไม่รู้เรื่อง Prime Time เจมส์คักดีไม่รู้ แต่พอทำรายการมองต่างมุม ช่วงเวลานี้ดีก็เลยบอกเกษตรสนทนาอยู่ในเดียวกันไม่ได้หรอก สถานีก็ เกรงใจแล้วเพราะสถานีพอรู้เรื่อง เขาใส่ตรงไหนอยู่ตรงนั้น ถ้าอย่างนั้นผมขอเป็นหนึ่งชั่วโมงเลยเปลี่ยน ชื่อ เพราะอยากจะทำเรื่องแรงงาน โสภณี เลยเปลี่ยนเป็นเวทีชาวบ้านให้มันใหญ่ขึ้นกว่าเกษตรสนทนา แต่รายการเดียวกัน แนวคิดกว้างขึ้นเกษตรสนทนา ก็ทำได้ ปัญหาชาวบ้านก็ทำได้ ”

(เจมส์คักดี ปิ่นทอง, สัมภาษณ์, 3 พฤศจิกายน 2541)

นอกจากการเรียนรู้ขั้นตอนการทำงานโทรทัศน์แล้ว ดร.เจมส์คักดียังได้ใช้วิกฤติช่วงที่คณะรักษาความ มั่นคงภายในและความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ(รสช.)มีคำสั่งให้รายการ “มองต่างมุม” หยุดออกอากาศ แต่ภายหลัง เมื่อทนต่อกระแสเรียกร้องของประชาชนไม่ได้จึงต้องให้ออกอากาศอีกครั้งโดยให้ดร.เจมส์คักดีแถลงข่าวยอมรับว่าตน มีส่วนผิดเนื่องจากผู้ชมรายการมองต่างมุมมีการจัดตั้งกระชู้ ดร.เจมส์คักดีจึงใช้วิกฤตินี้เป็นโอกาสต่อรองในการออกไป ถ่ายทำรายการนอกสถานที่ จากการเรียนรู้ว่า ผู้บริหารประเทศย่อมมีอิทธิพลและพลังเหนือกว่าในสังคมไทย

“เดือนพฤศจิกายนหลังจากเปิดได้ 6 เดือน รายการ “มองต่างมุม” ก็ถูกปิด 2 อาทิตย์ เพราะรสช.เขา สั่งปิด หลังจากนั้นก็นทนต่อเสียงเรียกร้องของคนไม่ได้ก็เลยต้องเปิดใหม่ การเจรจาอันใหม่ที่น่าสนใจคือ ในสังคมไทยเราจะแข็งแบบที่อ้อยเปอร์เซ็นโลกมันก็แตก ผมก็บอกเขาอย่างนี้ใหม่ ผมจะยอมรับผิด ลักประการหนึ่ง ถ้าให้ผมรับ..ผมถึงจะเอา มันมีคนชอบนิพนทนาว่าผมถ่ายทำที่ช่อง 11 มีหน้าซ้ำๆ อย่าง คุณวสันตชัยที่ขอบมา คนหาว่าผมจัดตั้งเป็นคนของผม ผมไม่รู้จัก และทางฝ่ายทหารก็ตรวจสอบแล้ว พวกนั้นไม่รู้จักกับผม พวกนี้เป็นพวกงานโหนดงานนั้น ผมอาจจะรับผิดในมุมที่ว่าหน้ามันเข้าไปหน่อยทำให้เข้าใจผิดเพราะฉะนั้นทางแก้ของผมก็คือ ผมจะออกสัญญา ผมคิดนาที่นั่นได้จริงๆว่า..ต่อไปนี่ผมจะ สัญญา แล้วกลายเป็นของดีที่ระเบิดเถิดเทิง เป็นการใช้วิกฤติให้เป็นโอกาส ด้วยเหตุผลที่ว่าผมต้องรับ ผิดทางการเมืองผมจึงเปิด ผมบอก “ก็เป็นความผิดของผมส่วนหนึ่ง ทุกอย่างนี้ก็ต้องลงให้หน่อยคน ระดับผู้นำประเทศ” แล้วก็สถานีก็ต้องปกป้องหน้า จึงได้เปิด... พอมีข่าวปิดได้โฆษณาหน้า 1 หัว ประเทศเลย ”

(เจมส์คักดี ปิ่นทอง, สัมภาษณ์, 3 พฤศจิกายน 2541)

ในขณะที่คณะทำงานในการจัดทำรายการของดร.เจิมศักดิ์เห็นว่า นโยบายของสถานีในด้านของการ (Censor)เซ็นเซอร์รายการคือ สิ่งที่สร้างความเครียดให้กับดร.เจิมศักดิ์ โดยแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่ ปฏิบัติอยู่ก็คือ การพูดคุยกับผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อทราบถึงข้อจำกัดต่างๆที่ทำให้เนื้อหารายการถูกยกเลิก(Ban)

“ นโยบายของสถานีไม่ถือเป็นแรงกดดันในการทำรายการของอาจารย์ แต่เป็นความเครียดของอาจารย์ เพราะอาจารย์มีทางออกได้ตลอด ลักษณะไม่เข้าหากันการเมืองแต่จะวิ่งอะไรที่ถูก อย่างตอนที่โดน เซ็นเซอร์ ถ้าสุดท้ายรวมบุญออกมาว่า ห้ามแบนแต่ก็ยังไม่แบนอีก เป็นอะไรที่ไม่กดดันแต่อาจารย์จะสู้ พอมีอะไรตรงนี้ขึ้นมาอาจารย์จะเครียดมากและขอลุย ไม่วิ่งเข้าหาผู้ใหญ่คนอื่น ขอลุยกับตนเองที่มา แบนรายการ ”

(ศิริรัตน์ ไชยชนะ, สัมภาษณ์, 3 พฤศจิกายน 2541)

จะเห็นว่าการทำงานที่นักสื่อสารกับมวลชนของดร.เจิมศักดิ์ มีกระบวนการและขั้นตอนที่ได้รับแรงกดดันและการบีบบังคับจากสื่อมวลชนพอสมควร เนื่องจากประการแรก เป็นสื่อของรัฐบาล สอง การมีจุดยืนของการเป็น นักประชาธิปไตย ดังนั้นดร.เจิมศักดิ์จึงพยายามที่จะให้คนไทยในสังคม ได้รับสิทธิในการรับรู้ข่าวสารมากที่สุด ขณะ เดียวกัน ในการรับผิดชอบต่อการทำหน้าที่นักสื่อสารกับมวลชนเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคม คือสิ่งที่ดร.เจิมศักดิ์ มองว่าจะส่งผลอย่างมากต่อการทำรายการประเภทนี้ เนื่องจากผลประโยชน์ร่วมของคนทำรายการกับแขกรับเชิญ ซึ่ง จะนำไปสู่ความไม่เป็นกลางของเนื้อหาและตัวรายการ เพราะอิทธิพลของสื่อมวลชนมีผลต่อสังคมในวงกว้าง ดังนั้น การที่ผู้จัดรายการไม่มีความเป็นกลางในการนำเสนอย่อมส่งผลต่อเนื้อหาแน่นอน

“ คนทำรายการเขาเปิดโอกาสให้อีกด้านหนึ่งได้แสดงความเห็นหรือไม่ เขาเชิญอีกด้านหนึ่งมาด้วยหรือ เปล่า หรือเชิญมาด้านเดียว ผมว่ากลางไม่กลางต้องดูมีผลประโยชน์ร่วมกับผู้มาร่วมรายการหรือเปล่า ”

(เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, สัมภาษณ์, 3 พฤศจิกายน 2541)

การทำงานที่สื่อสารกับมวลชนในรายการประเภทวิเคราะห์ข่าว ดร.เจิมศักดิ์เห็นว่า เป็นหน้าที่ของสื่อมวลชนที่ต้องเอาความจริงออกมาเผยแพร่ เสมือนเป็นตัวแทนของประชาชนในการซักถามวิทยากรหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง กับสถานการณ์ต่างๆ โดยเหตุผลที่หลายคนไม่ยอมทำหน้าที่ซักค้านเหมือนอย่างที่ดร.เจิมศักดิ์ทำอยู่ก็เนื่องจากเกรง กลัวอำนาจของบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการออกอากาศรายการในอนาคต แต่ด้วยความต้องการที่จะพัฒนารายการให้มี สารประโยชน์ต่อผู้ชม ดร.เจิมศักดิ์จึงต้องต่อสู้กับเสรีภาพที่มีจำกัดในสังคม

“ ไม่มีใครอยากตรวจสอบนักการเมืองแทนประชาชนเพราะว่ามันอันตราย แต่ว่ารัฐสภาเรายังไม่ สมบูรณ์ สื่อมวลชนจึงต้องทำหน้าที่เอาความจริงออกมาให้คนเห็นรูปลักษณ์ที่แท้จริง ผมว่าไม่มีใคร

อยากทำหน้าที่อย่างนี้ตลอด มันเหมือนหนังสือไฟ เชิญตัวแทนมาแล้วคุยกับตัวแทนที่จะไม่มีอำนาจใน
อนาคต ไฮไฮมันเบาที่ไหนละ เวลาที่เขาไม่มีอำนาจเขาก็บีบคุณ มันก็มีปัญหา เช่น มองต่างมุมถูกบรรณา
ปิดไปแล้ว ”

(เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, สัมภาษณ์, 3 พฤศจิกายน 2541)

การได้เชิญให้ทำหน้าที่วิทยากรและผู้ดำเนินรายการรับเชิญ ลู่การเป็นผู้จัดรายการวิเคราะห์ข่าว
กระบวนการนี้เป็นประตูด่านแรกที่ทำให้ประชาชนรู้จักนักวิชาการในบทบาทของนักวิชาการ แต่การเข้ามาแสดงบท
บาทนักวิชาการและเห็นการทำงานของนักสื่อสารมวลชนแล้วเกิดความรู้สึกว่ายังขาดเสรีภาพในการนำเสนอข้อมูลข่าว
สาร การเข้าสู่การเป็นผู้จัดรายการจึงเกิดขึ้น

ดร.เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง เป็นนักวิชาการที่ผู้ชมรู้จักอย่างรวดเร็วจากการจัดรายการมองต่างมุม ทางสถานี
โทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 จากความรู้สึกที่ว่าคนทำรายการไม่มีเสรีภาพ การวิเคราะห์บางประเด็นที่กระทบ
ต่อรัฐบาล หรือผู้บริหารประเทศบางคน ไม่สามารถนำเสนอได้ การถูกรับเชิญในฐานะวิทยากรรายการ สันทนา 45
ปัญหาบ้านเมืองขณะนั้น ทำให้ดร.เจิมศักดิ์ตัดสินใจเข้ามาทำงานด้านสื่อ เพื่อหวังพัฒนาให้รายการมีคุณภาพ แต่
ด้วยการที่ดร.เจิมศักดิ์ก็ยอมรับว่าไม่มีความรู้ด้านสื่อสารมวลชนเลย และคิดว่าการจัดรายการก็เหมือนกับการจัด
งานสัมมนา ดังนั้นภาพรวมของรายการจึงเป็นการขายเนื้อหามากกว่ารูปแบบ แต่ด้วยการที่ดร.เจิมศักดิ์เป็นผู้ที่มี
บุคลิกที่มั่นใจและต้องการตอบสนองด้านสิทธิการรับรู้ข่าวสารของประชาชน ดังนั้นเนื้อหาบางประเด็นจึงถูกตัดต่อ
และถูกยกเลิกอยู่เสมอ เนื่องจากการทำรายการของดร.เจิมศักดิ์เป็นการเสนอเรื่องราวที่ตนเองสนใจและต้องการ
พิสูจน์ข้อเท็จจริง รวมถึงประเมินว่าประชาชนน่าจะอยากรู้และต้องพิสูจน์ให้สังคมเห็นว่า ถูกต้องหรือไม่ ที่ดีควรจะ
เป็นอย่างไร และทำไมถึงไม่เป็นอย่างนั้น เป็นต้น

จากการสัมภาษณ์และดูเทปรายการประกอบ ทำให้ผู้วิจัยพบว่า สิ่งหนึ่งที่นักวิชาการมาทำหน้าที่จัดราย
การคือ กล้าคิดและกล้าทำมากกว่านักสื่อสารมวลชนโดยทั่วไป การที่นักวิชาการทำนั้นๆมีความเชื่อมั่นในความ
เป็นนักวิชาการของตนเองสูง การมีความรู้ที่ศึกษาค้นคว้าอย่างต่อเนื่องเป็นพื้นฐาน และการยอมรับในสังคมจุดหนึ่ง
เพราะเป็นอาจารย์ ทำให้นักวิชาการกล้าที่จะนำเสนอในประเด็นที่เจาะลึกและนำเสนอใจกว่า จุดนี้เองที่ทำให้เห็นว่าศักยภาพ
ภาพของรายการที่นักวิชาการมาเป็นผู้จัดว่าจะนำความนิยมของผู้ชมได้มากขึ้น จึงเป็นโอกาสให้นักวิชาการก้าวเข้ามา
จัดรายการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชยา ยี่มิวิไล

อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การได้มีโอกาสทำงานประชาสัมพันธ์ทางสื่อวิทยุและโทรทัศน์ให้กับรัฐบาลในปี พ.ศ. 2527 และรู้จักบุคคลที่ทำงานในแวดวงสื่อสารมวลชน ทำให้ดร.ไชยามีโอกาสเข้ามานำเสนอความรู้ และข้อมูลข่าวสารทางวิชาการผ่านสื่อในบทบาทของนักสื่อสารมวลชน แต่การเป็นนักสื่อสารมวลชนของดร.ไชยา มีความแตกต่างจากนักวิชาการท่านอื่นๆตรงที่ สื่อโทรทัศน์ที่ดร.ไชยาเข้ามาเผยแพร่ความรู้นั้นเป็นสื่อที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของทหาร ดังนั้นการจะเข้ามาเป็นหนึ่งในผู้ช่วยผู้อำนวยการสถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 หัวหน้าฝ่ายข่าวและเป็นผู้จัดรายการ ทำให้พบว่า โอกาส ช่องทาง ความไว้วางใจ และความสัมพันธ์ส่วนตัวจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่มีเพียงไม่กี่ท่านที่ได้รับโอกาสนี้

- ปี พ.ศ. 2527 คุณชาญ มนูญธรรม รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีแห่งองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย และกรมประชาสัมพันธ์ตอนนั้น ตอนหลังมาเป็นที่ปรึกษานายกฯ อาจารย์มีโอกาสนั้นที่ปรึกษานายกฯ ในชุดเล็ก ทำงานทางด้านสื่องานประชาสัมพันธ์ทางการเมืองที่ดูแลเรื่องสื่อวิทยุและโทรทัศน์ ดูแลเกี่ยวกับการผลิตรายการเรื่องการเมือง เน้นหนักเรื่องประชาธิปไตย ขณะเดียวกันมาเป็นคณะกรรมการขององค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย และก็มาทำรายการ "เปิดอกพูด" ทำกับคุณเอกม มกรานนท์ ช่อง 3 มาเป็นผู้ดำเนินรายการ ออกอากาศทางทีวีช่อง 3 ช่อง 9 จากนั้น ปี พ.ศ. 2531 หลังเปลี่ยนรัฐบาล พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์และล้างวงกรมานาน..หลังปี พ.ศ. 2535 เข้ามาเป็นคณะกรรมการดูแลรายการ "สนทนาปัญหาบ้านเมือง" จนเดือนตุลาคม 2536 มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงช่อง 5 ถูกทาบห้ามให้เป็นหัวหน้าฝ่ายข่าวช่อง 5 มีทั้งตำแหน่งผู้ช่วยผู้อำนวยการสถานี หัวหน้าฝ่ายข่าวดูแลงานข่าวโดยเฉพาะ เป็นการยืมตัวจากธรรมศาสตร์มาช่วยกองทัพบก ขณะเดียวกันก็เป็นผู้ดำเนินรายการ "สนทนาปัญหาบ้านเมือง" ตั้งแต่ตุลาคมเป็นต้นมา และเปลี่ยนชื่อ "45 นาที ปัญหาบ้านเมือง" ทำสักพักเปลี่ยนเป็น "สนทนา 45 นาที ปัญหาบ้านเมือง" ในที่สุดชื่อ "สนทนา 55 นาที "

(ไชยา ยี่มิวิไล, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2542)

ในการทำหน้าที่นักสื่อสารมวลชนด้านข่าวของดร.ไชยาขณะนั้น ได้มีโอกาสจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ โดยที่ไม่ได้เป็นผู้จัดแต่รับเชิญ และบางครั้งก็รับเชิญให้ไปดำเนินรายการบ้างส่วนใหญ่เป็น ดังนั้นเรื่องที่ดร.ไชยาได้รับเชิญให้ไปพูดกว่า 80 เปอร์เซ็นต์จึงเป็นเรื่องการเมือง เนื่องจากเป็นผู้ที่ศึกษาค้นคว้าและเชี่ยวชาญทางด้านการเมือง การปกครอง อยู่ในเวทีการเมืองตั้งแต่ศึกษาอยู่ระดับปริญญาโท เข้าไปช่วยเป็นที่ปรึกษานักการเมือง สอนที่คณะรัฐศาสตร์ และถูกคัดเลือกอยู่ในแวดวงการเมืองมาตลอด

ในขณะที่บทบาทผู้ดำเนินรายการได้แสดงเด่นชัดขึ้นภายหลังจากที่ดร.ไชยาจบปริญญาเอกประมาณปี พ.ศ. 2526-27 มีคนมาทบทวนให้มาเป็นผู้ดำเนินรายการอย่างต่อเนื่อง อาทิ รายการ "ช่วยกันคิดช่วยกันทำ" รายการวิทยุ "เปิดอกพูด" ของ คุณเอกม มกรานนท์ โดยรายการที่ทำตอนนั้นจะอยู่ในสายของการประชาสัมพันธ์ทางการเมืองส่วนใหญ่ มีคนเชิญไปบรรยายทั้งหน่วยงานเอกชนและรัฐบาล โดยพูดเรื่องการเมือง 80 เปอร์เซ็นต์ที่เหลือเป็นเรื่องของการบริหาร ในงานสื่อสารมวลชนและสังคมทุกวันนี้ดร.ไชยามี 2 บทบาท คือการสอนหนังสือในสถาบันอุดมศึกษา และการรับเชิญไปอภิปราย สนทนา สัมภาษณ์ทางวิทยุ แมกกาซีน วิเคราะห์การบ้านการเมือง ความคู่ตลอดมา

การเข้ามาทำงานในส่วนของการ "สนทนา 55 นาที" ซึ่งเป็นรายการของกองทัพบก ดังนั้น กระบวนการของการเข้าสู่การเป็นผู้จัดรายการจึงต้องผ่านการพิจารณาจากผู้บริหารของสถานีที่ควบคุมดูแลนโยบาย และเนื่องจากเป็นช่วงที่มีการปรับปรุงและพัฒนารายการให้มีความทันสมัยและน่าสนใจ จึงเป็นโอกาสที่ดร.ไชยาได้ก้าวเข้าสู่การเป็นผู้จัดรายการ

" ปี 2536 พล.ท.เลิศรัตน์ รัตนวานิช ,พล.อ.แบ่ง มลากลุ, พล.อ.วิมล วงษ์วานิช ผู้บัญชาการทหารบกในสมัยนั้น และพล.อ.ยุทธนา คำดี เป็นผู้อำนวยการสถานีตอนนั้นเป็นผู้ทามทาม สมัยก่อนช่อง 5 เป็นของกรมทหารสื่อสาร ปี 2536 มีการปฏิวัติว่า สถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 ไม่ใช่ของทหารสื่อสารเป็นของกองทัพบก เพราะฉะนั้นฝ่ายกิจการพลเรือนกองทัพบกเป็นผู้ดูแลมาโดยตลอด และเป็นความดูแลร่วมกันของทหารสื่อสาร กับฝ่ายกิจการพลเรือนกองทัพบก

อาจารย์เป็นหัวหน้าฝ่ายข่าวได้ปีกว่า หลังจากนั้นก็เป็นที่ปรึกษาโดยตลอด เนื่องจากมีกระแสว่าเป็นคนนอก เป็นพลเรือน ไม่ใช่ทหาร เป็นเรื่องปกติ และเราเข้าไปปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเขาเยอะมาก อาจทำให้เขาไม่พอใจ เพราะเขาไม่พอใจอยู่แล้วที่ถูกปฏิวัติ แล้วอาจารย์เข้าไปเป็นคนนอกไม่ใช่เป็นทหาร และมาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เข้าไปใส่อะไรใหม่ๆเยอะ หรืออาจไปขัดแย้งขัดขาใครเขาก็ได้ แต่ก็ยังช่วยงานกิจการพลเรือน เป็นที่ปรึกษาและทำงานข่าว หลังจากนั้นก็มาทำข่าวเฮดไลน์ส

1 มกราคม 2538 ทำข่าวโดยเฉพาะ Executive News จนมีชื่อ พอฝึกถึงช่อง 5 ต้องฝึกถึงข่าวเฮดไลน์ส กำหนดเองทุกอย่าง ทั้งหัวข้อ รูปแบบ คอนเสิร์ต "

(ไชยา ยิ้มวิไล, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2542)

จะเห็นได้ว่าตั้งแต่ปีพ.ศ. 2526 ถึง 2540 รายการที่ดร.ไชยาทำหน้าที่นักสื่อสารมวลชน เป็นรายการที่ทำร่วมกับผู้จัดอื่นๆ อาทิ บริษัท มิเดีย ออฟ มิเดีย จำกัด, บริษัท เจเอสแอล จำกัด และรายการที่ทำร่วมกับฝ่ายข่าว

ของช่อง 5 จนกระทั่งปี พ.ศ. 2540 ดร.ไชยาตัดสินใจที่จะทำรายการ ภายใต้นามบริษัท สามเอก กรุ๊ป จำกัด จากการได้สัมผัสประสบการณ์ในงานสื่อสารมวลชนมากกว่า 10 ปี ทำให้มีเชื่อมั่นว่าจะมีรายการเป็นของตนเอง เนื่องจากได้รับความไว้วางใจจากสถานีในผลงานที่ผ่านมาทำให้ดร.ไชยามีรายการโทรทัศน์ประเภทวิเคราะห์เป็นรายการแรก คือ "ทันกระแสข่าว" ออกอากาศทุกวันเสาร์ทางช่อง 5 ความยาว 30 นาที ต่อมาภายหลังอาจารย์ได้ร่วมกับทางบริษัท เจเอสแอล จำกัด ทำรายการ People Talk ออกอากาศวันอาทิตย์ ทางช่อง 5 ความยาว 60 นาที แต่ด้วยผลกระทบทางเศรษฐกิจและต้องตัดสินใจเลือกระหว่างช่วงเวลาวันเสาร์และอาทิตย์ของ 2 รายการ เนื่องจากทางเจเอสแอลขอถอนตัว ทำให้ดร.ไชยาต้องเลือกที่จะผลิตรายการเอง โดยนำชื่อรายการที่เป็นที่รู้จัก "สนทนา 45 นาที ปัญหาบ้านเมือง" กลับมาทำอีกครั้ง ภายใต้ชื่อ "สนทนา 45 นาที" และมีการปรับเปลี่ยนชื่ออีกภายหลังจากการเข้ามาดูแลช่วง Prime Time ของทางบริษัท เทเลไฟฟ์ จำกัด เป็น "สนทนา 55 นาที" ในปัจจุบัน

" การตัดสินใจก้าวมาเป็นผู้จัดรายการ "สนทนา 55 นาที" ตอนแรก กลัวมากๆ เนื่องจากเป็นรายการที่มีคนทำมาก่อน 11 ปี จนกระทั่งปี 2536 เราเป็นเจ้าของรายการไปแล้วเพราะเราผลิต คิด สร้างสรรค์ ก็รับมาด้วยความกลัวว่าจะทำไม่ได้และกลัวมากกว่าจะทำไม่ได้ดี แต่ก็คิดว่าสักวันหนึ่งก็จะค่อยพัฒนาไป พอมาเป็นเจ้าของรายการเอง เมื่อมีธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้องยิ่งกลัวเข้าไปใหญ่ว่าต้องมีค่าใช้จ่ายสูง แต่ละตอนต้องมีค่าใช้จ่าย ทั้งเวลา ค่าผลิต อย่างน้อยไม่ต่ำกว่า 25,000 บาท ซึ่งรับผิดชอบมาก "

(ไชยา ยัมวิไล, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2542)

ในการทำหน้าที่ผู้จัดรายการรายการประเภทวิเคราะห์ข่าว สิ่งสำคัญที่ทำให้ดร.ไชยาสามารถทำให้ผู้ชมยอมรับคือ ความเชื่อมั่นในความเป็นดร.ไชยาที่มีต่องานสื่อมวลชน เพราะขณะที่ดำเนินรายการ ดร.ไชยาจะต้องมั่นใจว่ารู้เรื่องในประเด็นที่น่าเสนอ เพราะหากขาดความเชื่อมั่นแล้วจะถูกครอบงำความคิดจากวิทยากร นอกจากนี้การมีสไตล์การพูดเป็นของตนเอง คือ เป็นคนพูดโผงผาง ตรงไปตรงมา ภาพเหล่านี้จึงสะท้อนความเป็นดร.ไชยาในรายการวิเคราะห์ข่าว นอกจากความมั่นใจในเนื้อหาแล้ว ดร.ไชยาให้ความสำคัญในเรื่องของบุคลิก เสียง รูปร่างหน้าตา จังหวะจะโคน สีสันท่าทางการพูด รวมถึงการแสดงออกเพื่อให้ดูมีสีสัน ทั้งนี้เป็นผลมาจากการที่ได้คลุกคลีในแวดวงสื่อสารมานานทำให้ค้นพบว่า การออกอากาศทางโทรทัศน์และรับฟังเสียงจากวิทยุมีผลต่อการติดตามของผู้ชมและผู้ฟัง ซึ่งดร.ไชยาได้เปรียบองค์ประกอบที่กล่าวมานี้กับ พระเอกและนางเอกในละคร ที่ต้องมีหน้าตาดี มีภาพของการเป็นผู้มีจิตใจโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นคนดี เพราะจะทำให้เป็นที่ยอมรับได้เร็วในสังคม

จากประสบการณ์ทำงานด้านสื่อมวลชนมานาน ทำให้ดร.ไชยาเข้าใจในระบบการทำงานผลิตรายการโทรทัศน์ว่า การจะทำให้รายการใดรายการหนึ่งเผยแพร่สู่มวลชนได้ดังวัตถุประสงค์ของรายการ จำเป็นต้องมีคณะทำงานเป็นองค์ประกอบสำคัญ ทั้งการด้านการผลิต และข้อมูลสนับสนุน

" คนเราทำงานคนเดียวไม่ได้ แม้แต่ชาวเซดไลนส์ต้องทำร่วมกับฝ่ายข่าว โดยเฉพาะเรื่องของ กระบวนการติดต่อ วิธีการคิดประเด็น การซักถาม สังเกตได้ว่าอาจารย์แทบไม่มีสคริปท์เลย มีแค่ กรอบแล้วรู้ว่าจะเอาอะไรซักถาม ถ้าอาจารย์ตกประเด็นไหนที่ทีมงานก็จะช่วย ดังนั้นอาจารย์จะไวใจที่ม งานมาก...การติดต่อขั้นสุดท้ายเพื่อนำเสนอ เหมือนเท่ากับข่าว ต่อให้ออรัยขนาดไหนก็ถูกจากกระหะ วางโปะลงงานโดยไม่มีการเช็คขอบงาน ออรัยขนาดไหนก็ดูไม่น่ากิน แต่ถ้าค่อยๆเอาอาหารตักใส่จาน เรียงๆ วางข่าวให้สวย นี่คือการติดต่อ เป็นหัวใจ "

(ไชยา อัมวิไล, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2542)

ในการจัดรายการวิเคราะห์ข่าว ผู้จัดรายการต้องมีมุมมองในการเลือกประเด็นที่เหมาะสมและเห็นว่า ประเด็นนั้นมีความสำคัญอย่างไรที่จะนำเสนอ รวมถึงผลที่มีต่อสังคมในวงกว้าง เช่นเดียวกันในการจัดรายการสิ่งที่ ดร.ไชยาให้ความสำคัญประการแรกก็คือ ประเด็น วิทยากรที่จะมาร่วมในรายการ ความสำคัญและความจำเป็นที่ ต้องนำเสนอในแต่ละสัปดาห์ ซึ่งคณะทำงานจะมีส่วนช่วยในการนำเสนอประเด็นต่างๆในรอบสัปดาห์ที่ผ่านมา รวมถึงแนวโน้มที่จะเกิดขึ้น และดร.ไชยาจะเป็นผู้ตัดสินใจขั้นสุดท้ายว่าจะเลือกประเด็นใด ข้อดีประการหนึ่งของการ ที่ดร.ไชยาเป็นผู้จัดรายการก็คือ มีความสัมพันธ์ส่วนตัวกับบุคคลต่างๆในสังคมและการเข้าถึงข้อมูลเบื้องลึก ดังนั้นใน การเลือกประเด็นแต่ละครั้งจึงเป็นประโยชน์ที่ทางทีมงานจะสามารถฉายภาพปัญหาบางเรื่องได้ลึกกว่ากระแสข่าวที่ เกิดขึ้นในสังคม

" จริงๆแล้วอาจารย์อาจจะมีคำตอบอยู่ในใจว่าจะเล่นอะไร แล้วมาขานน้ำหนัก บางครั้งก็พยายามเข้าใจ ว่าอาจารย์ต้องการถามอะไรในประเด็นนั้น อาจารย์เลือกประเด็นนี้เพราะอะไร ทำไมถึงต้องเลือก ต้อง ทำ ขณะเดียวกันก็ขัดแย้งอยู่ในใจว่า ถ้าเป็นประเด็นนี้จะน่าสนใจกว่า แต่ด้วยข้อจำกัดอะไรหลายอย่าง ทำให้ประเด็นที่อาจารย์จะเล่นก็เล่นได้ แต่ว่าจะเล่นประเด็นที่อาจารย์มีอยู่ยังไงให้ตรง มองว่าเป็นกลาง คนทำรายการต้องคิด...ในการเลือกวิทยากรของอาจารย์ คอนเนคชั่น(Connection)ส่วนตัวมาอันดับ แรก เพราะการที่อาจารย์เป็นคนที่มีรู้จักคนมาก จะมีข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มคนเยอะกว่าเราที่รู้จักตามสื่อ...ใน ด้านการกำหนดรูปแบบรายการแต่ละสัปดาห์ อาจารย์จะไม่มาบอกว่าผู้ต้องทำให้ออกมาเป็นแบบนี้ อาจารย์จะให้ประเด็นมาแล้วก็คุยกัน ชื่อประเด็นอาจารย์ไม่กำหนดเองด้วยซ้ำ เช่น เรื่องการท่องเที่ยว พูดกว้างๆ แต่เราจะไปตั้งชื่อประเด็นอะไรที่น่าสนใจ ไม่มีปัญหาเรื่องชื่อประเด็นเท่าไร ส่วนช่วง "ทัน กระแส" อาจารย์จะตั้งชื่อให้คล้องจองกับเรื่องที่พูด การสัมภาษณ์ เล่นคำ อาจารย์จะให้ความสำคัญกับ ตอน เนื้อหา อาจารย์จะลงในส่วนสโครปกว้าง ในส่วนของปลีกย่อยเราไปทำเอาเอง อาจารย์แทบไม่ กำหนดรูปแบบเลยในแต่ละตอน เช่น ตอน "2 ปีที่เหลือ ของดร.พิจิตต" อาจารย์ไม่รู้ด้วยซ้ำว่าเราจะ ลงเพลง กทม. เวลาเราทำสรุปข่าว อาจารย์ไม่ลงมาบอกว่า ต้องเขียนเป็นเซดไลนส์(Headlines) เขียนลงเป็นตัวหนังสือ ต้องเป็นภาพข่าวคำ ลี อาจารย์จะให้อิสระในการทำงาน แต่อาจารย์จะบอกว่า เรามีช่วงนี้ๆ นะ ควรจะลงเสียงอย่างไร ขึ้นต้น ช่วงต่อข่าว โทนเสียงควรมีอารมณ์ร่วม "

(จันทร์ตรา สุวีระพันธ์, สัมภาษณ์, 2 พฤศจิกายน 2541)

จะเห็นได้ว่า ดร.ไชยาจะให้ความสำคัญกับประเด็น เนื้อหา และวิทยากรที่จะมาร่วมในรายการ ซึ่งคณะทำงานมองว่าใน 2 บทบาทของการจัดรายการคือ การเป็นเจ้าของรายการและผู้ดำเนินรายการนั้นไม่มีความจำเป็นที่ ดร.ไชยาต้องลงมาดูในเรื่องเทคนิค ควรจะเป็นหน้าที่ของคณะทำงาน แต่ดร.ไชยาควรจะดูในภาพทั้งหมดของรายการและเสนอข้อคิดเห็นที่ดีหรือไม่อย่างไร ควรปรับปรุงในส่วนไหน

- ในชั้นของงานโปรดักชัน อาจารย์จะรู้ว่าต้องทำอะไรบ้าง ลักษณะการทำงานอาจารย์คงไม่เจาะลึก ไม่มีเวลาลงมาสัมผัสเพราะอาจารย์ไม่มีเวลา อาจารย์จะรู้รีเปลว่าในการติดต่อรายการหนึ่งรายการ จะใช้เวลานานเท่าไร มันยุ่งยาก หรือยากง่ายขนาดไหน อาจารย์ไม่รู้ แต่เป็นการดีที่อาจารย์ไม่ลงมาในส่วนงานโปรดักชัน เพราะ 2 บทบาทของอาจารย์ คือเจ้าของรายการ และพิธีกร ไม่มีความจำเป็นต้องลงมาดูเรื่องของโปรดักชันอยู่แล้ว เป็นเรื่องที่ให้อิสระแก่คนทำโปรดักชัน แต่ว่าอาจารย์ต้องดูภาพรวมทั้งหมดว่าใช้ได้หรือไม่ได้ ใช้ไม่ได้ได้อย่างไรอาจารย์ต้องลงมาดู ภายนอกว่า เพลงไม่เหมาะ ทำไม่ถึงเลือกภาพแบบนี้ ขณะเดียวกันก็ดูรูปแบบงานทั้งหมด เช่นการทำเทปแต่ละตอน อาจารย์จะไม่ลงมาดูว่าจะนำภาพใดมาประกอบ แต่อาจารย์จะดูตอนออกอากาศว่า รายการดีนะหรือว่าต้องแก้ เป็นหน้าที่ของอาจารย์ต้องดูตรงนั้น แต่ไม่ต้องลงการผลิตรายการตอน ขณะเดียวกัน อาจารย์ก็รับฟังข้อคิดเห็นของทีมงานเพราะทำงานเป็นทีม "

(จันทร์ตรา สุวีระพันธ์, สัมภาษณ์, 2 พฤศจิกายน 2541)

เนื่องจากรายการส่วนใหญ่ของดร.ไชยาออกอากาศทางช่อง 5 อยู่ในความดูแลของกองทัพบก ดังนั้นจึงหลีกเลี่ยงไม่หันนโยบายและวัฒนธรรมขององค์กร ในการจะไม่นำเสนอภาพลบของผู้บริหารสถานีและกองทัพ ถึงแม้ว่าจะไม่มีนโยบายออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรแต่เป็นที่เข้าใจของผู้จัดรายการทั่วไปที่ต้องปฏิบัติตาม ดังนั้นในการนำเสนอหรือเลือกประเด็นใดก็ตาม สิ่งที่ดร.ไชยาคำนี้ถึงก็คือ มีผลกระทบต่อรายการและสถานีอย่างไร

- สถานีไม่เคยมีนโยบายที่ส่งผลต่อการจัดรายการ สันทนา 55 นาที กองทัพบกเป็นผู้ดูแล แต่กองทัพบกไม่เคยให้นโยบาย แต่อย่าให้แรงจูงใจไป เรื่องการบ้านการเมือง อย่าโจมตีรัฐบาล อย่างหักเหมุมหรือบางเรื่องที่มีดลบันดาลก็เข้าหลักจรรยาบรรณของสื่อมวลชนอยู่แล้ว ไม่มีการมากำกับต้องอย่างไร่นอย่างนี้ ไม่เคยเลยตั้งแต่ทำมา 6 ปี ยังไม่เคยเจอใบสั่งอย่างไหนอย่างนี้ แต่รายการเฮดไลน์ที่อาจารย์ทำอยู่ อาจแรงไปในการวิจารณ์ออกไป เขาก็ทำหนังสือมาถึงอาจารย์ว่า เรื่องที่วิเคราะห์ไปมันเป็นอย่างนี้ ช่วยชี้แจงข้อเท็จจริงให้ประชาชนทราบด้วย อย่างนี้ "

(ไชยา ยิ้มวิไล, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2542)

ในขณะที่คณะทำงานมองว่าการจัดรายการของทุกสถานีมีนโยบายที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับผู้บริหารและวัฒนธรรมองค์กร ซึ่งมีผลต่อการนำเสนอเนื้อหารายการโดยเฉพาะช่อง 5 ที่อยู่ในการทำกับดูแลของกองทัพบก

“ ที่ทำงานกับผู้จัดคนอื่นที่ไม่ใช่ภัณฑกร ไม่มีปัญหา ใครมาก็ได้สนทนาได้ เพราะที่ผ่านมาก็ทำเคเบิลทีวี ไม่ขึ้นอยู่กับใครดังนั้นเรื่องปัญหาผู้ร่วมรายการเลยไม่มี แต่คิดว่าช่อง 3 5 7 9 ก็มีนโยบายสถานีอยู่ แต่ว่าจะมีมากหรือน้อย แต่เนื้อหาของ 5 มีมาก ”

(จันทร์ตรา ลูวิระพันธ์, สัมภาษณ์, 2 พฤศจิกายน 2541)

นอกเหนือจากความรู้ทางวิชาการแขนงใดแขนงหนึ่งที่นักวิชาการจบมา ในการทำหน้าที่จัดรายการประเภทรายการวิเคราะห์ข่าว ดร.ไชยาได้ให้ความสำคัญและมีความสนใจในการทำหน้าที่สื่อ เนื่องจากเมื่อมาทำหน้าที่จัดรายการแล้ว นอกจากความรู้ที่ตนเองมีแล้วยังไม่พอต้องเข้าใจบทบาทของสื่อมวลชนด้วยว่าสื่อมีหน้าที่อะไร จรรยาบรรณ หลักการของสื่อมวลชนเป็นอย่างไร เพราะฉะนั้นนักวิชาการที่มาทำหน้าที่สื่อสารกับมวลชนต้องยึดมั่นในหลักวิชาชีพนิเทศศาสตร์ แต่เนื่องจากการทำหน้าที่นักสื่อสาร ดร.ไชยามองตัวเองว่ายังไม่เป็นสื่อมวลชน 100 เปอร์เซ็นต์ เป็นสื่อเพียง 65 เปอร์เซ็นต์ มองตนเองเป็นนักวิชาการ เป็นอาจารย์ เป็นคนสอนหนังสือ อยากให้คนรู้มาทำงานสื่อเพื่อนำเสนอบางสิ่งบางอย่างที่เกิดขึ้นทุกเมื่อเชื่อวัน ให้กับคนรู้เป็นการศึกษาที่ไม่จำเป็นต้องสอนในห้องเรียน สอนผ่านสื่อทั้งวิทยุและโทรทัศน์ได้ เพราะบางคนนั่งฟังเพลงหรืออยู่บ้านสามารถฟังข่าวสาร หรือนั่งชุดดินก็ฟังวิทยุได้

“ ถือเป็นอาจารย์อีกบทบาทหนึ่ง ซึ่งอาจารย์ไม่คิดว่าตัวเองเป็นสื่อมวลชน เพราะไม่สามารถเรียกตัวเองเป็นสื่อมวลชนที่แท้จริง ”

(ไชยา ยี่มิโล, สัมภาษณ์, 29 มกราคม 2542)

จากการที่ได้มีโอกาสเข้าไปทำงานกับผู้นำรัฐบาลในส่วนของงานประชาสัมพันธ์ของรัฐและรู้จักกับบุคคลสำคัญในวงการสื่อสารมวลชน เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่ทำให้ ดร.ไชยา ยี่มิโล ได้รับความไว้วางใจให้มาทำหน้าที่ดูแลงานข่าวช่อง 5 และเข้าสู่การเป็นผู้จัดรายการด้วยการได้รับเชิญให้ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินรายการในรายการ “สนทนา 45 นาทีปัญหาบ้านเมือง” ซึ่งอยู่ในความดูแลของกองทัพบกจนท้ายที่สุดก็ตัดสินใจเป็นเจ้าของรายการเอง เนื่องจากได้รับการมอบหมายและเห็นว่าเป็นภาพลักษณ์ของทางสถานี

จึงกล่าวได้ว่า ปัจจัยสำคัญในการยอมรับและไว้วางใจจากองค์กรสื่อมวลชนจึงถือเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่มีผลต่อการกระบวนการเข้าสู่การเป็นผู้จัดรายการของนักวิชาการ ด้วยเพราะเห็นถึงประโยชน์ที่ประชา

จะได้รับและผลประโยชน์ที่จะกลับมาในด้านของความนิยม(rating)ในรายการประเภทเดียวกัน นอกจากนี้การที่มีความสัมพันธ์อันดีกับผู้บริหารระดับสูงของทางสถานีก็เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่จะได้รับการสนับสนุนเป็นพิเศษมากกว่าคนทั่วไป

จากการศึกษากระบวนการเข้าสู่การเป็นผู้จัดรายการวิเคราะห์ข่าวโทรทัศน์ของนักวิชาการ พบว่าการเข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้จัดรายการนั้นเป็นเพียงอีกหนึ่งในบทบาทในสังคม กล่าวคือ นอกเหนือจากการเป็นอาจารย์สอนในสถาบันการศึกษาแล้ว นักวิชาการที่ผู้วิจัยได้ศึกษายังมีบทบาททางสังคมคือการเป็นนักสื่อสารกับมวลชน ในบทบาทของผู้จัดรายการโทรทัศน์ด้วยการใช้สื่อเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการแก่สังคม ดังนั้นการเข้ามาแสดงบทบาทเป็นผู้จัดรายการของนักวิชาการ สิ่งที่พบก็คือ ประเภทของรายการที่นักวิชาการส่วนใหญ่เป็นผู้จัด จะเป็นรายการที่เป็นประโยชน์ทางความคิด ให้ความรู้ ในขณะที่นักจัดรายการทั่วไปด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ จะหันไปทำเกมโชว์ รายการนำหน้า เอาความสามารถไปทำรายการที่ไม่สร้างสรรค์เพื่อสร้างความนิยม(rating)ให้กับรายการ เช่น ทำรายการเกมโชว์ถึงไม่มีประโยชน์ก็ต้องทำหรือรายการที่เน้นแต่ความบันเทิงไม่มีสาระ ซึ่งจะไม่ค่อยพบว่านักวิชาการจะไปทำรายการประเภทหลังที่กล่าวมา เนื่องจากไม่ใช่บทบาทที่พึงปรารถนาของนักวิชาการเองในสังคม

ปัจจัยที่ทำให้ให้นักวิชาการกลุ่มหนึ่งแสดงบทบาทเป็นผู้จัดรายการ ในขณะที่นักวิชาการอีกกลุ่มหนึ่งไม่ได้ให้ความสำคัญกับการเป็นผู้จัดรายการโดยทำหน้าที่วิเคราะห์ข่าวในบทบาทของวิทยากร จากการวิจัยพบว่า มีนักวิชาการสองท่านที่ทำหน้าที่นักวิเคราะห์ข่าวในบทบาทของวิทยากรและรับเชิญเป็นผู้ดำเนินรายการแต่ไม่ได้เข้าสู่การเป็นผู้จัดรายการดังนี้

รองศาสตราจารย์ ดร.สมภาพ มานะรังสรรค์

อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ดร.สมภาพ เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางจากผลงานวิจัยและบทความในสิ่งพิมพ์ที่เขียนต่อเนื่องมากกว่า 20 ปี โดย 3-4 ปีที่ผ่านมา ดร.สมภาพเริ่มเป็นที่รู้จักทางสื่อโทรทัศน์ ด้วยการให้สัมภาษณ์กับสื่อมวลชนที่ไปทำข่าวในงานสัมมนาต่างๆที่ดร.สมภาพได้รับเชิญให้ไปบรรยาย ดร.สมภาพให้เหตุผลของการเข้ามาทำหน้าที่นักวิเคราะห์ข่าวคือ เป็นหน้าที่หนึ่งของนักวิชาการในการบริการวิชาการแก่สังคม เพราะการเผยแพร่ความรู้ไม่ใช่การสอนลูกศิษย์ในห้องเรียนอย่างเดียว การสอนในห้องเรียนคือ มีวัตถุประสงค์ที่จะสอนนิสิตให้ไปสอนคนอื่นและทำประโยชน์ต่อไป ภายหลังจากที่เข้ามาทำหน้าที่นักวิเคราะห์ข่าวดร.สมภาพมองว่าข้อดีของการเผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อโทรทัศน์คือ มีผลกระทบต่อสังคมอย่างกว้างขวาง เนื่องจากเป็นสื่อที่มีผลสะท้อนมากในขณะนี้ เพราะโทรทัศน์เข้าไปแทรกในวิถีชีวิตของคน ทุกครัวเรือนต้องมีโทรทัศน์ ในขณะที่ข้อจำกัด คือ การสื่อสารในเวลาที่ย่างกักไม่สามารถสื่อได้หมด

“ บางทีเราให้สัมภาษณ์ตั้งเยอะแยะเขาไปตัดออกนิดเดียว ซึ่งก็เข้าใจเพราะเวลาเป็นอย่างนั้น การให้ข่าวทางโทรทัศน์มีหลายรูปแบบ ถ้าไปออกรายการแบบยาวๆ ก็ยาวขึ้น แต่ส่วนใหญ่เป็นการสัมภาษณ์ แต่ไปออกรายการทีวีก็เป็นอีกแบบหนึ่งที่อาจจะไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายในมุมมองกว้าง เพราะกลุ่มเป้าหมายในมุมมองกว้างจะแทรกอยู่ในช่วงข่าว คนดูรายการที่เป็นสนทนาเรตติ้งจะต่างกัน เป็นคนที่สนใจเรื่องนั้นอยู่ เช่น ปัญหาเรื่องเศรษฐกิจ ซึ่งก็มีหลากหลาย ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม แต่ว่าเวลาที่แทรกในเนื้อข่าว กลุ่มเป้าหมายจะกว้างแต่ในเนื้อข่าวจะเก็บไม่หมด เลยทำให้บ่อยๆครั้งที่พูดไปแล้วสื่อไม่หมด เพราะเวลากำกัด ดังนั้นในเชิงปริมาณสื่อโทรทัศน์มีอิทธิพลมาก แต่ในเชิงคุณภาพสักๆ โดยเฉพาะการนำไปสู่ความสามารถในการวิเคราะห์ที่ให้เกิดขึ้นแก่ผู้คนจะน้อย ลองสังเกตดูว่าเรื่องบางเรื่องเมื่อเกิดขึ้นแล้วคนงงไปหมด เช่น กฎหมาย 11 ฉบับ หาข้อยุติไม่ได้ ที่หาข้อยุติไม่ได้เพราะมุมมองหรือวิธีที่แนวโน้มในการวิเคราะห์ของคนดู เขารู้แต่ว่า What แต่ไม่รู้ Why ฉะนั้นสื่อโทรทัศน์ทำหน้าที่ Why ค่อนข้างน้อย แต่ถ้าเป็นสื่อวิทยุจะมีโอกาสมากกว่าเยอะ ”

(สมภาพ มานะรังสรรค์. สัมภาษณ์, 1 ธันวาคม 2541)

จากการที่ตร.สมภาพได้มีโอกาสคลุกคลีกับงานสื่อสารมวลชนทั้งสิ่งพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์อย่างต่อเนื่องทำให้มองว่าการเข้ามาทำหน้าที่นักสื่อสารกับมวลชนมาจากปัจจัยหลายด้าน ประการแรก คือ การยอมรับ เนื่องจากนักวิชาการที่ทำหน้าที่เป็นพิธีกรตามที่ต่างๆ สามารถสร้างการยอมรับ ชื่อเสียง ได้เร็วกว่าการทำงานวิชาการ เพราะการมีชื่อเสียงทำให้ได้ผลตอบแทนที่ดีขึ้นตามมา ได้รับเชิญให้ไปพูดและเป็นพิธีกรในงานต่าง ได้รับคุณค่าจากสังคมเป็นอย่างมาก ทำให้นักวิชาการบางท่านไม่มีผลงานวิชาการออกมาให้เห็นอย่างต่อเนื่อง

“ การมีชื่อเสียง ไม่ว่าจะจากสิ่งใดก็ตามอย่าง การเป็นนักพูด พูดที่ไหนแล้วคนแฮฮากัน ชื่อเสียงจากการทำอะไรแล้วเป็นข่าวมากมาย แล้วมีชื่อต่อก่อน เมื่อยี่ห้อยเกิดขึ้นก็เกิดตามมา...โอกาส พอดีเกิดความสัมพันธ์ในแวดวงสื่อ คิดว่าต่างคนต่างได้ประโยชน์ซึ่งกันและกัน เช่น อาจารย์คนนี้ไปทำรายการให้ดูดีขึ้น ความเป็นเพื่อนฝูงกันแล้วดึงกันไป หรือคนนี้ไปก่อนแล้วดึงลูกน้องไปเจอหน้าในสื่อบ่อยๆก็ตีตลาดขึ้นมา ...แต่ถ้ามองว่าเป็นงานบริการวิชาการแก่สังคมหรือไม่ ถ้าทำได้ดีก็โอเค ในขณะที่เดียวกันมันแล้วแต่ว่าจะโน้มไปทางไหน ยังเป็นนักวิชาการต่อไปอีกหรือเปล่า ถ้าคุณยังเป็นนักวิชาการต่อไปอีกหลายๆจะทำได้ดีไหม ในเงื่อนไขของเวลาที่มีอยู่หรือถ้าคุณทำในส่วนนั้นไม่ดี เขาก็แทนคุณได้ไหม เพราะกว่าจะจบมาเป็นอาจารย์ใช้เวลาหลายสิบปี. แต่นักวิชาการมีหลายแบบ นักวิชาการที่จบมาไม่ชอบงานด้านวิชาการแต่ชอบงานบริหารขึ้นมาสายเป็นหัวหน้าภาควิชา คณบดี รองอธิการบดี บางคนจะมีเส้นทางแบบนั้นเลย งานวิชาการก็ค่อยลดน้อยลง เน้นงานด้านบริหาร อีกกลุ่มหนึ่งจะไม่เน้นงานบริหาร จะทำหน้าที่ความเป็นนักวิชาการของตัวเอง ใฝ่รู้ ติดตามข้อมูลข่าวสารอย่างกระชั้นชิด วิจัย บรรยายตามที่ต่างๆ ผมคิดว่าประการหลังค่อนข้างขาด เพราะเศรษฐกิจ สังคม

ไทย เปิดพรหมแดนความรู้ที่กว้างขวางขึ้น ซึ่งเรายังขาดอยู่มากภายใต้โลกที่เป็นพลวัตร การเปลี่ยนแปลงบางที่เราตามไม่ค่อยทันมีเรื่องอะไรกลายเป็นกระแสขึ้นมาทันที "

(สมภาพ มานะรังสรรค์, สัมภาษณ์, 1 ธันวาคม 2541)

ดร.สมภาพ มองว่าการทำหน้าที่นักวิเคราะห์ข่าวมีบทบาทอย่างมากในปัจจุบัน เนื่องจากสื่อมวลชนจะนำเสนอข่าวตามกระแสมากกว่าทันกระแส ดังนั้นประชาชนจึงไม่มีข้อมูลในการป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น นอกจากนี้บทบาทของผู้รู้ที่จะคอยตอบคำถามกับสื่อมวลชนยังมีจำกัด เพราะนักวิชาการสับสนใจการทำหน้าที่นักสื่อสารกับมวลชน

" สังเกตว่าบางเรื่องเป็นกระแสทั้งที่ไม่่าจะเป็น น่าจะหาข้อยุติได้อย่างรวดเร็ว ถ้าเรามองค้ความรู้ในเรื่องนั้นไม่ใช่ของค้ความรู้ที่ตามเรื่องนั้น ทุกวันนี้เป็นองค้ความรู้ที่ตาม วิ่งไปหาตามกระแสมากกว่านำกระแส และการที่เราจะนำกระแสต้องมีความรู้ที่เพียงพอ ๆ ไม่ได้หมายถึงการมีข่าวสารเท่านั้น แต่ว่าคุณสามารถทำให้ข่าวสารนั้นเกิดผลวิเคราะห์ใหม่ขึ้นมาได้ คุณต้องมีความรู้การจะมีความรู้ได้คือคุณต้องมีข้อมูล มีข้อเท็จจริงเอามาประกอบกันเป็นองค้ความรู้ใหม่ สร้างแฟ้มมุม วิสัยทัศน์ วิชั่นให้แก่นักในแวดวงวิชาการและประชาชนในวงกว้าง เพราะโลกทุกวันนี้เต็มไปด้วยความเปลี่ยนแปลงคาดไม่ถึง ทั้งขนาด และ คุณภาพ ความรวดเร็ว ซึ่งสิ่งเหล่านี้เองที่จำเป็นต้องอาศัยนักวิชาการที่จะต้องตามให้ทัน มิเช่นนั้น วิชาการก็ไปไม่ถึงไหน ในขณะที่คนที่อยู่ในอีกอาชีพหนึ่ง เขาอาจจะพัฒนาได้แต่เขาไปไม่ได้เพราะมีคนมากทำแทน ซึ่งผมคิดว่าหน้าจะมีภาระหน้าที่ที่เด่นชัด ตามความชำนาญพิเศษของตัวเองที่มากขึ้น จะได้เติมเต็มในส่วนที่มันขาด และไปสบบในส่วนที่มันเกิน "

(สมภาพ มานะรังสรรค์, สัมภาษณ์, 1 ธันวาคม 2541)

ดร.สมภาพมีโอกาสเข้ามาทำงานด้านสื่อและถูกนำเสนอผ่านสื่อต่างๆบ่อยครั้ง ทำให้ได้รับคำเชิญให้เป็นผู้ดำเนินรายการต่างๆ แต่ความต้องการรักษาภาพพจน์ของการเป็นผู้รู้ เป็นนักวิชาการที่คอยตอบปัญหาของสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคม เนื่องจากเห็นว่าสังคมยังขาดบุคลากรตรงนี้อยู่มาก ทำให้ดร.สมภาพปฏิเสธในการทำหน้าที่นักสื่อสารกับมวลชนในบทบาทของผู้ดำเนินรายการ และผู้จัดรายการ

" ผมเองเคยก็ถูกทาบทามให้เป็นผู้จัดรายการทีวี แต่ว่าคนเขารู้ มีกลุ่ม 2 กลุ่มที่รู้จักผมค่อนข้างดีกลุ่มหนึ่งคือนักการเมืองและแวดวงหนังสือ นักการเมืองรู้จักผมในแง่ของผมไม่พูดเข้าข้างใคร ฉะนั้นภาพที่ออกมาจะเป็นกลาง ไม่ใช่ไม่มีจุดยืนว่าจะต้องไปเข้าข้างพรรคการเมืองพรรคใดพรรคหนึ่ง และไม่รับตำแหน่งทางการเมือง คือสิ่งที่ผมยืนยันมาตลอด ไม่อย่างนั้นผมก็รับเป็นที่ปรึกษาารัฐ

มนตรีหรือนายกฯ ซึ่งก็เคยถูกทาบถามเข้ามา แต่ผมปฏิเสธตลอด แต่สิ่งที่ผมทำตลอดคือ เป็นกรรมการชุดนั้นชุดนี้ เพราะกรรมการมีหน้าที่เข้าไปพูด ทำให้ผมทำหน้าที่เป็นนักวิชาการของผมได้ ก็คือ วิพากษ์วิจารณ์ให้ความรู้ในเรื่องนั้น แต่ว่าเรามองอะไรที่แตกต่างจากคนอื่นในส่วนที่เป็นตัวเรา แต่ผมไม่ไปฝักใฝ่ว่าผมต้องอยู่ในข้างนี้ พรรคนี้ ต้องเป็นที่ปรึกษาของคณะนี้ เพราะผมรู้ว่าทำอย่างนั้นไปบางคนอาจจะชื่นชม แต่ถ้าเปลี่ยนจากมีอำนาจวาสนา มีอำนาจมากขึ้น แต่จะทำให้ความเป็นนักวิชาการลดทอนลงไป เพราะคุณเป็นที่ปรึกษาที่นั่นแล้ว คุณจะไปพูดที่อื่นในสิ่งที่คุณรู้อะไรไม่ได้ เพราะเป็นสิ่งที่ผิดมารยาทของที่ปรึกษาและเมื่อคุณเป็นที่ปรึกษาแล้วคุณมีฝ่ายมีข้าง... ผมไม่มีความคิดที่อยากจะทำไปเป็นผู้จัดรายการ ไม่ได้คิดว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี แต่ผมไม่คิดที่จะทำ "

(สัมภาษณ์ มานะรังสรรค์, สัมภาษณ์, 1 ธันวาคม 2541)

นอกจากนี้ในการทำหน้าที่นักสื่อสารกับมวลชนของนักวิชาการที่ต่างต่างกันนี้ ทำให้ดร.สมภาพมองว่า นักวิชาการเข้าสู่การเป็นผู้จัดรายการเนื่องจากเกิดช่องว่างในอาชีพสื่อสารมวลชน และตนเองไม่เคยคิดว่าจะเข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้จัดรายการโทรทัศน์ เพราะผู้ทำหน้าที่จัดรายการได้ดีที่สุดควรเป็นของนักสื่อสารมวลชนมากกว่านักวิชาการ

" งานพวกนี้เป็นงานที่มีมืออาชีพทำอยู่และเยอะด้วยที่มีความเชี่ยวชาญพิเศษ ขณะเดียวกัน คนที่จะมาสัมภาษณ์เป็นผู้นำความคิดและให้แง่มุมใหม่ๆมีอยู่ไม่มาก ออกหายไปไปอยู่ช่องนั้นช่องนี้ ไปเป็นพิธีกร ถ้ามาต่อไปเขาจะสามารถเป็นผู้นำความคิดได้หรือไม่ ไม่ได้แล้ว เพียงแต่เขาจะขายดีกรี..เพราะช่องอื่นจะไม่ไปสัมภาษณ์ เพราะสื่อเขาคิดว่าคุณก็มาทำหน้าที่เดียวกับเขา ยิ่งถ้าคุณตั้งบริษัทด้วยก็ยิ่งไปอีก ..แต่ผมคิดว่าเป็นลักษณะเฉพาะไม่ได้ทำกันทั่วไป เพราะถ้าทำกันทั่วไป จะเกิดการสับสนในหน้าที่ "

(สัมภาษณ์ มานะรังสรรค์, สัมภาษณ์, 1 ธันวาคม 2541)

จากการวิจัยพบว่า นักวิชาการที่มาทำหน้าที่สื่อสารกับมวลชนโดยตรงจะทำได้ระดับหนึ่ง เพราะมีเงื่อนไขในตนเอง ทั้งภาพของการเป็นนักวิชาการ เงื่อนไขของการทุ่มเทเวลาให้กับงานสื่อมวลชนและจากแรงบันดาลใจจากสิ่งรอบด้านที่คอยผลักดันให้เกิดพฤติกรรมการทำงานมากกว่าคนทำสื่อทั่วไป

ในขณะที่การทำหน้าที่นักสื่อสารกับมวลชนในบทบาทของวิทยากรเพียงอย่างเดียว นักวิชาการสามารถนำความเชี่ยวชาญจากงานสอนมาประยุกต์ใช้ในการสื่อสาร หรือนำความรู้ทางวิชาการมาบริการสังคมผ่านสื่อได้กว้างและลึกกว่า เนื่องจากไม่มีข้อจำกัดของบทบาทและหน้าที่ในสื่อมวลชน นอกจากนี้ในการทำหน้าที่ผู้รู้ได้ดี จำเป็นอย่างยิ่งที่นักสื่อสารมวลชนต้องรู้ลึก รู้จริง และติดตามความเคลื่อนไหวเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง เสมือนเป็นผู้ที่อยู่

ในเหตุการณ์ เพื่อที่จะสามารถนำมาประกอบการวิเคราะห์ข่าวได้ โดยปัจจัยประการหนึ่งที่ทำให้ดร.สมภาพได้รับการนำเสนอผ่านสื่อในบทบาทของผู้วิเคราะห์ข่าวเศรษฐกิจบ่อยครั้ง นอกจากความรู้พื้นฐานในด้านเศรษฐศาสตร์แล้ว อาจารย์ยังสอนวิชา Seminar Of Current Issues ติดต่อกันกว่า 10 ปี งานวิจัยที่ต้องพูดคุยกับผู้คนในขอบเขตค่อนข้างกว้างขวาง รวมถึงการเป็นกรรมการงานวิจัยทำให้ดร.สมภาพต้องติดตามสถานการณ์อยู่ตลอด

" ผมคิดว่าผมกับอาจารย์สมชายค่อนข้างคล้ายกัน คือ พูดได้หลายเรื่อง การพูดได้หลายเรื่องนอกจากความสนใจส่วนตัวที่ต้อง Up Date ข้อมูล ซึ่งวันหนึ่งผมใช้เวลาหลายชั่วโมงมากทุกสัปดาห์ทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งผมคิดว่าสำคัญ เพราะทุกวันนี้พูดเรื่องเก่าซ้ำซาก สื่อสมัยนี้ไม่เหมือนเดิม สมัยนี้มีคุณภาพมากกว่าเดิมเขาเลือกสรรได้มากขึ้น แข่งขันกัน และสื่อที่นักวิชาการให้ไม่ใช่เรื่องหน้าตา ความดังอย่างเดียว ไม่ใช่รายการสนทนาซึ่งมีกลุ่มเป้าหมายอยู่ ถึงแม้จะเป็นรายการข่าวกลุ่มเป้าหมายเหล่านี้เขาฟังแล้วจะรู้ว่า คนนี้รู้อะไรรอบแคว้น มุมมองซ้ำกับของเก่าหรือเปล่า...ดังนั้นต้องทำงานหนัก ตัวผมเองยอมรับว่าทุกเรื่องผมจะทำการบ้าน ถ้าผมรู้ล่วงหน้าผมจะค้นทันที ต้องให้ลึกกว่าที่ตัวเองรู้อยู่ เมื่อเป็นแบบนี้ถึงแม้ว่าจะพูดมากกว่าตัวรู้น้อยกว่าคนอื่นใหม่ ซ้ำซาก ก็เกิดความเบื่อหน่าย เพราะสื่อสมัยนี้บางเรื่องเขาทำซ้ำทุกวัน เขาจะรู้เลยว่าคนนี้พูดแล้ว มีมุมมองมากกว่าคนอื่นขนาดไหน "

(สมภาพ มานะรังสรรค์, สัมภาษณ์, 1 ธันวาคม 2541)

การทำหน้าที่นักสื่อสารกับมวลชนในบทบาทของวิทยากรได้ดั่งนั้น ความรู้ความสามารถที่สะสมมาในอดีตไม่เพียงพอ ต้องการมีศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่องเพื่อให้มีข้อมูลที่ทันต่อสถานการณ์ และสามารถวิเคราะห์ได้อย่างเจาะลึก ซึ่งจุดนี้เองที่ผู้ชมจะเป็นผู้ตัดสินและคัดออกว่า นักวิชาการท่านใดที่มีข้อมูลที่น่าเชื่อถือและจะให้การยอมรับ อันจะเป็นผลให้นักวิชาการท่านนั้นได้รับการนำเสนอผ่านสื่อบ่อยครั้ง ขณะเดียวกันสิ่งที่นักวิชาการเองหลีกเลี่ยงไม่พ้นในการไปร่วมในรายการประเภทวิเคราะห์ข่าวก็คือ ผู้ดำเนินรายการที่เป็นนักวิชาการ แต่ต่างกันตรงที่บทบาทและหน้าที่ในรายการ การแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าเพื่อไม่ให้ตกเป็นเครื่องมือในการชี้นำความคิดก็เป็นสิ่งที่วิทยากรต้องปฏิบัติ เพราะนั่นหมายถึงการแสดงจุดยืนของตัวเองต่อข่าวนั้นๆ การนำเสนอวิชาการผ่านสื่อไม่ใช่การพิสูจน์ว่าความคิดของตนนั้นถูกต้องแล้วให้ประชาชนเป็นพยานรับรู้ แต่สิ่งที่นักวิชาการนำเสนอควรจะเป็นความรู้ที่เป็นประโยชน์ในแวดวงวิชาการของตนและสังคมในวงกว้าง

รองศาสตราจารย์ ดร. สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์
อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ดร.สมชายเป็นที่รู้จักของประชาชนในฐานะนักวิเคราะห์เศรษฐกิจทั้งในและต่างประเทศที่เชี่ยวชาญเนื่องจากนำเสนอผ่านสื่อต่างๆ ทั้งสิ่งพิมพ์และโทรทัศน์ การเข้ามาเผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อของ ดร.สมชายเริ่มขึ้นเมื่อประมาณสิบปีก่อน ด้วยการให้สัมภาษณ์ในรายการ "หุ้นเพื่อรู้" ซึ่งขณะนั้นเรื่องของการตลาดการเงินเริ่มเป็นที่พูดถึง และคนส่วนใหญ่ไม่ค่อยรู้ว่าตลาดการเงินเป็นอย่างไร ขณะเดียวกันประเทศไทยเริ่มเปิดเชื่อมโยงกับประเทศต่างๆ ทำให้เกิดปัญหาเรื่องเศรษฐกิจการเมือง ดร.สมชายจึงทำหน้าที่ในการนำวิชาการเผยแพร่ผ่านสื่อ โดยการให้สัมภาษณ์ในเวลาสั้นๆ ออกอากาศเป็นประจำ วันละ 2 นาที

" อุปสงค์เกิดขึ้น คนเริ่มสนใจอยากจะทำตลาดการเงินเป็นอย่างไร ผมก็เลยเข้าไปให้ความรู้เรื่องตลาดการเงินและเศรษฐกิจการเมือง ตอนนั้นมีผมคนเดียว ในระยะแรกตลาดการเงินไม่มีนักวิชาการเข้ามาเท่าไร "

(สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์, สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2541)

ในขณะที่ดร.สมชายเริ่มเข้าสู่การเป็นนักสื่อสารกับมวลชนในรายการประเภทวิเคราะห์ข่าว เพื่อขยายความรู้และงานวิชาการในวงกว้าง ทำให้มองเห็นข้อดีและข้อจำกัดของการสื่อที่มีผลต่อเนื้อหาว่า ข้อจำกัดของเวลาในการออกอากาศและกลุ่มเป้าหมายที่ต่างกัน มีผลต่อวิธีการนำเสนอเพื่อให้ความรู้ทางวิชาการนั้นๆ เป็นประโยชน์ต่อผู้ชม

" ข้อดีของการเผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อโทรทัศน์คือ กว้าง เข้าถึงหมด เป็นการถ่ายทอดความรู้ที่ดีที่สุด เพียงแต่ว่ามีข้อจำกัดในเรื่องเวลา เรื่องบางเรื่องซับซ้อนมากจำเป็นต้องใช้ความเข้าใจ การสื่อสารที่ซับซ้อนให้ชาวบ้านเข้าใจก็เป็นความยาก เสียเวลา อาจต้องใช้เวลาในการอธิบาย ในการออกแต่ละครั้งมีข้อจำกัด อย่างเช่น หุ้นเพื่อรู้ 2-3 นาที เวลาสัมภาษณ์ตัดต่อมันพูดไม่ได้หมด "

(สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์, สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2542)

ในการเป็นนักสื่อสารกับมวลชนของดร.สมชายบ่อยครั้งที่ผู้ชมรายการประเภทวิเคราะห์ข่าวจะเห็น ดร.สมชายทำหน้าที่ผู้ดำเนินรายการ ในช่วงเวลาว่างกว่าสิบปีที่ได้เข้ามาคลุกคลีในแวดวงโทรทัศน์ มีเพียงหนึ่งถึงสองครั้งที่ดร.สมชายได้รับการเชิญให้ทำหน้าที่ดังกล่าว เนื่องจากทางสถานีและผู้จัดรายการนั้นๆ พิจารณาแล้วว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องนั้นๆ เป็นอย่างดี แต่การทาบทามให้เป็นผู้ดำเนินรายการ และผู้จัดรายการทางวิทยุและ

โทรทัศน์หลายครั้งได้รับการปฏิเสธจากดร.สมชายเรื่อยมา ด้วยเหตุผลคือต้องการรักษาภาพพจน์ของการเป็นนักวิชาการที่มีความรู้จากการที่ค้นคว้าและวิจัยอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ประสบการณ์ในงานสื่อสารกับมวลชนทำให้ดร.สมชายสามารถสะท้อนภาพของกระบวนการเข้าสู่การเป็นผู้จัดรายการของนักวิชาการหลายคนได้เป็นอย่างดี

- ปัจจัยที่ทำให้นักวิชาการก้าวสู่การเป็นผู้จัดรายการ ก็แล้วแต่คิดว่าอยากจะให้ภาพพจน์ของตัวเองออกมาอย่างไร บางคนอาจไม่คิดอะไรเลย อาจทำหลายอย่าง บางท่านอาจยังไม่มีใครเชิญไปเป็นผู้ดำเนินรายการ เลยทำหน้าที่วิทยากรไปเรื่อย ยอมรับว่าบางทีอยากเป็นผู้ดำเนินรายการแต่ยังไม่มีใครเชิญ มีบางท่านเขาต้องการรักษาภาพพจน์...ผมเองเคยถูกทาบทามให้เป็นผู้จัดรายการเยอะมากเลย และผมก็บอกว่าผมต้องการรักษาความเป็นนักวิชาการ แต่ที่ตอบตกลงไปตอนนั้น เพราะว่าเป็นรายการรับเชิญมีครั้งเดียว คือ เป็นรายการใหญ่หลายปีก่อนอยู่ในรายการ ไอพีซี ภาพไม่ได้ออกมาเป็นผู้ดำเนินรายการ ตอนนั้นฉันบอกว่าขัดกับภาพพจน์ของผมและเป็นประสบการณ์ ระยะเวลาที่เลยรับ เพราะคุณจะทำตัวสองอย่างไม่ได้ เพราะคุณต้องเลือกเอา เลือกเส้นทางที่เราอยากให้เป็น ระยะเวลาไม่นานมากที่ไม่ได้เป็นผู้ดำเนินรายการ แต่ไม่ได้ปฏิเสธ เช่น ดำเนินรายการที่สำคัญๆ โดยไม่ให้เกิดภาพพจน์ว่าเราเป็นสื่อมวลชน อย่างเมื่อไม่นานมานี้ ตลาดหลักทรัพย์จัดรายการให้เป็นผู้ดำเนินรายการแต่ไม่ได้ให้ออกมาเป็นสื่อมวลชน "

(สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์, สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2542)

สองบทบาทที่แตกต่างกันระหว่างความเป็นนักวิชาการกับนักสื่อมวลชน คือรูปแบบของการสื่อสาร เนื่องจากการเป็นนักวิชาการเป็นภาพของผู้ที่มีความรู้ โดยบทบาทหน้าที่คือ การชี้แนะและอธิบายสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายใต้กรอบแนวคิดโดยไม่ถูกปิดกั้นในบทบาทหน้าที่ของวิทยากร ในขณะที่การเป็นสื่อมวลชน ต้องมีความเป็นกลางในการนำเสนอ ผู้ที่ทำหน้าที่ดำเนินรายการหรือผู้จัดก็ดี ไม่ควรแสดงภาพของการเป็นผู้รู้ในขณะที่แสดงบทบาทดังกล่าว เนื่องจากจะส่งผลต่อเนื้อหาที่จะออกมาในลักษณะชี้นำมวลชน ดังนั้นจากเหตุผลที่กล่าวมาทำให้ดร.สมชายมองว่า การทำหน้าที่สองหน้าที่ในงานสื่อมวลชนเกิดการขัดแย้งในตัวเอง เนื่องจากบางเรื่องที่เราจะต้องไปทำหน้าที่ผู้ดำเนินรายการซักถามผู้อื่น ต้องใช้ความอดทนทั้งๆที่ตัวเองอยากจะพูดมากกว่าถาม ทำให้ดร.สมชายไม่คิดก้าวสู่การเป็นผู้จัดรายการ

" บทบาทนักวิชาการและสื่อมวลชนต่างกันมาก ในแง่ของผู้ดำเนินรายการคุณต้องพูดคล่องเจาะลึก บางทีต้องแก่งัดหาเป็นไม่รู้ ทั้งๆที่รู้ เพราะเวลาที่วิทยากรตอบแล้วเรารู้ นี่เป็นเหตุผลที่ไม่อยากอยู่ในสถานการณ์แบบนี้ เพราะบางทีอยากจะทำออกมาแต่ด้วยเราเป็นผู้ดำเนินรายการ แต่ถ้าเรามีความอดทนก็อีกเรื่องหนึ่ง..ในอนาคตผมไม่คิดอยากเป็นผู้จัดรายการ เพราะภาพพจน์จะเปลี่ยนไปทันที ถ้า

เลือกเป็นผู้จัดก็ต้องออกมาเป็นสื่อมวลชนทันทีและถ้าเลือกก็คงเลือกมาตั้งสิบปีที่แล้ว”

(สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์, สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2542)

กระบวนการที่ไม่ต่างกันของนักวิชาการ 2 กลุ่ม คือ นักวิชาการที่ทำหน้าที่สื่อสารกับมวลชนในบทบาทของผู้จัดรายการโทรทัศน์และนักวิชาการที่ต้องการใช้สื่อเพียงการเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณชนในบทบาทของวิทยากร จากการศึกษาครั้งนี้ทำให้ผู้วิจัยพบว่า นอกเหนือจากความรู้ที่นักวิชาการมีอยู่เป็นพื้นฐาน ความชอบและความถนัดในงานสื่อสารมวลชน รวมถึงการทำหน้าที่ของการเป็นผู้ดำเนินรายการได้ดีแล้ว ต้องประกอบด้วยปัจจัยที่ทำให้นักวิชาการบางท่านได้รับการนำเสนอผ่านสื่อ ในขณะที่นักวิชาการอีกหลายท่านไม่ได้รับโอกาสดังกล่าว เพื่อก้าวสู่การเป็นผู้จัดรายการดังต่อไปนี้

1. การเป็นที่รู้จัก นักวิชาการบางท่านทำอะไรขึ้นมาบางอย่างแล้วอยู่ในกระแสความสนใจของมวลชนก่อให้เกิดผลสะท้อนมากจนเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง
2. ความถี่ของความชำนาญในงานสื่อสารมวลชน เกิดจากความรอบรู้ทำให้สามารถพูดได้หลายเรื่องวิเคราะห์ได้หลายประเด็น
3. มีวาทีศิลป์ พูดแล้วคนให้ความนิยม มีจุดยืน รอบรู้กว้างหรือลึกกว่าผู้อื่น รวมถึงความเชื่อมั่นของนักวิชาการเอง
4. ความเป็นกลางในการนำเสนอข้อมูล

จากปัจจัยที่กล่าวมา ส่งผลให้นักวิชาการมีโอกาสได้รับการนำเสนอผ่านสื่อบ่อยครั้ง ขณะที่ยังมีนักวิชาการอีกมากที่มีความสามารถ แต่ไม่ได้รับการเลือกจากผู้จัดรายการให้นำเสนอผ่านสื่อ ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาสู่กระบวนการเข้าสู่การเป็นผู้จัดรายการต่อไป

เหตุผลที่ทำให้นักวิชาการสามารถทำหน้าที่สื่อสารกับมวลชนได้ดี คือ ความรับผิดชอบต่อสังคมในฐานะที่เป็นสื่อมวลชน ดร.สมชายมองว่า สิ่งที่ทำให้นักวิชาการหลายท่านมาทำหน้าที่นี้ได้ดี เป็นผลมาจากความเชื่อมั่นในความเป็นนักวิชาการของตนซึ่งมีผลต่อการเผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อ ขณะที่การทำหน้าที่ดังกล่าวก็เป็นเสมือนดาบสองคม เพราะข้อดีก็คือ มีความน่าเชื่อถือ แต่หากใช้ความเป็นนักวิชาการเป็นอาวุธของการโต้เถียงในชีวิต(ด้านที่เป็นประโยชน์กับตนเอง) ไม่ได้ซื่อสัตย์ต่ออาชีพ ก็เป็นข้อเสียของนักวิชาการเช่นกัน

จากการวิจัยพบว่านักวิชาการส่วนใหญ่ที่เข้ามาจัดรายการไม่มีพื้นฐานด้านการผลิตรายการ (Production) แต่จะมุ่งเน้นในเรื่องความเข้มข้นของเนื้อหา ดังนั้นคณะทำงานในการจัดทำรายการจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการช่วยเสริมด้านเทคนิคการผลิตรายการ ข้อมูล ฯลฯ ให้กับนักวิชาการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของ

รายการ คณะทำงานผลิตรายการนอกจากจะมีความสำคัญในเรื่องของการผลิตรายการแล้ว ในส่วนของนักวิชาการที่ทำหน้าที่เป็นวิทยากร ก็ต้องการที่มงานเพื่อสนับสนุนข้อมูลในการเผยแพร่ผ่านสื่อเช่นกัน เพราะงานเตรียมข้อมูล นอกจากดร.สมชายจะบรรยายและวิเคราะห์ในสิ่งที่ศึกษาค้นคว้า และสิ่งพิมพ์จำนวนมากที่ต้องอ่านในแต่ละวันแล้ว คณะทำงานกว่า 10 คนที่เตรียมข้อมูลให้ในบางเรื่องที่ลึก รวมถึงข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่สามารถค้นหาได้อย่างรวดเร็วเมื่อต้องการวิเคราะห์ประเด็นนั้นๆ มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการทำหน้าที่สื่อสารกับมวลชน

“ อาจารย์เองรับสิ่งพิมพ์มาก มีทีมส่วนตัวกว่า 10 คน ที่จบและกำลังศึกษาปริญญาโท ทั้งด้านเศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ เป็นผู้เตรียมข้อมูลให้อาจารย์ บางเรื่องอาจต้องการลึกกว่านั้น อาจมอบให้เขาไปหาข้อมูล มี Internet , Database ถ้าคุณไม่มีพวกนี้ไม่ต้องทำ ”

(สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์, สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2541)

นอกจากความรับผิดชอบเนื้อหาที่จะนำเสนอผ่านสื่อแล้ว จากประสบการณ์ในงานสื่อมวลชนทำให้ ดร.สมชายมีแนวคิดและหลักในการทำงานซึ่งสะท้อนออกมาจากการที่มีโอกาสสัมผัสกับนักวิชาการหลายท่านที่ทำหน้าที่ผู้จัดรายการและดำเนินรายการ คือ ความเป็นกลางและความสับสนใจหน้าที่ระหว่างการเป็นนักสื่อสารใน 2 บทบาท กล่าวคือ การจะเป็นผู้ดำเนินรายการที่ดีต้องทำตัวเป็นกลาง การตั้งคำถามต้องมีมุมมองที่ไม่ปิดเขื่อน ต้องทำการบ้านเพื่อตั้งประเด็นออกมาเป็นประเด็นแก่สังคม รวมถึงการเลือกคนที่ไปร่วมรายการต้องไม่มีอคติ

“ นักวิชาการที่เป็นผู้จัดรายการเลือกวิทยากรต้องมีความลำเอียงแน่นอน ค่ายนี้ก็ดึงคนนี้มา ในขณะที่ประชาชนควรมีสิทธิที่จะฟังความหลากหลาย ซึ่งอาจารย์คิดว่าไม่สมควร การเกาะกลุ่มของนักวิชาการส่วนหนึ่งมาจากความเคยชินและความเห็นผสมผสานกัน ”

(สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์, สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2541)

เนื่องจากการเข้ามามีบทบาทในสื่อของดร.สมชายไม่เคยมองตัวเองเป็นสื่อมวลชน โดยสังเกตได้จาก การที่ไม่มีรายการเป็นของตัวเอง ดังนั้นภาพที่นำเสนอออกมาและภาพที่ประชาชนยอมรับคือ ความเป็นนักวิชาการไม่ใช่สื่อมวลชน ขณะที่นักวิชาการอีกกลุ่มหนึ่งที่ทำหน้าที่นักสื่อสารกับมวลชนเช่นเดียวกัน แต่ต้องการมีภาพของการเป็นสื่อมวลชนควบคู่กันไป ดร.สมชายมองว่าผู้ที่จะมาทำหน้าที่ตรงนี้ได้ดีควรจะมีพื้นฐานความรู้ในงานสื่อด้วย แต่ถ้าไม่มี การเรียนรู้และการฝึกฝนก็สามารถทำได้เช่นกัน

“ ตอนที่จัดรายการ “หุ้บเพื่อรู้” ก็ไม่ใช่เป็นลักษณะของสื่อมวลชน เป็นการจัดการความรู้แก่ประชาชน แม้แต่รายการวิทยุเองก็ไม่ได้ทำหน้าที่เป็นสื่อมวลชน แต่เป็นคนที่ถูกสัมภาษณ์ ที่จริงนักวิชาการที่มาทำ

รายการควรจะต้องรู้งานสื่อสารมวลชน แต่หลายคนนึกเอา ทำจนได้ดี อย่างอาจารย์เจมส์ก็ทำได้ดี เรื่องนี้ฝึกกันได้ "

(สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์, สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2541)

จากการวิจัยพบว่า กระบวนการของการเข้าสู่การเป็นนักสื่อสารมวลชนของนักวิชาการ 2 ท่าน ได้แก่ ดร.สมภาพ มานะรังสรรค์ และ ดร.สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์ มีความต้องการเผยแพร่ข่าวสารความรู้ทางวิชาการผ่านสื่อเท่านั้น ความไม่ถนัดและความไม่สนใจส่วนตัวในการเป็นผู้จัดรายการทำให้นักวิชาการทั้งสองท่านไม่ได้ก้าวสู่การเป็นผู้จัดรายการเหมือนนักวิชาการ 4 ท่านแรกที่ก้าวมา จึงเป็นที่น่าสังเกตว่า นอกจากความรู้ความสามารถของนักวิชาการแล้ว โอกาส ช่องทาง ความรักในการทำหน้าที่สื่อสารกับมวลชนของนักวิชาการแต่ละท่านมีความแตกต่างกันออกไป บางท่านต้องการเป็นผู้ถูกสัมภาษณ์เพื่อให้วิชาการของตนได้เผยแพร่ในวงกว้าง ขณะที่นักวิชาการอีกกลุ่มหนึ่งต้องการเป็นทั้งผู้รู้และทำหน้าที่สื่อสารกับมวลชนในบทบาทของผู้จัดรายการ แต่ทั้งนี้การจะทำหน้าที่นักสื่อสารกับมวลชนในบทบาทใด ยังขึ้นอยู่กับความชอบส่วนบุคคลและความถนัดในการแสดงบทบาทนั้นๆด้วย เพราะหากความคิดที่มีต่องานสื่อสารมวลชนคือการใช้สื่อเป็นเพียงช่องทางขยายฐานความรู้ก็ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้จัดรายการ แต่หากต้องการผลตอบกลับที่มากกว่าความเชื่อถือในความเป็นนักวิชาการแล้ว บทบาททางธุรกิจสื่อก็อาจเข้ามามีความสำคัญกับนักวิชาการมากขึ้นเป็นลำดับ

ดร.สมเกียรติ อ่อนวิมล

กรรมการผู้จัดการ บริษัท ไทยวิทัศน์ จำกัด

อดีตอาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กระบวนการเข้าสู่การเป็นผู้จัดรายการของนักวิชาการท่านสุดท้าย เป็นกระบวนการที่สะท้อนให้เห็นถึงปัจจัยสำคัญหลายๆด้านที่ส่งผลต่อการที่นักวิชาการเข้ามาทำหน้าที่นักสื่อสารมวลชนในรายการประเภทวิเคราะห์ข่าว กล่าวคือ นักวิชาการที่กล่าวมาข้างต้นทั้ง 6 ท่าน ยังคงทำหน้าที่นักวิชาการและนักสื่อสารในสถาบันอุดมศึกษาควบคู่กับการเป็นนักสื่อสารกับมวลชนในการเผยแพร่ความรู้ให้กับสังคมผ่านสื่อ ในขณะที่ดร.สมเกียรติ ได้ลาออกจากการเป็นนักวิชาการเพื่อมาทำงานด้านสื่อสารมวลชนเต็มตัว ทำให้ผู้วิจัยพบว่า นอกจากปัจจัยที่กล่าวมาแล้ว แรงกดดันในองค์กรสื่อ และ สถาบัน รวมถึงแรงจูงใจในงานโทรทัศน์ อาทิ ผลตอบแทน การมีชื่อเสียง ฯลฯ เป็นปัจจัยที่สำคัญในการตัดสินใจลาออกจากการเป็นอาจารย์ เพื่อเข้าสู่อาชีพใหม่ของดร.สมเกียรติ

กระบวนการเข้าสู่การเป็นผู้จัดรายการของดร.สมเกียรติเริ่มจากสอนประจำอยู่ที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและจัดรายการวิทยุเพื่อการศึกษาของจุฬาฯวันละครึ่งชั่วโมงควบคู่กัน จากนั้นอาจารย์ที่จุฬาฯได้เชิญชวนให้ดร.สมเกียรติไปจัดรายการของคุณพิชัย วาสนาสง ที่วิทยุวัด เมื่อเสียงและความถี่ของดร.สมเกียรติได้

เผยแพร่ผ่านสื่อวิทยุมากขึ้น ทางบริษัท เอสไอ (ประเทศไทย) จำกัด ซึ่งผลิตรายการ “ความรู้คือประทีป” ออกอากาศทางช่อง 9 อ.ส.ม.ท. ได้อินเลียงจึงเกิดความสนใจและเป็นช่วงที่เปลี่ยนพิธีกรรายการ ดร.สมเกียรติจึงได้รับการทาบทมให้เป็นผู้ดำเนินรายการ การตัดสินใจทำหน้าที่ดำเนินรายการครั้งแรกของดร.สมเกียรติไม่ได้มองว่างานโทรทัศน์คือ อาชีพ แต่มองว่าลึกลงไปในเรื่องข่าวสารทางโทรทัศน์ที่ยังไม่มีคุณภาพ เป็นการทำแบบฉาบฉวย ดังนั้นเมื่อถูกเชิญไปทำสารคดีและมองว่ารายการที่ทำอยู่ยังไม่มีคุณภาพเช่นกัน เป็นรายการที่น่าเบื่อหน่าย ไม่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบ ดร.สมเกียรติจึงรับเป็นผู้ดำเนินรายการเพื่อที่จะเข้าไปปรับเปลี่ยนรูปแบบรายการให้มีความทันสมัยและน่าสนใจยิ่งขึ้น

“ผมก็ส่งจดหมายไปรายการโน้นรายการนี้ จากสารคดีที่ทำอยู่ที่ทำให้ดีขึ้น จนช่อง 9 เห็นงานสารคดีมีคนติชม ทำไปได้สักว่าสารคดีก็ได้รับรางวัล ช่อง 9 ก็เชิญให้วิจารณ์งานข่าว ผมก็ทำหนังสือว่า “ข่าวที่ดีควรจะเป็นอย่างไร” ทำอยู่หลายครั้ง ประมาณครึ่งปี ช่อง 9 ก็เรียกเข้าไปทำ”

(สมเกียรติ อ่อนวิมล, สัมภาษณ์, 3 พฤศจิกายน 2541)

ที่กล่าวมาเป็นเพียงจุดเริ่มต้นของการเข้ามาสัมผัสกับงานสื่อสารมวลชน โดยดร.สมเกียรติไม่ได้มองว่าการทำหน้าที่ผู้ดำเนินรายการเป็นอาชีพหนึ่ง แต่เป็นการมองเหมือนผู้ชมทั่วไปที่มองว่างานโทรทัศน์ยังไม่มีการพัฒนา ไม่ทุ่มเทเท่าที่ควรจะเป็น ดังนั้นเมื่อได้มีโอกาสเข้ามาพัฒนาสารคดีที่รับเชิญให้เป็นผู้ดำเนินรายการ มีโอกาสจัดรายการวิทยุและเข้ามาปรับเปลี่ยนรูปแบบงานข่าวโทรทัศน์ที่ ช่อง 9 ทำให้เกิดจุดหักเหที่มาจากปัจจัยรอบด้าน อาทิ แรงกดดันของอาจารย์ นิสิตคณะรัฐศาสตร์ และเจ้าหน้าที่ของช่อง 9 ทำให้นักวิชาการต้องตัดสินใจเปลี่ยนอาชีพ จากการเป็นนักวิชาการสู่การเป็นนักสื่อสารมวลชนเต็มตัว เพื่อลดข้อกล่าวหาที่รุนแรงว่า “เบียดบังเวลาราชการเพื่อหาผลประโยชน์และชื่อเสียงให้แก่ตนเอง”

“การทำ 2 รายการ คือ สารคดี “ความรู้คือประทีป” และรายการ “ข่าว” ราคาค่าของสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 9 ต้องใช้เวลา เพราะการทำสารคดีต้องออกไปถ่ายทำบางครั้งต้องเลิกสอนก่อน ถูกแย่งเวลา เพราะการสอนไม่ได้สอนเพียงอย่างเดียว ต้องทำการบ้าน ประชุม สัมมนา งานเขียนก็มีน้อย เวลาที่แบ่งไปให้งานโทรทัศน์ เช่น ถ่ายทำรายการสี่โมงเย็น สอนอยู่สามโมงก็ต้องไปแล้ว ทำให้รู้สึกผิดใช้เวลาไม่เหมาะสม ส่วนงานข่าวสอนเสร็จก็ไปสถานี แต่งานข่าวก็ออกไปทำด้วย เพราะหัดคณะผมต้องทำข่าวด้วยไม่ใช่ไปนั่งอ่านทำเทปคนเดียว เวลาที่ต้องหยิบไมโครโฟนถือกล้อง สัมภาษณ์ผู้คน งานข่าวต้องไพล่หน้าบ่นจบบ่อยและต้องใช้เวลาของราชการ ทำให้อาจารย์และนิสิตมองว่าเราไม่ใช่อาจารย์ เหมือนใครไม่รู้ตามท้องถนน ไม่มีศักดิ์ศรี สรูปที่มาของปัญหาหลักที่ทำให้ต้องลาออกจากการเป็นอาจารย์คือ

1. ใช้เวลาราชการไปทำรายการโทรทัศน์
2. เพื่อนร่วมงาน อาทิ อาจารย์ นิลิต ชาวรัฐศาสตร์ เห็นว่าผมทำตัวไม่เหมาะสม เบียดบังเวลา
3. พนักงาน อ.ส.ม.ท. มองว่าผมทำตัวไม่เหมาะสม เบียดบังเวลา ใช้อำนาจสั่งงานคนของเขา ฉวยโอกาสสร้างชื่อเสียงให้กับตนเองในดินแดนของเขา สามปัญหาข้างต้นนำไปสู่บัตรสนเท่ห์ โดยคุณบดี อาจารย์จรรยา สุภาพ ขณะนั้นได้นำมาและถามผมว่า มีบัตรสนเท่ห์บอกว่าผมทำตัวไม่เหมาะสม ประพฤติทุจริตเวลาราชการ ผมจะว่าอย่างไร ผมบอกไม่เป็นไร ผมออกเลย เพราะสภาพแรงงานของ อ.ส.ม.ท. ก็ฟ้องคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ(ป.ป.ป.)ด้วย ป.ป.ป.ก็สอบสวนความผิดผมในฐานะที่เป็นข้าราชการพนักงาน ผมก็ไปให้การ ตอนนั้นลาออกแล้ว ผมเห็นด้วยที่ผมถูกกล่าวหา เพราะเราเป็นอาจารย์เราทำตัวแบบนี้ไม่ได้ "

(สมเกียรติ อ่อนวิมล, สัมภาษณ์, 3 พฤศจิกายน 2541)

การตัดสินใจลาออกจากการเป็นข้าราชการประจำของดร.สมเกียรติเริ่มต้นด้วยเหตุผลหลัก 3 ประการข้างต้น แต่เหตุผลสำคัญของการที่ตัดสินใจเปลี่ยนอาชีพ เนื่องจากดร.สมเกียรติมองว่าอาชีพนักสื่อสารมวลชน เป็นอาชีพที่ท้าทายความสามารถและสามารถทำรายได้ได้มากกว่าการเป็นข้าราชการประจำ รวมถึงการได้มีส่วนทำประโยชน์ให้กับสังคมได้เพิ่มขึ้น

"อาชีพใหม่ของเราดีกว่า มันท้าทาย ทำประโยชน์ให้กับสังคม แตกต่างจากการเป็นอาจารย์ ที่สำคัญรายได้ก็ดี มัวเฝ้าเป็นอาจารย์อยู่ได้เดือนละ หกพันเจ็ดพัน"

(สมเกียรติ อ่อนวิมล, สัมภาษณ์, 3 พฤศจิกายน 2541)

การวิจัยพบว่า นโยบายของสถานี่มีผลต่อการเข้ามาแสดงบทบาทของนักวิชาการในสื่อโทรทัศน์เป็นอย่างมาก โดยนโยบายเหล่านี้ได้สะท้อนภาพของนักสื่อสารมวลชนที่ไม่ตระหนักในการพัฒนาวิชาชีพของตนให้มีคุณภาพ ทำให้เกิดช่องว่างสำหรับผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ซึ่งก็คือ ที่มาของนักวิชาการในงานสื่อสารมวลชน ที่มีภาพของผู้ที่รอบรู้ และสามารถวิเคราะห์ได้เนื่องจากมีการรอบแนวคิดและทฤษฎี อันเป็นสิ่งที่ช่วยให้รายการประเภทนี้ได้รับความนิยมมากขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับช่องอื่นๆ

"สถานี่เขาไม่ได้เลือกที่จะต้องจ้างนักวิชาการ หรือ นักสื่อสารมวลชน เขาเลือกคนที่ไว้ใจได้ และพบว่าคนของเขาไม่มี อย่างช่อง 9 ที่ผมไปช่วยเขาทำ เจ้าหน้าที่เขาก็ไม่พอใจแต่เขาไม่มีคนทำ เขาไม่สร้างเขาก็ต้องพึ่งใครก็ได้ที่ก้าให้มีคนดู ขายได้ เพราะฉะนั้นไม่เป็นอุปสรรค แต่ทำให้เป็นที่ลงของนักวิชาการมากมาย สถานี่หากคนเก่งมาทำรายการใครก็ได้ไม่สำคัญ เมื่อไม่สร้างก็ตกเป็นเบี้ยล่างของอาจารย์"

มหาวิทยาลัยที่ไม่ยอมกึ่งอาชีพเดิม เพราะทิ้งแล้วตัวเองขาดความน่าเชื่อถือ และไม่มั่นใจในอนาคตข้างหน้า ก็เลยเทียบเรือสองแควลม "

(สมเกียรติ อ่อนวิมล, สัมภาษณ์, 3 พฤศจิกายน 2541)

ในการจัดรายการของนักวิชาการที่ทำหน้าที่สื่อสารมวลชนควบคู่ไปกับการเป็นนักวิชาการ มีผลต่อการนำเสนอข้อมูลข่าวสารหรือการเลือกประเด็น เนื่องจากด้วยความรู้ความสามารถของนักวิชาการที่มีต่อเรื่องนั้นๆ เป็นอย่างดี หรือความกระตือรือร้นในการติดตามสถานการณ์บ้านเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ทำให้มุมมองในการเลือกประเด็น การเชิญวิทยากร และวิธีการคิดยังคงอยู่บนพื้นฐานของความเป็นนักวิชาการ ดังนั้นภายหลังจากที่ดร.สมเกียรติลาออกจากการเป็นข้าราชการประจำ ได้ลดบทบาทของการเป็นนักวิชาการที่เชี่ยวชาญในการวิเคราะห์สถานการณ์ประจำวันออก และเอเชียใต้ เนื่องจากมองว่าไม่ได้มีความเชื่อถือตรงนั้นแล้ว ขณะเดียวกันก็มาทำหน้าที่นักสื่อสารมวลชน ที่ให้ความรู้ในมานะผลิตรายการโทรทัศน์และฝึกฝนให้เป็นผู้ที่เชี่ยวชาญการผลิต จนเป็นที่ยอมรับของสังคม ในฐานะนักสื่อสารมวลชน

" ผมลาออกจากการเป็นอาจารย์แล้ว จะไปบรรยายเรื่องเหตุการณ์ในต่างประเทศได้แต่ไม่ทำเพราะถือว่าไม่ใช่เรื่องแล้ว เกร็ดตติไม่มี เพราะคนรู้จักเขาในฐานะคนทำข่าว ตอนนี้สังคมเขารู้จักเขาในฐานะคนทำข่าว ถ้าเชิญไปพูดในงานข่าวสารมวลชนก็ไม่มีปัญหา ก็ไปได้ทุกครั้ง เป็นเครดิตที่สังคมเขาจับได้ แต่ถ้าไปสอนเขาในสถานการณ์ประจำวันออกกลางอย่างนี้ไม่ถูก สถานการณ์ในเอเชียใต้ นโยบายต่างประเทศของยัสเซอร์อาราฟัต อินทிரากานที่อะไรที่เราไม่รู้ แต่เกร็ดตติเราไม่มีแล้ว เราก็ต้องหลีกเลี่ยง... ในขณะเดียวกันผมรับเป็นวิทยากรด้านสื่อสารมวลชน ไปเล่าประสบการณ์ แนววิธีการทำงานแนวคิดของเราเรื่องสื่อสารมวลชน ซึ่งในที่สุดสังคมก็ถือผมว่าเป็นสื่อมวลชนไม่ได้เป็นอาจารย์ เพราะผมก็ไม่เคยทำตัวเป็นอาจารย์ ที่เรียกอาจารย์เพราะเคยชินเมื่อก่อนเป็นอาจารย์เท่านั้นเอง ทุกวันนี้เวลาเขาจะเชิญผมไปไหนไปพูด ก็จะไม่พูดเรื่องสื่อสารมวลชน เพราะถ้าเชิญเรื่องอื่นผมก็ไม่ไปเพราะรู้อยู่ผมไม่ใช่มีชื่อเสียงทางนั้น 2 ปีนี้ก็จะเป็นการพูดเรื่องผสมระหว่างรัฐธรรมนูญกับสื่อสารมวลชน "

(สมเกียรติ อ่อนวิมล, สัมภาษณ์, 3 พฤศจิกายน 2541)

การเข้ามาทำหน้าที่นักสื่อสารมวลชนจนมีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับจากสังคมในด้านการรายงานข่าวของทำให้ดร.สมเกียรติเป็นที่รู้จักมากที่สุดระหว่างปี พ.ศ.2529-2532 ภายหลังจากการทุ่มเทในงานสื่อสารมวลชนได้ช่วงหนึ่ง ดร.สมเกียรติได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการรณรงค์แก้ไขกฎหมายสื่อสารมวลชนด้วยการร่างรัฐธรรมนูญ ปัจจุบันดร.สมเกียรติเป็นที่รู้จักในฐานะอดีตสสร.ร่างรัฐธรรมนูญและสื่อสารมวลชน โดยเฉพาะมาตราเรื่องสิทธิเสรีภาพและสื่อ

สารมวลชน ดังจะเห็นได้จากการได้รับเชิญให้ไปบรรยายเรื่องรัฐธรรมนูญตามที่ต่างๆ ในประเทศไทย ตั้งแต่ ตุลาคม 2540- ตุลาคม 2541

ในการทำหน้าที่นักสื่อสารมวลชนทางโทรทัศน์ ดร.สมเกียรติได้พัฒนาบทบาทของตนเองสู่การเป็นนักสื่อสารมวลชนด้วยการเรียนรู้วิธีการผลิตรายการ เนื่องจากมองว่าคนทำงานสื่อมวลชนไม่ได้ทำงานของตัวเองอย่างเต็มที่ ไม่ได้ทุ่มเท ไม่ได้สร้างชื่อเสียงให้ตัวเอง จึงเกิดช่องว่างว่าสื่อมวลชนโทรทัศน์ไม่เอาเชือก เพราะไม่ได้สร้างความรู้ เพราะฉะนั้นบทบาทที่จะมาเป็นพิธีกรหรือดำเนินรายการวิเคราะห์จึงทำไม่ได้ และเป็นช่องว่างที่ดร.สมเกียรติพยายามจะทำให้เกิดขึ้นในแวดวงสื่อมวลชน

- ผมทำได้คนหนึ่งคือตัวผม เพราะผมทำได้ ทั้งดำเนินรายการและคิดให้เด็กๆ เพราะฉะนั้นผมจะสนับสนุนรุ่นหลังหลายคนแต่ก็ยังไม่พอในตลาด จะสังเกตเห็นว่าทีมงานผมที่เป็นเพื่อนร่วมงาน ลูกน้องผมเขาจะเป็นพิธีกรได้ วิเคราะห์ได้ เป็นที่พึ่งของสังคมในการออกไปบรรยายตามสถานที่ต่างๆ และเป็นเจ้าของรายการได้ แต่มันไม่พอ เพราะช่องอื่นเขาไม่ทำตาม เขาไม่สร้างคน เพราะฉะนั้นช่องว่างของอาจารย์มหาวิทยาลัยจึงเข้ามาแทน เพราะเป็นผู้มีความรู้ มีคุณวุฒิ ความสง่างาม มีชื่อเสียง อาจารย์มหาวิทยาลัยจึงเข้ามาแทนที่ช่องว่างเหล่านี้

(สมเกียรติ อ่อนวิมล, สัมภาษณ์, 3 พฤศจิกายน 2541)

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เห็นถึงความแตกต่างในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาของการเข้ามาทำงานสื่อมวลชนของนักวิชาการก็คือ แรงกดดันจากสังคมรอบด้าน เนื่องจากในช่วงที่ดร.สมเกียรติเข้ามาทำหน้าที่นักสื่อสารมวลชนเมื่อ 10 ปีก่อน อาจารย์ นิลิต และสหภาพแรงงานในองค์กรสื่อไม่เห็นด้วยกับการที่นักวิชาการจะเข้ามาทำหน้าที่สื่อมวลชน โดยการเบียดบังเวลาราชการมาสร้างชื่อเสียงและหารายการได้ แต่กลับพบว่าในช่วงสิบปีให้หลัง แรงกดดันทางสังคมดังกล่าวได้จางหายไป เนื่องจากความยอมรับในการเข้ามาทำหน้าที่ดังกล่าวของนักวิชาการในการเป็นผู้จัดรายการวิเคราะห์ข่าวมีมากขึ้น ประชาชนมีความต้องการข้อมูลข่าวสารเพราะการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลก ดังนั้นนักวิชาการจึงแสดงบทบาทของการเป็นนักสื่อสารในห้องเรียนและนักสื่อสารกับมวลชนได้ ที่สำคัญยังส่งผลตอบกลับมาในด้านบวกด้วยคือ นิลิต นักศึกษา มีความต้องการจะลงเรียนในวิชาของอาจารย์ที่เป็นผู้จัดรายการเพิ่มมากขึ้น เช่น กรณีของดร.เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ที่เห็นอาจารย์ออกรายการโทรทัศน์ ชอบแนวคิด และเกิดการยอมรับเป็นต้น

- แรงกดดันจากอาจารย์ และ นิลิต ในมหาวิทยาลัย ผมคิดว่ากับเป็นในทางเสริมที่ดี เพราะว่าผมมองว่าที่ผมมาทำรายการ ผมไม่ได้ทำรายการเพลงหรือเล่นละคร ผมทำหน้าที่ทางวิชาการหรือบริการสังคม และก่อนหน้าที่ผมจะมาทำนี้ ผมก็จัดสัมมนา เพราะฉะนั้นเมื่อผมมาทำตรงนี้นักศึกษากลับอยากเรียนกับผม ผมถามแทบทุกรุ่นว่าทำไมถึงเรียนวิชานี้ เพราะเห็นชื่อเสียง เห็นในทีวี เห็นวิธีคิดแล้วอยากจะ

เรียนด้วย กับกลายเป็นเสริมเพราะว่า นี่คือบทบาททางวิชาการอันหนึ่ง แทนที่ผมนจะสอนในห้องแคบใช้ ไมโครโฟน ผมใช้สื่อทางไกล และบุคคลเป้าหมายก็ไม่ใช่นักศึกษาแต่เป็นชาวบ้าน ซึ่งได้เรียนหนังสือ การเรียนของชาวบ้านไม่สามารถเรียนเหมือนกับที่ช่อง 11 สอนอย่างเก่าได้ แต่มันต้องมาจาก CASE STUDY ของจริงมาไว้วิเคราะห์กัน มองได้หลายมุม รายการ "เวทีชาวบ้าน" ของจริงว่าอย่างนี้นักวิชาการ เข้ามาเสริมว่าอย่างไร มันเป็นเรื่องวิชาการทั้งหมด ซึ่งผมก็คิดว่ามันเสริม ผมไม่รู้สักเลยว่ามันมีปัญหา อะไร...ยังไม่มีเสียงบอกให้ออกมาทำทีวีเลย ยังไม่มี เพราะที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ต้องมีการ ประเมินผลการสอน นักศึกษาประเมิน อยากให้ไปสำรวจดู ผมยังสอนหนังสืออยู่ในระดับที่อุป เพราะ การสอนผมถือเป็นอะไรที่สำคัญ คุณชวนแคชแชนะไว้ครั้งที่แล้วว่า "อาจารย์บางคนไม่สอนหนังสือ แต่ มาเน้นวิพากษ์วิจารณ์นักการเมือง ผมยังจำได้" ตั้งแต่สอนถึงปัจจุบัน คงเลินคงวา "

(เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, สัมภาษณ์, 3 พฤศจิกายน 2541)

เนื่องจากดร.สมเกียรติเป็นผู้ที่คลุกคลีทั้งในแวดวงวิชาการและสื่อมวลชน ดังนั้นจึงสามารถแยกภาพ ของการเป็นนักสื่อสารในห้องเรียนและนักสื่อสารมวลชนได้อย่างชัดเจนว่า อาจารย์ที่แสดงออกซึ่งความคิด ความรู้ ด้วยการเขียนบทความ หรือให้สัมภาษณ์ออกทางสื่อวิทยุ ทีวี ไม่ใช่เป็นนักจัดรายการหรือสื่อสารมวลชน เป็นผู้ให้ ความรู้ เป็นทรัพยากรบุคคลทางด้านวิชาการความรู้ เป็นแหล่งข้อมูล (Information resource) เป็นที่พึ่งทำหน้าที่ นักวิชาการที่สมบูรณ์นำเคารพของลูกศิษย์ แต่ถ้าอาจารย์ออกมาดำเนินรายการจัดตั้งองค์กรบริษัท กลายเป็นอาชีพที่ 2 ของอาจารย์ไป ซึ่งอาจารย์ต้องแยกบทบาทของการเป็นนักวิชาการและสื่อมวลชนให้ออกจากกันให้ได้

" การกระโดดมาทำอาชีพที่สองทำเป็นรู้ดีไม่ได้ เก่งไปหมดใครมาก็เที่ยวไปเหยงเหยง เขาตาย ดังนั้นเมื่อ อาจารย์เข้ามาทำสื่อต้องเลิกเป็นอาจารย์ เลิกรู้ไปหมด แต่อาศัยประสบการณ์ความรู้ต่างๆในสังคมมา ประกอบเข้ากับการค้นหาความจริง อาจารย์ก็ต้องกลายเป็นนักสื่อสารมวลชน คือ ต้องรู้จักโปรดักชั่น ฐกรกิจ แสง สี และต้องรู้จักลดความเป็นผู้รู้ในเรื่องที่ตัวเองจะต้องหาความจริง ไม่อย่างนั้นความจริงก็ บิดเบือนไปตามที่ตัวเองรู้มาก่อนแล้ว เพราะเคยเรียนมามีความรู้มาก่อน...ข้อบกพร่องของอาจารย์ที่ เข้ามาทำงานด้านสื่อมวลชนคือ ไม่เริ่มเป็นสื่อมวลชนโดยแท้จริง ไม่เลิกเป็นอาจารย์นั้นไม่เคยเลิกเลย เพราะเป็นอาจารย์อยู่ มาทำสื่อมวลชนวิเคราะห์ก็ยังมีความเป็นอาจารย์อยู่ในนั้นเยอะ แต่ที่สำคัญไม่ เริ่มเป็นสื่อมวลชนโดยแท้จริงเช่น หน้า แสง จะต้องเป็นยังงี้ ผมเห็นอาจารย์หลายคนที่เป็นเจ้าของรายการ พอมาถึงก็หนึ่งปีก็พูดไปเรื่อยเรื่อยแต่ว่ารายการก็ไม่ประสบความสำเร็จ "

(สมเกียรติ อ่อนวิมล, สัมภาษณ์, 3 พฤศจิกายน 2541)

จะเห็นว่า ความขัดแย้งใน 2 บทบาทที่ดร.สมเกียรติได้เสนอแนะไว้ข้างต้น เป็นภาพที่เราสามารถพบเห็นได้ในรายการประเภทวิเคราะห์ข่าวที่มีนักวิชาการเป็นผู้จัดรายการ ดร.สมเกียรติมองว่าการเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยและมาจัดรายการโทรทัศน์ในโลกนี้มีความขัดแย้งกันอยู่ เนื่องจากหน้าที่ของผู้ดำเนินรายการคือต้องถามผู้อื่น ไม่ใช่ไปบอกผู้อื่น โดยหากจะเข้ามาทำงานด้านสื่อมวลชนจำเป็นต้องมีพื้นฐานความรู้เรื่องสื่อมวลชน จะทำให้ทำรายการได้ดีและประสบความสำเร็จในหน้าที่ของนักสื่อสารมวลชน

“ การเป็นสื่อมวลชนต้องเป็นโดยธรรมชาติ ถ้าไม่ได้เรียนมาอย่างผมก็เรียนรู้ ถ้าเรียนนิเทศหรือวารสารมายิ่งดี เพราะการเป็นอาจารย์มันขัดแย้งกันกับการมาเป็นนักจัดรายการ เป็นอาจารย์คือเป็นผู้ให้ประสิทธิประสาทวิชา ความรู้ แนวคิด สติแก่สังคม อยู่ที่มหาวิทยาลัยคนมากถามคุณก็ได้ มันถึงจะภูมิฐาน แต่ถ้าคุณโดดออกมาเป็นเจ้าของรายการคุณก็มีแค่สถานภาพแค่ผู้จัดรายการคนหนึ่ง ที่ต้องเวียนหัวตายเกิด ต้องแย่งแซกคนอื่น อาจารย์มีหน้าที่ถูกสัมภาษณ์ ให้ความเห็น ไม่ใช่ไปตามความเห็นคนอื่น แล้วเรื่องอะไรมาทำเป็นไม่รู้เรื่องอยู่ คุณเป็นอาจารย์แทบตายแล้วคุณมานั่งจัดเสียง มานั่งพูดเรื่องไมโครโฟน ฉาก ไม่ใช่เรื่องของอาจารย์มีคนทำให้เสร็จ เขาเชิญคุณมานั่ง อาจารย์ไม่ต้องทำตัวใดๆทั้งสิ้น ถึงเวลาที่เขาพูดคิดให้มันดีแล้วกัน แต่คนที่ทำ 2 อย่างในเวลาเดียวกัน คือเป็นผู้จัดรายการและเป็นนักวิชาการเป็นคนไม่ได้เด็ดขาดในชีวิต ”

(สมเกียรติ อ่อนวิมล, สัมภาษณ์, 3 พฤศจิกายน 2541)

ประสบการณ์ในการเข้าสู่วิชาชีพอย่างหนึ่งที่ได้จากการวิจัยนี้คือ เรื่องของช่วงเวลาที่ต่างกัน ดร.สมเกียรติได้รับแรงกดดันจากการเข้าสู่อาชีพเมื่อ 10 ปีก่อน ซึ่งมีความต่างกันในเรื่องของวัฒนธรรมองค์กรและการยอมรับของคนในอาชีพเดียวกัน แต่เมื่อมองในปัจจุบัน ภาพของแรงกดดันเหล่านั้นได้จางหายไป กลายเป็นการยอมรับของสังคม เนื่องจากเห็นประโยชน์จากการที่นักวิชาการเข้ามาทำหน้าที่นักสื่อสารมวลชนในรายการประเภทวิเคราะห์ข่าว ซึ่งก็เป็นแง่คิดที่ดีได้อย่างหนึ่งว่า กาลเวลาที่เปลี่ยนไป พลวัตของโลกยุคข่าวสาร ทำให้การเปิดกว้างของอาชีพมีมากขึ้น รวมถึงการแสดงบทบาทของคนๆหนึ่งก็เพิ่มขึ้นด้วย

บทสรุป

จากการวิจัยพบว่า ปัจจัยพื้นฐานของการเข้ามาทำหน้าที่นักสื่อสารกับมวลชนของนักวิชาการ คือ ความรับผิดชอบที่นักวิชาการมีต่อสังคมในการบริการวิชาการ เนื่องจากการเผยแพร่ความรู้ไม่จำเป็นต้องสอนเฉพาะในห้องเรียนหรือในสถาบันอุดมศึกษาเท่านั้น การใช้สื่อเป็นช่องทางในการเผยแพร่วิชาการเป็นทางเลือกหนึ่งที่นักวิชาการสามารถนำเสนอความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมได้ในวงกว้าง แต่เนื่องจากการเข้ามาทำหน้าที่ต่างๆในงานสื่อมวลชน มีปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้นักวิชาการเข้าถึงบทบาทในการเป็นผู้ส่งสารที่แตกต่างกัน โดยปัจจัยสำคัญที่สุดก็

คือ ความคิดของนักวิชาการท่านอื่นๆที่มีผลงานสื่อสารมวลชน นักวิชาการที่เห็นถึงคุณลักษณะเด่นของสื่อโทรทัศน์ว่าสามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างกว้างขวาง สามารถมองเห็นได้ทั้งภาพและฟังเสียง มีอิทธิพลต่อความคิด ทัศนคติ และพฤติกรรม ในจุดแรกนี้ทำให้นักวิชาการทุกท่านเข้ามาใช้สื่อเพื่อนำทางวิชาการและความรับผิดชอบของตน แต่เนื่องจากสื่อโทรทัศน์เป็นเรื่องของธุรกิจสื่อ ดังนั้นผลตอบกลับของการได้เผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อจากแนวคิดแรกนั้น เริ่มขยายสู่ปัจจัยด้านอื่นๆ เช่น ความสำคัญของบุคลิกภาพ สังคมแวดล้อมของนักวิชาการ การปฏิบัติงานในองค์กร และนโยบายรวมถึงแรงบีบบังคับด้วยคุณลักษณะของสื่อที่สามารถตรวจสอบได้ เป็นปัจจัยที่ส่งกระบวนการเข้าสู่การเป็นนักสื่อสารในบทบาทที่ต่างกัน บางท่านเข้ามาเพื่อเป็นวิทยากร และ ผู้ดำเนินรายการ ในขณะที่อีกหลายท่านเข้ามาโดยมีเป้าหมายของการทำงานในฐานะผู้จัดรายการตั้งแต่ต้น และสุดท้ายคือการทำหน้าที่ของนักสื่อสารมวลชนในทุกบทบาทควบคู่กันไป จากการวิจัยพบว่า การที่นักวิชาการจะเข้าสู่การเป็นนักสื่อสารกับมวลชนในฐานะผู้จัดรายการ ปัจจัยที่เอื้อให้นักวิชาการทำหน้าที่นั้นๆได้สมบูรณ์คือ คณะทำงานในการจัดทำรายการ เพราะการทำงานผลิตรายการ ผู้จัดรายการคือหนึ่งในองค์ประกอบของผู้ส่งสาร ที่ต้องรวบรวมและเรียบเรียงข้อมูลข่าวสารที่มีอยู่มากมายนำเสนอสู่มวลชน โดยการทำงานร่วมกันกับหลายๆฝ่าย นอกจากนี้คุณลักษณะเด่นของนักวิชาการที่สามารถเข้ามาทำหน้าที่นักสื่อสารกับมวลชนในบทบาทของผู้จัดรายการได้ดีคือ การประเมินและวิเคราะห์ถึงความต้องการของผู้รับสารว่าต้องการบริโภคข่าวสารแบบไหน ในช่วงเวลาใด ทำให้ส่งผลถึงความนิยมและการยอมรับในตัวของรายการ นักวิชาการ และสถานี

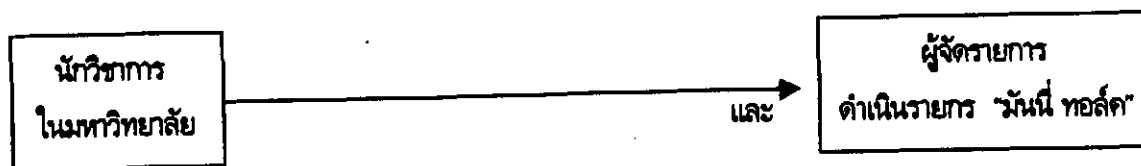
จากการศึกษาในครั้งนี้สามารถสรุปได้ว่ากระบวนการเข้าสู่การเป็นผู้จัดรายการวิเคราะห์ข่าวของนักวิชาการแต่ละท่านมีดังนี้

1. กระบวนการเข้าสู่การเป็นผู้จัดรายการวิเคราะห์ข่าวโดยตรง

รองศาสตราจารย์ ดร. ไพฑูรย์ เสรีวิวัฒนา

อาจารย์ประจำคณะบริหารธุรกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

กระบวนการนี้เป็นกระบวนการที่นักวิชาการเห็นถึงคุณลักษณะเด่นของสื่อโทรทัศน์ว่าสามารถถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการในเรื่องของหุ้นสู่สังคมได้ในวงกว้าง การค้นพบศักยภาพของตนเองว่าสามารถถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารในลักษณะของการพูดได้ดีกว่าการเขียนบทความ ดังนั้นจึงเข้าปรึกษากับผู้กำกับดูแลสถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 ขณะนั้นคือ คุณหญิงสุพัตรา มาสดิตต์ ทำให้มีโอกาสได้เข้าสู่การเป็นผู้จัดรายการ โดยก่อนหน้าที่ ดร.ไพฑูรย์จะเข้ามาเป็นผู้จัดรายการไม่เคยรับเชิญเป็นวิทยากร หรือ ผู้ดำเนินรายการรายการโทรทัศน์มาก่อน กระบวนการเข้าสู่การเป็นผู้จัดรายการวิเคราะห์ข่าวของ ดร.ไพฑูรย์จึงเป็นแบบมีเป้าหมายโดยตรง ดังนี้

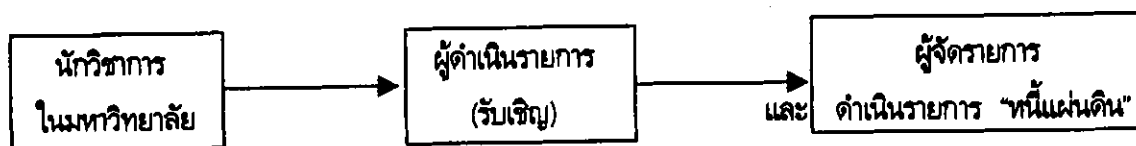
ปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำหน้าที่นักสื่อสารกับมวลชนที่สำคัญของดร.ไพฑูริย์คือ ความคิดที่มีต่องานสื่อสารว่าเป็นเสมือนการสอนหนังสือ เพียงแต่ไม่ได้สอนในห้องเรียน แต่เป็นการใช้สื่อเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายที่รับมีวงกว้างขึ้น และเห็นว่าในช่วงเวลานั้นไม่มีรายการที่ให้ความรู้ในเรื่องหุ้น แต่ประชาชนมีความสนใจในเรื่องของตลาดเงินและตลาดทุน ดังนั้นจึงเป็นเหตุผลที่ดร.ไพฑูริย์เลือกเรื่องหุ้นเพื่อสอนทางโทรทัศน์ โดยผู้ที่ทำให้เนื้อหาวิชาการที่ดร.ไพฑูริย์ต้องการนำเสนอสามารถเผยแพร่สู่มวลชนได้ตามวัตถุประสงค์ก็คือ คณะทำงานในการจัดทำรายการ ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ประจำของฝ่ายผลิตรายการช่อง 11 ที่ช่วยในด้านของการเตรียมสถานที่และเทคนิคด้านการผลิตตั้งแต่ต้นจนถึงการออกอากาศ โดยที่เนื้อหาของรายการทั้งหมดดร.ไพฑูริย์เป็นผู้ดูแลเนื่องจากมีความเชี่ยวชาญเป็นพื้นฐาน

2. กระบวนการเข้าสู่การเป็นผู้จัดรายการวิเคราะห์ข่าวโดยเริ่มต้นเป็นผู้ดำเนินรายการแล้วเปลี่ยนเป็นผู้จัดรายการ

รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ จันทรวงศ์

อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กระบวนการเข้าสู่การเป็นผู้จัดรายการวิเคราะห์ข่าวของดร.สมบัติ เริ่มจากการได้รับการทบทวนให้ทำหน้าที่ดำเนินรายการ สารคดี "ความรู้คือประทับ" ต่อจากดร.สมเกียรติ อ่อนวิมล โดยการตัดสินใจในการเข้ามาทำหน้าที่นั้นในช่วงแรก เพื่อทดลองว่าตนสามารถทำหน้าที่ดังกล่าวได้หรือไม่ และหลังจากที่ดร.สมบัติเริ่มเป็นที่รู้จักมากขึ้นในช่วง 8 ปีที่ผู้ดำเนินรายการ ดร.เจิมศักดิ์ ได้เชิญชวนให้ไปจัดรายการวิทยุ รายการ "เปิดประเด็น" รวมถึงรายการ "Bangkok Tonight" และ รายการ "หนี่แผ่นดิน" ที่มีศ.ดร.ลิขิต ธีรเวคิน เป็นผู้เชิญชวน ดร.สมบัติ จึงเป็นที่รู้จักในสังคมมากขึ้นในบทบาทของการเป็นผู้ดำเนินรายการและผู้จัดรายการด้านการเมือง การปกครองและสังคม รวมถึงบทบาทของการเป็นวิทยากรวิเคราะห์สถานการณ์การเมือง ซึ่งสามารถฉายภาพของกระบวนการเข้าสู่การเป็นผู้จัดรายการของดร.สมบัติได้ดังนี้

ในการแสดงบทบาทของการเป็นนักสื่อสารกับมวลชนประเภทรายการวิเคราะห์ข่าวของดร.สมบัติ ได้ให้ความสำคัญในเรื่องของเนื้อหาที่เน้นความถูกต้องและกลุ่มเล็ก เนื่องจากมองว่าการตั้งคำถามในการดำเนินรายการไม่ใช่เรื่องง่ายหากเปรียบกับการเป็นนักสื่อสารในห้องเรียน การสื่อสารกับมวลชนจะต้องเรียงลำดับการนำเสนอ รู้ว่า

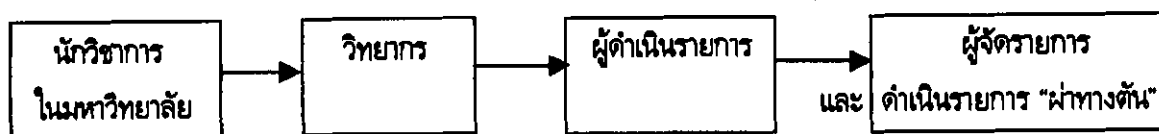
ควรรวมอะไรก่อนหลัง และด้วยการที่เป็นผู้ที่เสนอประเด็นที่น่าสนใจในที่ประชุมบ่อยครั้ง จึงทำให้พบว่า หลักในการเลือกประเด็นของดร.สมบัติไม่ได้ตามกระแสของสังคมเหมือนกับรายการประเภทเดียวกันในช่องอื่น แต่ตอบสนองความต้องการรับรู้ข่าวสารของประชาชนด้วยการหยิบประเด็นที่สังคมมองข้ามขึ้นมาเสนอ เพื่อให้เห็นทางเลือกและมุมมองในหลายๆด้าน โดยที่มีคณะทำงานในการจัดทำรายการเป็นผู้ที่คอยสนับสนุนข้อมูลในบางครั้ง และช่วยในการพิจารณาคัดเลือกวิทยากรร่วมรายการ ซึ่งจากการทำงานกว่า 8 ปี ในรายการประเภทวิเคราะห์ข่าว นอกจากดร.สมบัติจะให้ความสำคัญในเนื้อหาแล้วยังศึกษางานสื่อสารมวลชนควบคู่กันไปด้วย

3. กระบวนการเข้าสู่การเป็นผู้จัดรายการวิเคราะห์ข่าวโดยเริ่มต้นเป็นวิทยากร ต่อมาเป็นผู้ดำเนินรายการ แล้วเปลี่ยนเป็นผู้จัดรายการ

รองศาสตราจารย์ ดร.เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง

อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กระบวนการเข้าสู่การเป็นนักสื่อสารกับมวลชนของดร.เจิมศักดิ์ เริ่มจากการรับเชิญให้เป็นวิทยากรในรายการ "สนทนาปัญหาบ้านเมือง" แต่ด้วยความหงุดหงิดใจในการขาดเสรีภาพในการนำเสนอความคิดเห็น และเห็นว่าผู้ดำเนินรายการไม่เชี่ยวชาญในเรื่องที่พูด ทำให้ดร.เจิมศักดิ์คิดว่าน่าจะเข้ามาพัฒนารายการโทรทัศน์ โดยเริ่มจากการเสนอแนวคิดต่อรัฐบาลให้เพิ่มเติมรูปแบบรายการที่มีอยู่ 3 ประเภท คือ รายการเพื่อเกษตรกร รายการเด็ก และรายการเพื่อสุขภาพชีวิตที่ดี แต่เนื่องจากขณะนั้นขาดบุคลากรในการผลิตรายการ ทำให้ดร.เจิมศักดิ์ต้องเข้ามารับผิดชอบในรายการที่ตนเสนอ และรายการแรกที่ดร.เจิมศักดิ์ทำหน้าที่ดำเนินรายการก็คือ ละครสนทนา เป็นรายการที่นำความรู้ความเชี่ยวชาญจากการศึกษาค้นคว้าวิจัยมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐาน จากนั้นได้ขยายรายการจนเป็นที่รู้จักของสังคมมากขึ้น ในชื่อ "มองต่างมุม" ที่เข้มข้นทั้งเนื้อหาและรูปแบบการสนทนาที่เจาะลึกกว่ารายการประเภทเดียวกันในขณะนั้น ทำให้ดร.เจิมศักดิ์เริ่มเป็นที่ต้องการของสถานีโทรทัศน์ช่องต่างๆในการเปิดโอกาสให้ไปจัดรายการ การเข้าสู่การเป็นผู้จัดรายการอย่างเต็มตัวโดยมีธุรกิจการตลาดเข้ามาเกี่ยวข้องเกิดขึ้นเมื่อทำรายการ "ขอคิดด้วยคิด" เนื่องจากเมื่อมีธุรกิจและการตลาดเข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้ต้องมีการจัดตั้งบริษัทและร่วมหุ้นในนาม วอชดีออก เพื่อผลิตรายการต่างๆ รวมถึงรายการ "ผ่าทางตัน" ที่ได้รับการทาบทามจากสถานีโทรทัศน์บอริบเป็นสมาชิก ยูบีซี ให้จัดรายการ จากกระบวนการเข้าสู่การทำหน้าที่นักสื่อสารกับมวลชนของดร.เจิมศักดิ์สามารถฉายภาพของกระบวนการเข้าสู่การเป็นผู้จัดรายการได้ดังนี้

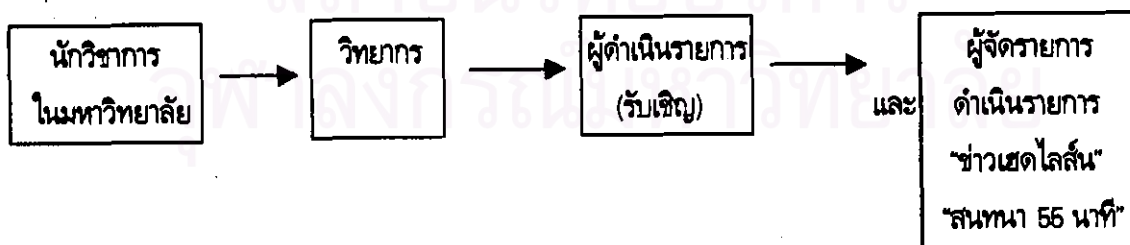

ในการทำหน้าที่นักสื่อสารกับมวลชนของดร.เจิมศักดิ์ เริ่มจากแนวคิดที่ต้องการให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการรับข้อมูลข่าวสาร ทำให้ดร.เจิมศักดิ์และคณะทำงานต้องทำงานหนักในการหาข้อมูลที่เป็นประโยชน์เพื่อนำเสนอต่อมวลชน จะเห็นได้ว่าตั้งแต่เริ่มทำรายการคณะทำงานคือส่วนสำคัญที่ช่วยให้รายการบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เนื่องจากดร.เจิมศักดิ์ยอมรับว่าไม่มีความรู้เกี่ยวกับการทำงานสื่อมวลชนมาก่อน ขณะที่มีความรู้และเชี่ยวชาญในด้านเศรษฐศาสตร์ และคิดว่ารายการสนทนาไม่แตกต่างอะไรจากการจัดสัมมนาทั่วไป ดังนั้นในช่วงแรกของการทำรายการดร.เจิมศักดิ์จึงมีผู้ช่วยทั้งที่เป็นนักศึกษาระดับมัธยมและจากคณะทำงานเก่าของบริษัท แปซิฟิก แต่ด้วยความต้องการพัฒนาคุณภาพรายการ ดร.เจิมศักดิ์จึงเริ่มเรียนรู้การทำงานการผลิตควบคู่กันไป โดยจุดเด่นของรายการจะมุ่งเน้นให้เกิดความเป็นกลางของผู้ที่มาร่วมในรายการและเปิดกว้างให้ทุกฝ่ายได้มีโอกาสแสดงทัศนะต่อปัญหาที่เกิดขึ้น ทำให้บางประเด็นที่นำเสนอไม่สามารถออกอากาศได้ เพราะขัดต่อระเบียบข้อบังคับของสถานี จึงกล่าวได้ว่านโยบายขององค์กรมีอิทธิพลต่อการจัดรายการของดร.เจิมศักดิ์ไม่แตกต่างจากผู้จัดรายการทั่วไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชยา อิ่มวีไล

อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

จากการได้มีโอกาสทำงานประชาสัมพันธ์ให้กับสื่อของรัฐบาลและมีโอกาสจัดรายการวิทยุรวมถึงการคลุกคลีและรู้จักกับบุคคลที่เป็นผู้บริหารระดับสูงของสถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง 5 และเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการเมืองการปกครอง รวมถึงรับเชิญให้ไปบรรยายเกี่ยวกับการปกครองในเรื่องประชาธิปไตยทางสื่อต่างๆ และเป็นกรรมการและผู้ดำเนินรายการรับเชิญในรายการ "สนทนาปัญหาบ้านเมือง" ทำให้ดร.ไชยาได้รับความไว้วางใจและโอกาสในการเข้ามาทำหน้าที่หัวหน้าฝ่ายข่าวและผู้ช่วยผู้อำนวยการ ช่อง 5 จากประสบการณ์ทำงานในการจัดรายการร่วมกับ บริษัท มิเดีย ออฟ มิเดียส์ และ บริษัท เจเอสแอล ในที่สุดดร.ไชยาจึงตัดสินใจจัดรายการประเภทวิเคราะห์ข่าวในนามของ บริษัท สามเอก กรุ๊ป จำกัด ปัจจุบันมี 2 รายการที่ผลิต คือ รายการ "ข่าวเซดไลน์" และ "สนทนา 55 นาที" ซึ่งสามารถฉายภาพของกระบวนการเข้าสู่การเป็นผู้จัดรายการได้ดังต่อไปนี้

เนื่องจากในการเข้ามาทำหน้าที่นักสื่อสารกับมวลชนของดร.ไชยาตั้งแต่เริ่มเข้ามามีบทบาทในสื่อโทรทัศน์ จากการรับเชิญให้มาเป็นวิทยากรวิเคราะห์สถานการณ์ที่เกิดขึ้น และ ดำเนินรายการในประเด็นที่เกี่ยวกับการเมือง ทำให้ดร.ไชยาคุ้นเคยกับคณะทำงานในส่วนผลิตรายการและฝ่ายข่าวของช่อง 5 ภายหลังจากการรับช่วงเวลา

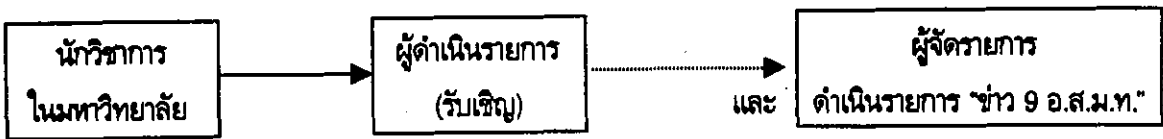
รายการสนทนากับปัญหาบ้านเมืองมาดูแลด้วยตนเอง ขั้นตอนของการจัดรายการยังคงจัดร่วมกับบริษัทที่รับจ้างผลิต รายการดังที่กล่าวมา จนถึงการตัดสินใจเข้าเวลาสถานีเพื่อผลิตรายการเองในท้ายที่สุด พัฒนาการทำงานสื่อโทรทัศน์ จึงเป็นลักษณะของการเรียนรู้และปฏิบัติ ทั้งการคิดประเด็น การลงไปดูแลเรื่องฉาก เสียง และภาพรวมของรายการ ทั้งหมด โดยมีคณะทำงานคอยช่วยในการจัดรายการ สิ่งที่แสดงให้เห็นจากพัฒนาการทางโทรทัศน์ในความดูแลของดร.ไชยา ก็คือ ความคิดของที่มีต่อการทำงานด้านสื่อ เพราะนอกจากเนื้อหาที่ต้องลึกกว่าการรายงานข่าวโดยทั่วไปแล้ว จำเป็นต้องสะท้อนปัญหาและมุมมองของสังคมในด้านที่ถูกลิ้ม เพื่อให้สังคมได้มีส่วนร่วมและรับผิดชอบร่วมกัน และเนื่องจากรายการที่ผลิตอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของกองทัพบก ดังนั้นนโยบายของกองทัพจึงมีอิทธิพลในข้อจำกัดของเนื้อหาบางประเด็น แต่ไม่ได้เป็นกฎเกณฑ์ที่ตายตัวหากแต่ขึ้นอยู่กับวิจารณญาณของผู้จัด ในด้านของการผลิตนับเป็นการดีที่ทางรายการได้รับการอนุเคราะห์อุปกรณ์และเครื่องมือของทางสถานี ทำให้รายการได้รับความสะดวก นอกจากนี้การที่ดร.ไชยาได้ทำงานและคลุกคลีกับบุคลากรของช่อง 5 มากจนโดยมีลักษณะการทำงานแบบเป็นกันเอง ทำให้การทำงานเป็นไปโดยราบรื่น จึงกล่าวได้ว่า การเข้าสู่การเป็นผู้จัดรายการของดร.ไชยาเป็นไปโดยลำดับขั้นที่พัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยมีโอกาสและช่องทาง รวมถึงผู้ให้การสนับสนุนและการเป็นที่ยอมรับของสังคม ทำให้ดร.ไชยาสามารถทำหน้าที่นักสื่อสารกับมวลชนในบทบาทของผู้จัดรายการได้ต่อเนื่องกว่า 6 ปี

กระบวนการเข้าสู่การเป็นนักจัดรายการวิเคราะห์ข่าวโดยละทิ้งอาชีพการเป็นนักวิชาการโดยสิ้นเชิง

ดร.สมเกียรติ อ่อนวิมล

อดีตอาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การเข้าสู่การเป็นนักสื่อสารมวลชนของดร.สมเกียรติ เริ่มจากการรับเชิญให้มาทำหน้าที่ผู้ดำเนินรายการ ในรายการสารคดี "ความรู้คือประทับ" ของบริษัท เอสโซ่ ประเทศไทย จำกัด การเข้ามาทำงานสื่อมวลชนทำให้ ดร.สมเกียรติมีบทบาทพัฒนางานสารคดีที่ตนเองเป็นผู้ดำเนินรายการ และ รายการข่าวภาคค่ำทางช่อง 9 อ.ส.ม.ท. ควบคู่กัน ทำให้ดร.สมเกียรติให้ความสำคัญในงานสอนน้อยลงเนื่องจากต้องแบ่งเวลาราชการไปถ่ายทำรายการทั้ง 2 รายการ การไปทำข่าวด้วยตนเองเพื่อจะได้ข่าวที่เจาะลึก ทำให้ส่งผลกระทบต่องานสอน งานวิจัย และแรงกดดันจากอาจารย์และนิสิตที่คณะ รวมถึงความไม่เห็นด้วยของพนักงานช่อง 9 ทำให้เกิดข้อกล่าวและการตรวจสอบของปปป. ในการทำหน้าที่ของการเป็นอาจารย์ จากปัญหาข้างต้นทำให้ดร.สมเกียรติตัดสินใจลาออกจากการเป็นข้าราชการ เพราะเห็นว่า การทำงานสื่อมวลชนสามารถทำประโยชน์ให้สังคมและรายได้ที่มากกว่าการเป็นอาจารย์ รวมถึงความชอบส่วนตัวและความต้องการพัฒนารายการโทรทัศน์ให้มีคุณภาพโดยเฉพาะงานข่าว ที่ได้มาประสบการณ์จากการเรียนรู้ในงานข่าวของประเทศต่างๆ พนักงานงานฝ่ายข่าวและเจ้าหน้าที่เทคนิคของทางช่อง 9 ทำให้ดร.สมเกียรติ พัฒนางานข่าวจนเป็นที่รู้จักของประชาชนอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการปฏิรูปการรายงานข่าวภาคค่ำทาง ช่อง 9 อ.ส.ม.ท. จากที่กล่าวมาสามารถฉายภาพของกระบวนการเข้าสู่การเป็นนักสื่อสารมวลชนของดร.สมเกียรติได้ดังนี้

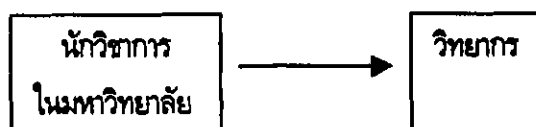
จากกระบวนการข้างต้นทำให้เห็นถึงความแตกต่างจากนักวิชาการท่านอื่นๆที่เข้ามาทำหน้าที่นักสื่อสารมวลชนในรายการประเภทข่าวคือ ดร.สมเกียรติได้ลาออกจากการเป็นนักวิชาการและภาพพจน์ของการเป็นผู้รู้เฉพาะด้านรัฐศาสตร์ โดยเปลี่ยนภาพพจน์และบทบาทเป็นสื่อมวลชนโดยแท้จริง ในการทำงานข่าวนอกจากความชอบส่วนตัวและความคิดที่จะพัฒนารายการข่าวให้มีรูปแบบทันสมัยและมีความหลากหลายในการนำเสนอแล้ว ดร.สมเกียรติสามารถทำหน้าที่นักสื่อสารมวลชนที่ดีด้วยการสร้างปรัชญาของการทำข่าวที่เป็นเอกลักษณ์คือ ความเป็นกลางของเนื้อหาข่าวและบุคคลที่นำเสนอ การสวนกระแสข่าวที่เกิดขึ้นในสังคม เพื่อเปิดหู เปิดตา ให้ประชาชนได้เรียนรู้โลกมากขึ้น ปัจจุบันหากกล่าวถึงผู้ที่มีบทบาทในการปฏิรูปรายการข่าวโทรทัศน์ของเมืองไทย ชื่อของดร.สมเกียรติ อ่อนวิมล ก็ติดอยู่ในลำดับต้นๆ ที่มีส่วนสร้างสรรค์งานข่าวของโทรทัศน์ไทยในช่วงเกือบสองทศวรรษที่ผ่านมา

จากการศึกษาพบว่า ดร.สมภาพ มานะรังสรรค์ และ ดร.สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์ ไม่ได้เข้าสู่กระบวนการเป็นผู้จัดรายการใน 3 กระบวนการที่กล่าวมา แต่แสดงบทบาทเป็นนักวิเคราะห์ข่าวในฐานะวิทยากรและผู้ดำเนินรายการรับเชิญ

รองศาสตราจารย์ ดร.สมภาพ มานะรังสรรค์
อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การทำหน้าที่นักสื่อสารกับมวลชนในสื่อโทรทัศน์ของดร.สมภาพต่อเนื่องมาจากทฤษฎีบทความในสิ่งพิมพ์ที่ได้ทำมากกว่า 20 ปี มุมมองของดร.สมภาพที่มีต่อการใช้สื่อโทรทัศน์เพื่อเผยแพร่ความรู้ คือสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ในวงกว้างจากคุณลักษณะเด่นของสื่อ ในขณะที่ข้อจำกัดของการสื่อสารผ่านสื่อ คือเวลาที่จำกัดซึ่งมีผลต่อเนื้อหาที่จะสื่อ เนื่องจากเนื้อหาบางประเด็นต้องอาศัยการชี้แจงและอธิบาย แต่ในขั้นตอนการทำงานโทรทัศน์เพื่อนำเสนอต้องมีการตัดต่อเพื่อให้สอดคล้องกับเวลา โดยเฉพาะในช่วงรายการข่าวซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักทำให้ออกเหนือจากการนำเสนอทางวิชาการผ่านสื่อโทรทัศน์แล้ว ดร.สมภาพต้องเขียนบทความควบคู่กันในช่วงกว่าสองทศวรรษที่ผ่านมา การได้มีโอกาสนำเสนอทางวิชาการผ่านสื่อโทรทัศน์และบทความจนเป็นที่ยอมรับจากสังคมในด้านทฤษฎีเศรษฐกิจ การเงิน และการคลัง แต่ไม่ได้เข้ามาทำหน้าที่ผู้จัดรายการโทรทัศน์ทั้งๆที่มีโอกาสและความสามารถ หลายครั้งที่ดร.สมภาพได้รับเชิญให้ทำหน้าที่ผู้ดำเนินรายการ แต่ต้องปฏิเสธไปด้วยเหตุผลในงานสอน งานวิจัย ความไม่ชอบส่วนตัวและมองว่าคนที่ทำหน้าที่ผู้ดำเนินรายการได้ดีควรเป็นผู้ที่อยู่ในวิชาชีพนิเทศศาสตร์ ในขณะที่นักวิชาการที่จะคอยให้ความรู้และคำแนะนำในสังคมปัจจุบันนับวันยิ่งน้อยลง เนื่องจากเกิด

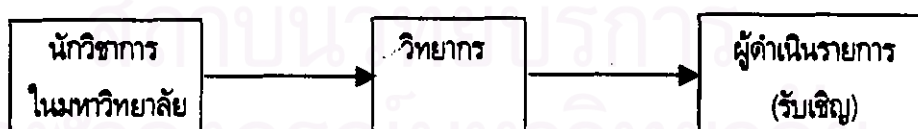
ความสับสนใจการทำหน้าที่ของตน จากกระบวนการเข้าสู่การทำหน้าที่นักสื่อสารกับมวลชนในรายการประเภท
วิเคราะห์ข่าวของดร.สมชายสามารถฉายภาพได้ ดังนี้

รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย ภคภาณวิวัฒน์

อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ดร.สมชายได้รับการนำเสนอผ่านสื่อโทรทัศน์ครั้งแรกด้วยการเข้ามาเผยแพร่ความรู้เรื่องหุ้น ในรายการ
“หุ้นเพื่อรู้” ซึ่งขณะนั้นมีคนไทยเพียงไม่กี่คนที่เชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าว การมีความเชี่ยวชาญด้านเศรษฐกิจ การเงิน
การคลัง การเมืองทั้งในและต่างประเทศ ทำให้ได้รับการเชิญให้ไปวิเคราะห์ปัญหาเศรษฐกิจบ่อยครั้ง นอกจากนี้งาน
วิจัยและบทความในสื่อสิ่งพิมพ์ที่นำเสนอต่อเนื่องทำให้ดร.สมชายเป็นที่รู้จักทั้งในแวดวงวิชาการและสื่อมวลชนมาก
ขึ้น ดร.สมชายเคยรับคำเชิญให้ไปทำหน้าที่ดำเนินรายการครั้งหนึ่งแต่เนื่องจากความไม่ชอบส่วนตัวและความไม่
ถนัดเนื่องจากต้องทำหน้าที่สัมภาษณ์ผู้อื่นในประเด็นที่ตนเองเชี่ยวชาญ ทำให้รู้สึกอึดอัดเพราะขัดต่อบุคลิกของตัว
เอง ดร.สมชายมองว่าบทบาทของการเป็นสื่อมวลชนและนักวิชาการต่างกัน ดังนั้นคนที่จะทำหน้าที่นักสื่อสารกับมวล
ชนต้องมีความรักในงานเป็นพื้นฐาน ความต้องการรักษาภาพพจน์ของการเป็นนักวิชาการที่สั่งสมมากกว่า 20 ปี ทำให้
ดร.สมชายเลือกที่จะเป็นนักวิชาการมากกว่าการเป็นสื่อมวลชน จากการวิจัยสามารถฉายภาพของกระบวนการเข้าสู่
การเป็นนักสื่อสารกับมวลชนในรายการประเภทวิเคราะห์ข่าวของดร.สมชายได้ดังนี้

จากผลการวิจัยพบว่า กระบวนการเข้าสู่การเป็นผู้จัดรายการวิเคราะห์ข่าวของนักวิชาการประกอบด้วย
3 กระบวนการ คือ

1. เข้ามาเป็นผู้จัดรายการโดยตรง
2. เริ่มต้นเป็นผู้ดำเนินรายการแล้วเปลี่ยนเป็นผู้จัดรายการ
3. เริ่มต้นเป็นวิทยากร ต่อมาเป็นผู้ดำเนินรายการ แล้วเปลี่ยนเป็นผู้จัดรายการ

เหตุผลของการเข้าสู่การเป็นผู้จัดรายการวิเคราะห์ข่าวโทรทัศน์ของนักวิชาการ ประกอบด้วย

1. ความรับผิดชอบในการบริการวิชาการแก่สังคม
2. นโยบายขององค์กรสื่อมวลชนต้องการให้เกิดรายการที่มีคุณค่าแก่มวลชน
3. ทักษะที่ดีในการทำหน้าที่นักสื่อสารมวลชน
4. เป็นผู้ที่รอบรู้ สามารถวิเคราะห์สถานการณ์และแนวโน้มของสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมได้ลึกซึ้ง

จากการวิจัยสรุปได้ว่ามีนักวิชาการสองท่านได้แก่ ดร.สมภาพ มานะรังสรรค์ และ ดร.สมชาย ภคภาสน์ วิวัฒน์ เข้าสู่กระบวนการเป็นผู้จัดรายการวิเคราะห์ข่าวโทรทัศน์ แต่ปฏิเสธการเป็นผู้จัดรายการ เนื่องจากต้องการรักษาภาพพจน์ของการเป็นนักวิชาการด้วยการทำหน้าที่นักวิเคราะห์ข่าวในฐานะวิทยากร ดังนั้นในบทที่ 5 ซึ่งเป็น การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการแสดงบทบาทของนักวิชาการในการทำหน้าที่จัดรายการวิเคราะห์ข่าวโทรทัศน์ จึงไม่มีการวิเคราะห์บทบาทของนักวิชาการทั้งสองท่าน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย